

Studiu bazat pe date factologice

**Practicile existente privind accesul la
justiție pentru victimele violenței în familie
și realizarea dreptului lor la asistență
juridică în Republica Moldova**

Raportul studiului

Noiembrie 2014

Prezentul studiu este realizat și publicat în cadrul Proiectului „Studiu privind accesul la justiție pentru victimele violenței în familie din Republica Moldova și instruirea psihologilor, procurorilor și judecătorilor privind tehnicile de interviuare a copiilor”, elaborat cu suportul financiar al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, Misiunea în Moldova.

Publicație adresată specialiștilor din cadrul sistemului de drept și celor interesați de asistența și protecția victimelor violenței în familie.

Autor: Viorelia Rusu

Centrul Internațional pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Femeii „La Strada”
Chișinău, Republica Moldova

Consultant: Anastasia Oceretnii, doctor în sociologie, șef catedră Sociologie, Facultatea Sociologie și Asistență Socială a Universității de Stat din Moldova

Pentru informații suplimentare referitoare la prezenta publicație, ne puteți contacta pe adresa:

Centrul Internațional pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Femeii „La Strada”

MD-2012, C.P.259

Tel.: (373 22) 234906

Fax.: (373 22) 234907

Telefonul de Încredere: 0 8008 8008

E-mail: office@lastrada.md

www.lastrada.md

Misiunea OSCE în Moldova a oferit sprijin financiar la editarea prezentei publicații. Acest suport nu prevede aprobarea de către Misiune a conținutului, prezentării grafice sau a modului de expunere a informației și opiniilor ce se conțin în publicație.

CUPRINS

ABREVIERI	5
SUMAR EXECUTIV	6
ÎNTRUDUCERE	8
I. CADRUL CERCETĂRII	11
I.1. Scopul și sarcinile studiului	11
II.2. Metodologia cercetării	11
II.3. Limitări metodologice și considerente etice. Definiții și abrevieri	12
II. PRINCIPALELE REGLEMENTĂRI LEGALE CE VIZEAZĂ ACCESUL LA JUSTIȚIE PENTRU VVF	16
II.1. Cadrul juridic național	16
II.2. Cadrul juridic internațional	19
III. PERCEPȚIILE VVF, NECESITĂȚI ȘI RESURSE JURIDICE DISPONIBILE	22
III.1. Cunoștințe ale VVF referitoare la legislația în domeniu și drepturile sale	22
III.2. Accesul la informație, cunoașterea resurselor de asistență juridică existente și perceperea acestora de către victime	24
III.3. Nevoile de apărare a drepturilor și intereselor legitime ale VVF și așteptările lor față de sistemul de justiție	27
III.4. Serviciile de asistență juridică existente în țară și condițiile de accesare	30
III.5. Starea psihologică a VVF la momentul apelării la serviciile juridice	37
IV. EXPERIENȚE DE INTERRELAȚIONARE A VVF CU SISTEMUL DE DREPT	41
IV.1. Cauzele ezitării de a apela/neapelării VVF la organele de drept ..	41
IV.2. Motive declanșatoare pentru a apela la serviciile asistenței juridice	45
IV.3. Cauzele cedării sau refuzului de a continua cooperarea cu organele de drept	47
IV.4. Experiințe de interrelaționare a VVF cu actorii sistemului de drept și obstacole întâmpinate	52
<i>Rezistență la înregistrarea cererilor VVF și amenzi aplicate de polițiști</i>	52
<i>Accesul limitat la serviciile asistenței juridice calificate gratuite garantate de stat</i>	54

<i>Dificultăți legate de probarea violenței fizice și psihologice.....</i>	57
<i>Taxe de stat impuse victimelor.....</i>	59
<i>Probleme legate de emiterea sau executarea OP.....</i>	61
<i>Practici ale judecătorilor de împăcare a părților în cazurile de violență în familie.....</i>	67
<i>Rolul pasiv al procuraturii în raportarea CSM a practicilor vicioase....</i>	74
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI.....	76
ANEXE.....	83

ABREVIERI

CEDO	– Curtea Europeană a Drepturilor Omului
CPP	– Codul de procedură penală
CSM	– Consiliul Superior al Magistraturii
IGP	– Inspectoratul General al Poliției
Legea nr. 45	– Legea nr.45-XVI din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie
Legea nr. 198	– Legea Nr.198-XVI din 26.07.2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat
ONG	– organizații non-guvernamentale
OP	– Ordonanța de protecție
OT CNAJGS	– Oficiul teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat
SASPF/DASPF	– Secțiile (Direcțiile) Asistență Socială și Protecția Familiei
VF	– violența în familie
VVF	– victimele violenței în familie

SUMAR EXECUTIV

Legea nr. 45 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie garantează victimelor violenței în familie apărarea drepturilor și intereselor legitime, iar unul din drepturile esențiale este dreptul la asistență juridică primară și calificată gratuită garantată de stat. Prezentul studiu se referă la realizarea în practică a dreptului victimelor violenței în familie la asistență juridică, prin analiza practicilor existente privind accesul lor la justiție în Republica Moldova.

În pofida progresului obținut în ceea ce privește abordarea violenței în familie în Republica Moldova, datele studiului dezvăluie o insuficiență continuă de informare a VVF de către autoritățile abilitate cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie despre legislația, drepturile și serviciile de asistență juridică existente în republică. Este regretabil faptul că, în multe cazuri, autoritățile locale, deși cunoșteau despre actele de VF, ezitau să ofere VVF informații despre legislația, drepturile și resursele juridice existente, iar victimele erau referite preponderent la serviciile de plasament doar atunci când exista un pericol real pentru viața acestora. Pe de o parte, specialiștii din sistemul de drept intervievați în cadrul acestui studiu arată că VVF, în special din localitățile rurale, la momentul adresării, aveau un nivel scăzut de informare și, respectiv, nu conștientizau caracterul juridic al actelor de violență, percepend VF ca o chestiune privată, și nu ca o infracțiune. Pe altă parte, psihologii argumentează că VVF care se hotărăsc să apeleze la organele de drept se autopercep ca persoane lipsite de orice drepturi și nu conștientizează cum să-și valorifice drepturile lor, datorită experienței traumatizante prin care au trecut.

Cât privește nevoile VVF de asistență juridică, acestea deseori sunt conexe cu dorința de a se simți în siguranță. Asigurarea securității prin emiterea ordonanței de protecție, desfacerea căsătoriei, stabilirea locului de trai a copiilor, încasarea pensiei de întreținere pentru copiii minori, partajul proprietății comune, reprezentarea intereselor în instanța de judecată, în special în cauze penale – acestea sunt cele mai des invocate nevoi ale VVF. Atât VVF, cât și specialiștii care le-au facilitat accesul la asistență juridică au indicat că victimele sunt incapabile să-și apere eficient drepturile lor în instanță fără avocat.

Deși în mai multe raioane ale republicii există instituții publice și organizații neguvernamentale care oferă servicii de asistență juridică primară și calificată, la moment, există o discrepanță considerabilă în distribuirea geografică a serviciilor, ele fiind concentrate preponderent în nordul și centrul Moldovei, practic lipsind în sudul ei. VVF cunosc puțin despre accesul necondiționat și gratuit la serviciile avocaților din cadrul ONG și rar apelează la serviciile avocaților

privați din cauza lipsei surselor financiare. Pe de o parte, VVF nu prea cunosc posibilitatea de a se adresa pentru asistență juridică gratuită garantată de stat la oficiile teritoriale ale Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat (cu excepția localităților unde activează parajuriști), pe de altă parte, cele care ajung să beneficieze de această oportunitate consideră procedura accesării complicată pentru ele.

Printre cauzele ezitării VVF de a apela la organele de drept, se enumeră necunoașterea legii/drepturilor și resurselor existente în republică, neîncrederea că organele de drept le-ar putea ajuta, frica de amenzi, frica de agresor, dependența psihologică și financiară de acesta, rușinea de a exterioriza relațiile violente și influența rudelor, neperceperea de către VVF a violenței psihologice sau sexuale drept una din formele VF. Normalizarea problemei VF, autoînvinuirea, starea de neputință și tendința de a evada din realitățile vieții ca rezultat al traumei psihologice constituie alte cauze.

Atât VVF, cât și specialiștii intervievați au identificat mai multe probleme ce împiedică accesul VVF la justiție și/sau revendicarea drepturilor acestora:

- Rezistență la înregistrarea cererilor VVF și amenzi în continuare aplicate sporadic de polițiști;
- Acces limitat la serviciile asistenței juridice calificate gratuite garantate de stat;
- Impedimente referitoare la probarea violenței psihologice;
- Impedimente legate de costurile expertizei medico-legale și aprecierea gravității leziunilor fizice (taxe de stat impuse VVF spre achitare);
- Probleme în executarea și monitorizarea executării ordonanțelor de protecție;
- Practici vicioase ale judecătorilor de împăcare a părților în cazurile de violență în familie, precum și altele.

Suntem convinși că informația și observațiile obținute direct de la VVF și specialiștii abilitați să le apere drepturile și să faciliteze accesul lor la justiție sunt o modalitate perfectă de a analiza funcționarea practicilor existente de facilitare a accesului la justiție pentru VVF și realizarea de facto a drepturilor legitime ale acestora în Republica Moldova. Sperăm că informația inclusă în prezentul raport, în special concluziile și recomandările, vor servi drept imbold și vor fi utile tuturor specialiștilor din instituțiile juridice pentru a promova și a apăra drepturile, libertățile și interesele legitime ale VVF, astfel ca aceste persoane să se bucure de realizarea efectivă a drepturilor lor, inclusiv a dreptului constituțional al accesului liber la justiție.

INTRODUCERE

Violența în familie este un fenomen răspândit în toate țările lumii, iar Republica Moldova nu face excepție. Comparativ cu actele de violență care au loc în spațiu public, violența în familie este greu de depistat, deoarece are loc în mediul familial, acolo unde autoritățile adesea nu au acces. Violența în familie deseori are loc din cauza că agresorul este convins că abuzul e justificat și acceptabil, iar victimele, din variate motive, ezită să-l pedepsească. Pe de altă parte, autoritățile și comunitatea tolerează acest fenomen, contribuind astfel, cu toții, la multiplicarea intergenerațională a fenomenului.

Violența în familie este o infracțiune ce poate fi descurajată, prevenită sau redusă prin intervenții legale. Adoptarea *Legii nr. 45-XVI cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie* este un pas important în prevenirea și combaterea violenței în familie în Republica Moldova, ea garantând protecția drepturilor și intereselor legitime ale victimelor violenței în familie și exercitarea dreptului acestora la asistență pentru recuperare, inclusiv prin acțiuni speciale juridice și sociale. Respectiva lege declară, de asemenea, dreptul victimelor violenței în familie la asistență juridică primară și calificată gratuită, în conformitate cu legislația privind asistența juridică garantată de stat. Acest act normativ abordează violența în familie ca o infracțiune serioasă în societate și vine să asigure victimelor o protecție adecvată.

În același timp, nu este suficient de a avea o lege care prevede protecție pentru victimele violenței în familie. Mai sunt necesare măsuri ce ar permite realizarea *de facto* a prevederilor *de jure*, în primul rând, măsuri legate de protecția imediată și combaterea fenomenului violenței în familie. Pentru combaterea lui, este imperios de a facilita accesul victimelor la justiție, prin oferirea acestora a posibilității de a se adresa justiției/sesiza organele de drept într-o apărare a drepturilor, a libertăților și a intereselor lor legitime. Este important de a asigura dreptul lor de a lua parte la un proces echitabil, cauzele fiind soluționate într-un termen rezonabil, iar instituțiile și serviciile juridice existente să se implice în mod efectiv pentru a condamna această infracțiune. Eficiența unui proces echitabil nu poate fi percepută fără funcționarea bună a sistemului instituțional în domeniul justiției, cum ar fi, bunăoară, Consiliul Superior al Magistraturii, instanțele de judecată, procuratura, instituția avocaturii, instituția executorilor judecătorești, care ajută la realizarea unei bune guvernări în domeniul justiției. Or, o justiție eficientă nu poate fi percepută fără o prestație profesională a participanților la proces.¹ Un studiu reprezentativ, întreprins de Biroul Național de Statistică în Republica Moldova și publicat în 2011, a atestat faptul că, din numărul total al femeilor

¹ http://www.ombudsman.md/sites/default/files/rapoarte/accesul_liber_just3.pdf

victime, doar 2,8% au apelat la serviciile de asistență juridică, dintre acestea doar 22,1% fiind satisfăcute de serviciile oferite, 41,4% fiind nesatisfăcute, iar 36,5% nu au știut cum să răspundă la această întrebare.² Acest fapt denotă că victimele aveau alte nevoi sau așteptări, ce nu corespundeau cu ceea ce le propune sistemul de drept existent. Or, studiile realizate anterior arată că, în pofida prevederilor legale, fiecare victimă are dreptul la asistență juridică gratuită, însă numai o mică parte din victime reușesc să contacteze specialiști în domeniu.³

Cu părere de rău, multe victime ale violenței în familie nu ajung să apeleze la organele de drept/justiție, iar potrivit unor estimări, doar în cca 4% din cazurile în care infracțiunile ajung să fie raportate, agresorilor li se pronunță pedeapsa/ei sunt recunoscuți vinovați de către instanța de judecată. *Cunosc victimele violenței în familie legislația în domeniu și drepturile lor? Au ele acces la informație și ce știu despre resursele de asistență juridică existente în țară? Care sunt așteptările victimelor față de sistemul de justiție, față de apărarea drepturilor și intereselor legitime ale lor? Sunt resursele de asistență juridică accesibile pentru ele? Care sunt cauzele că victimele violenței în familie ezită să apeleze/refuză să apeleze la organele drept din momentul apariției violenței în familie? Din ce motive refuză sau cedează ulterior de a coopera cu organele de justiție? Cum este starea lor psihologică la momentul conectării la sistemul de apărare a drepturilor? Care sunt factorii declanșatori ai apelării la serviciile asistenței juridice? Ce experiență de interrelaționare cu actorii sistemului de drept posedă victimele violenței în familie și ce obstacole întâmpină? Ce poate fi îmbunătățit pentru a facilita accesul victimelor la justiție?* Acestea au fost întrebările pe care am încercat să le abordăm în cadrul prezentului studiu.

Întrucât evaluarea practicilor existente privind accesul victimelor violenței în familie la justiție și realizarea dreptului lor la asistență juridică în Republica Moldova necesită participarea tuturor persoanelor vizate de acest proces, am recurs la implicarea nemijlocită în studiu a victimelor violenței în familie, atât a celor care au beneficiat de asistență juridică, cât și a celor care nu au contactat sistemul de justiție. Ele compar în calitate de participanți principali și element esențial în procesul colectării probelor și înțelegerii impedimentelor în domeniu. Participarea victimelor în acest studiu este importantă și prin faptul că opinia lor poate servi indirect la monitorizarea măsurilor care afectează drepturile acestora, ca o condiție esențială pentru dezvoltarea strategiilor efective în domeniul combaterii violenței în familie.

² Violența față de femei în familie în Republica Moldova. Biroul Național de Statistică. 2011, pag. 47

³ Raport de evaluare a implementării prevederilor Legii 45 cu privire la Ordonanța de Protecție În Republica Moldova în perioada 2008-2011. PromoLex, 2012, pag.13. Acesta poate fi accesat la: http://promolex.md/upload/publications/ro/doc_1358771911.pdf

În vederea asigurării validității datelor, în calitate de respondenți au fost contactați și specialiști din diferite domenii, precum și instituții abilitate care joacă un rol esențial în facilitarea accesului la justiție pentru victimele violenței în familie – avocați/juriști din cadrul centrelor de plasament/ONG specializate, avocați angajați în cadrul oficiilor teritoriale ale Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat, avocați privați, psihologi, judecători, parajuriști și procurori. Specialiștii au fost intervievați în vederea identificării bunelor practici, problemelor și recomandărilor pentru îmbunătățirea accesului la justiție pentru victime.

Trebuie de menționat că prezentul studiu nu are ca intenție evaluarea programelor de asistență, ci, mai degrabă, este axat pe necesitatea unei mai bune înțelegeri a situației în domeniu, elucidării resurselor și problemelor curente privind facilitarea accesului victimelor la justiție și relaționarea efectivă a lor cu sistemul de drept, astfel încât recomandările elaborate în urma studiului să contribuie la consolidarea și eficientizarea eforturilor comune, inclusiv prin planificarea activităților de perfecționare atât a măsurilor existente de ordin normativ și organizațional, cât și a mecanismului de implementare a acestora. Se cere de menționat, de asemenea, că realizarea prezentului studiu se încadrează perfect în prevederile *Planului de Acțiuni pentru implementarea, în perioada 2014-2015, a Observațiilor Finale ale Comitetului ONU pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor, adoptate la Geneva la 18.10.2013, pe marginea Raportului periodic patru-cinci combinat al Republicii Moldova cu privire la implementarea Convenției asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei*⁴.

Sperăm că acest studiu va fi oportun și de folos tuturor actorilor implicați în elaborarea și perfecționarea legislației, politicilor, în implementarea măsurilor de combatere a fenomenului și protecție a victimelor. Rămânem cu speranța că prezentul studiu și, în special, recomandările acestuia vor fi utile tuturor specialiștilor din sistemul de drept, astfel ca persoanele care au suferit în urma violenței în familie să aibă acces neîngrădit la sistemul judiciar și să se bucure de realizarea efectivă a drepturilor lor, iar făptuitorii să fie trași la răspundere conform legislației în vigoare.

⁴ În scopul implementării Hotărârii Parlamentului nr. 87-XIII din 28.04.1994 privind aderarea Republicii Moldova la Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei, Guvernul Republicii Moldova a emis la 03.07.2014 Hotărârea nr. 525 ”Privind modificarea și completarea HG nr. 933 din 31.12.2009 ”Cu privire la aprobarea Programului național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015””, care include adoptarea Planului de Acțiuni pentru implementarea, în perioada 2014-2015, a Observațiilor Finale ale Comitetului ONU pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor, adoptate la Geneva la 18.10.2013, pe marginea Raportului periodic patru-cinci combinat al Republicii Moldova cu privire la implementarea Convenției asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei.

I. CADRUL CERCETĂRII

I.1. Scopul și sarcinile studiului

Scopul prezentului studiu este analiza practicilor existente privind accesul la justiție pentru victimele violenței în familie și realizarea dreptului lor la asistență juridică. În mod special, studiul își propune următoarele sarcini particulare:

- stabilirea nivelului de cunoaștere a drepturilor și a prevederilor legislației din domeniu de către VVF;
- determinarea accesului la informație și a nivelului de cunoaștere a resurselor de asistență juridică existente;
- identificarea nevoilor de protecție legală a VVF și a așteptărilor față de sistemul de drept;
- stabilirea cauzelor neapelării la sistemul de drept de către VVF;
- identificarea motivelor pentru care VVF apelează la sistemul de drept;
- analiza experiențelor de interrelaționare a VVF cu organele de drept și a experienței de a beneficia de servicii de asistență;
- trasarea unor recomandări privind facilitarea accesului la justiție pentru VVF.

I.2. Metodologia cercetării

În vederea realizării scopului studiului, au fost aplicate **metoda interviului individual** aprofundat cu VVF și cu specialiști, prin aplicarea ghidului de interviu semi-structurat, și **analiza secundară a informației disponibile**. Grupurile-țintă supuse cercetării sunt prezentate în *Tabelul 1*. Interviurile au fost desfășurate în perioada 15 aprilie – 17 iunie 2014.

Pentru a cunoaște statutul psihologic al victimelor din cadrul centrelor de plasament/maternal⁵ care au solicitat sau aveau de gând să solicite serviciile juriștilor/avocaților în vederea apărării drepturilor lor legale, precum și în scopul elaborării planului reușit de reabilitare a beneficiarilor, psihologii au aplicat VVF două teste psihologice (*Scala de evaluare a influenței evenimentului traumatic* și *Testul de autoeficacitate generală*).

⁵ Inclusiv VVF care au fost interviuate în cadrul acestui studiu

Tabelul 1. Metodele și grupurile-țintă ale cercetării

Metoda	Numărul respondenților sau testelor
1) Interviu individual aprofundat cu VVF:	
• VVF care au beneficiat de asistență juridică	20
• VVF care nu au beneficiat de asistență juridică	20
Total VVF	40
2) Interviu individual cu specialiști:	
• avocați/juriști din cadrul centrelor maternale, ONG specializate	10
• avocați/avocați publici, angajați din cadrul OT CNAJGS	10
• psihologi din cadrul centrelor de plasament, ONG specializate	8
• judecători	8
• parajuriști (din cadrul OT AJGS)	5
• procurori	5
• avocați privați	4
Total specialiști	50
3) Teste aplicate VVF de către psihologi privind statutul psihologic al acestora:	
• scala de evaluare a influenței evenimentului traumatic	50
• testul de autoeficacitate generală	50
4) Analiza secundară a informației disponibile	
• acte normative, rapoarte, publicații tematice etc.	

Interviurile aprofundate cu VVF din ambele categorii și specialiștii menționați, atât din localități urbane, cât și cele rurale, au fost efectuate în mai multe raioane și două municipii din cele trei zone geografice ale Republicii Moldova (nord: mun. Bălți, raioanele Drochia, Fălești și Soroca; centru: mun. Chișinău, raioanele Hâncești și Căușeni; sud: raioanele Cahul, Cantemir și UTA Găgăuzia). Acolo unde a fost posibil, fiecare zonă geografică este reprezentată de un număr uniform de specialiști și VVF interviuate. În scopul asigurării unei abordări din perspectiva genului, au fost interviuați, în măsura posibilităților, specialiști atât de gen feminin, cât și de gen masculin.

În scopul încurajării interviuaților-specialiști de a vorbi despre problemele întâlnite în activitatea lor, constatările acestora și extrasele din interviuri rămân în anonim, iar denumirile localităților sunt codificate.

I.3. Limitări metodologice și considerente etice. Definiții și abrevieri

În cadrul prezentului studiu, au apărut o serie de limitări care au influențat rezultatele lui. Acestea se referă la:

- *Selectarea participanților studiului, VVF.*

Raportul se axează pe aspectele asistenței doar a VVF adulte; respectiv, VVF minore sunt în afara cadrului de cercetare. Deoarece în cadrul studiului nu a fost raportat nici un caz de violență față de bărbați, respectiv, a fost studiată numai experiența VVF-femei. Din moment ce femeile VVF beneficiare ale centrelor de plasament au fost identificate de colaboratorii acestor centre și intervievate în cadrul instituțiilor respective, ele puteau să nu fie predispuse de a relata unele lacune în activitatea avocaților, fapt ce trebuie luat în considerare. În mare parte, VVF intervievate erau beneficiarele centrelor de plasament, încadrându-se într-un anumit profil social (femei cu copii preșcolari, cu venituri mici/fără venituri, fără cerc de susținere/alternative de plasament). Beneficiarele referite de OT CNAJGS au fost în majoritate femei cu venituri mici. Pentru a diminua riscul studierii doar a unor profiluri sau numai a unor probleme cu care se pot confrunta beneficiarele referite pentru interviuri de către organizațiile prestatoare de servicii, respectivele organizații au fost rugate să releve cazurile ce ar putea permite identificarea beneficiarelor cu profiluri sociale variate și cu o gamă largă de probleme cu care s-au confruntat la fiecare etapă a intervenției legale – de la cele ce nu au accesat sistemul de justiție până la cele care l-au accesat (și anume: apelurile de urgență, depunerea plângerii prealabile la organele de drept, fazele de cercetare, judecare și post-judecare). Totuși, având în vedere limitările care vizează posibilitatea cercetării experienței VVF beneficiare ale centrelor de plasament și OT CNAJGS, experiențele lor nu pot fi generalizate la nivel de țară. Aceste situații, mai degrabă, ar trebui tratate drept cazuri individuale ce merită atenție.

Pentru a cerceta și alte experiențe, preponderent istorii de insucces, a fost studiată informația colectată prin alte canale disponibile, cum ar fi *Telefonul de Încredere* pentru VVF, gestionat de Centrul Internațional „La Strada”, la care deseori sunt raportate în mod confidențial problemele legate de accesul la justiție. VVF care nu au apelat la organele de justiție sau au refuzat ulterior să colaboreze cu acestea au fost identificate fie prin intermediul *Telefonului de Încredere*, fie prin alți actori specializați în asistența și protecția VVF ori prin alte VVF intervievate. Rezultatele testelor psihologice aplicate VVF beneficiare ale centrelor de plasament au fost împărtășite cercetătorului fără dezvăluirea numelor sau altor date personale; respectiv, acestea reflectă, mai degrabă, experiența victimelor care, în mare parte, se aflau la etapa depunerii plângerii organelor de drept în comun cu avocații lor sau în faza inițială de judecare.

O atenție deosebită în elaborarea ghidului de interviu a fost acordată modului de formulare a întrebărilor, pentru a evita perceperea eronată a subiectelor de către VVF și provocarea sentimentului de autoînvinuire. În scopul prevenirii re-traumatizării, intervievarea VVF nu a fost axată pe evidențierea experienței lor

de violență, ci exclusiv pe experiența accesării sistemului de drept/justiție. VVF intervievate care nu au apelat la organele de drept au primit informații referitoare la posibilitatea accesării serviciilor disponibile pentru victime contactând Telefonul de Încredere, fiindu-le oferite informații inclusiv despre posibilitatea obținerii asistenței juridice calificate gratuite din partea unui avocat. Trebuie de menționat că informația recepționată de la VVF care, eventual, conținea date personale sau date ce le-ar putea identifica a fost exclusă din raportul cercetării. Din cauza că VVF care au solicitat încetarea urmăririi penale în privința agresorilor inculpați și, respectiv, au refuzat serviciile avocatului mențin foarte rar contactul cu prestatorii de servicii, a fost dificil de a identifica mai mulți respondenți cu o asemenea experiență pentru a putea cerceta detaliat cauzele încetării, respectiv, au fost studiate mai mult opiniile specialiștilor;

- *Selectarea participanților profesioniști pentru studiu.*

Pentru ca reprezentanții organelor de drept să poată fi intervievați/să participe în cadrul studiului, aceștia urma să fie delegați de instituția ierarhic superioară (de exemplu, lista judecătorilor delegați a fost întocmită de CSM, lista avocaților, avocaților publici și parajuriștilor a fost întocmită de CN AJGS ș.a.m.d.). Respectiv, s-ar putea ca, în cadrul studiului, să nu fi fost selectați specialiști cu experiențe pertinente. Specialiștii și beneficiarele lor, VVF, au fost informate despre scopul cercetării și participarea absolut voluntară în acest studiu, asigurându-li-se anonimatul și confidențialitatea, iar denumirile localităților fiind codificate. Anonimatul le-a permis respondentelor să se simte confortabil în conversațiile privind problemele cu care s-au confruntat, fără a avea frica de repercusiuni din partea șefilor. În scopul asigurării unei abordări din perspectiva genului, au fost intervievați, în măsura posibilităților, specialiști atât de gen feminin, cât și de gen masculin. Toți intervievații au fost încurajați pe parcursul interviurilor să formuleze propuneri vizavi de posibilele soluții ce ar eficientiza eforturile comune în domeniul îmbunătățirii accesului VVF la justiție;

- *Perioada de referință și arealul cercetării.*

Toți intervievații au fost rugați să se refere doar la experiențele din ultimul an care a precedat interviul. Din punct de vedere geografic, nu a fost studiată situația în regiunea transnistreană.

Definiții de lucru aplicate în cadrul prezentului raport

Acces la justiție – posibilitatea nelimitată a unei persoane (în cazul dat, a VVF) de a se adresa justiției/sesiza organele de drept/justiția în scopul apărării drepturilor, libertăților și intereselor sale legitime, fiindu-i garantat dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzei într-un termen rezonabil, eliminându-se toți factorii de natură legală și organizațională care afectează disponibilitatea și eficacitatea serviciilor de natură juridică.

Agresor – persoană care comite acte de violență în familie, în concubinaj etc.

Asistență juridică – activitate profesională desfășurată de avocați sau juriști, sprijin pe care apărătorii îl oferă părților în cursul procesului civil, penal sau contencios prin acordarea de consultații și întocmirea de cereri sau alte acte cu caracter juridic, prin apărarea și, după caz, reprezentarea în instanță a persoanelor fizice, precum și prin susținerea, cu mijloace juridice, a drepturilor și intereselor legitime ale acestora în raporturile cu organele de stat, instituții, întreprinderi sau oricare persoane juridice ori fizice. În ce privește asistența juridică oferită VVF, aceasta a constat în: a) consultații și cereri cu caracter juridic; b) asistență și reprezentare juridică în fața instanțelor judecătorești, organelor de urmărire penală, autorităților cu atribuții jurisdicționale, executorilor judecătorești, organelor administrației publice și instituțiilor, precum și în fața altor persoane juridice, în condițiile legii; c) asistarea și reprezentarea persoanelor fizice interesate în fața altor autorități publice; d) apărarea și reprezentarea cu mijloace juridice specifice a drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor fizice în raporturile acestora cu autoritățile publice.

Ordonanță de protecție – act juridic prin care instanța de judecată aplică măsuri de protecție a victimei.

Sistem de drept – ansamblu al normelor și instituțiilor juridice care vin să promoveze și să apere drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanelor fizice (în cazul dat, ale VVF).

Sistem de justiție – totalitatea instanțelor judecătorești, legilor țării și funcționalitatea acestora întru asigurarea drepturilor și libertăților omului (în cazul dat, ale VVF).

Victimă – persoană, adult sau copil, supusă actelor de violență în familie, în concubinaj etc.

Violență în familie – orice acțiune sau inacțiune intenționată, cu excepția acțiunilor de autoapărare sau de apărare a unor alte persoane, manifestată fizic sau verbal, prin abuz fizic, sexual, psihologic, spiritual sau economic ori prin cauzare de prejudiciu material sau moral, comisă de un membru al familiei împotriva unor alți membri de familie, inclusiv împotriva copiilor, precum și împotriva proprietății comune sau personale.

Violență psihologică – impunere a voinței sau a controlului personal, provocare a stărilor de tensiune și de suferință psihică prin ofense, luare în derâdere, înjurare, insultare, poreclire, șantajare, distrugere demonstrativă a obiectelor, prin amenințări verbale, prin afișare ostentativă a armelor sau prin lovire a animalelor

domestice; neglijare; implicare în viața personală; acte de gelozie; impunere a izolării prin detenție, inclusiv în locuința familială; izolare de familie, de comunitate, de prieteni; interzicere a realizării profesionale, interzicere a frecventării instituției de învățământ; deposedare de acte de identitate; privare intenționată de acces la informație; alte acțiuni cu efect similar.

II. PRINCIPALELE REGLEMENTĂRI LEGALE CE VIZEAZĂ ACCESUL LA JUSTIȚIE PENTRU VVF

II.1. Cadrul juridic național

Statuând în capitolele I și II ale Constituției drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, Republica Moldova a consacrat și principiile generale aplicabile acestora. Aceste principii urmează a fi aplicate în egală măsură tuturor drepturilor și libertăților prevăzute de Constituție și de legislația în vigoare. Pentru garantarea exercitării drepturilor și libertăților în mod eficient, art. 20 din Constituția Republicii Moldova⁶ consfințește **principiul accesului liber la justiție**. Potrivit acestuia, „*orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime și nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție*”. Accesul liber la justiție este un principiu complex, cuprinzând mai multe relații și drepturi fundamentale, prin care se poate garanta exercitarea lui deplină.

Un drept general, care garantează persoanelor accesul liber la justiție, este dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile legitime ale persoanelor. În vederea garantării dreptului la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești, legislatorul a legiferat, de asemenea, principiile și drepturile constituționale în baza cărora în Republica Moldova se exercită justiția. Unul dintre acestea este **dreptul la apărare**, reglementat de art. 26 din Constituție, conform căruia fiecare persoană în Republica Moldova i se garantează dreptul la apărare, fiecare om având dreptul să reacționeze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor și libertăților sale. Pe tot parcursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales de părți sau numit din oficiu. Constituția oferă persoanei libertatea de a alege modalitatea de apărare și posibilitatea de a se apăra prin toate mijloacele prevăzute de lege.

Pentru realizarea principiului constituțional al accesului liber la justiție și garantarea dreptului la apărare, legislatorul, prin *Codul de procedură civilă* și *Codul de procedură penală* ale Republicii Moldova, a reglementat principiile înfăptui-

⁶ Constituția Republicii Moldova (aprobată de Parlamentul Republicii Moldova la 29.07.1994). http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731

rii justiției în cauzele civile și penale, precum și modul de exercitare a dreptului la apărare în astfel de cauze. Potrivit art. 8 din *Codul de procedură civilă*, părțile și alți participanți la proces au dreptul să fie asistați în judecată de către un avocat ales, iar în cazurile prevăzute de legislație, avocatul poate fi numit de orice instanță de judecată. Persoanele pot beneficia de asistență judiciară în orice fază a procesului.

Conform art. 17 din *Codul de procedură penală*, pe tot parcursul procesului penal, părțile (bănuitul, învinutul, inculpatul, partea vătămată, partea civilă, partea civilmente responsabilă) au dreptul să fie asistate sau, după caz, reprezentate de un apărător ales sau de un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat. Astfel, atât în cauzele civile, cât și în cele penale, victimele violenței în familie au dreptul de „a fi asistate de un avocat ales de ele sau de unul care acordă asistență juridică garantată de stat”.

Principiul accesului liber la justiție este consfințit și de legea specială ce reglementează și stabilește bazele juridice și organizatorice ale activității de prevenire și de combatere a violenței în familie, competențele autorităților și instituțiilor abilitate cu funcții de prevenire și de combatere a violenței în familie, mecanismul de sesizare și soluționare a acestor cazuri – **Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie**. Ea garantează victimei violenței în familie apărarea drepturilor și intereselor ei legitime, precum și exercitarea dreptului la asistență pentru recuperare fizică, psihologică și socială prin acțiuni speciale medicale, psihologice, juridice și sociale. În special, în art. 11 alin. (5) din Legea nr. 45 este prevăzut că „victima are dreptul la asistență juridică primară și calificată gratuită conform legislației cu privire la asistența juridică garantată de stat”. Însă, ea nu reglementează în detalii modul de acordare a asistenței juridice garantate de stat, dar face trimitere la o altă lege, a cărei prioritate este asistența juridică garantată de stat.

Astfel, **Legea nr. 198 din 26.07.2007⁷ cu privire la asistența juridică garantată de stat** prevede felurile, condițiile și modul de acordare a asistenței juridice garantate de stat: *asistența juridică primară* și *asistența juridică calificată*. Asistență juridică primară se acordă cetățenilor Republicii Moldova, indiferent de nivelul veniturilor acestora. Asistența juridică calificată este condiționată în Legea nr. 198 de lipsa mijloacelor financiare suficiente pentru a plăti aceste servicii. Astfel, art. 19 din această lege specifică persoanele care au dreptul la asistență juridică calificată, și anume cetățenii Republicii Moldova care:

⁷ Legea nr. 198 din 26.07.2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat. <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=325350&lang=1>

- au nevoie de asistență juridică pe cauze penale, și interesele justiției o cer, însă nu dispun de suficiente mijloace pentru a plăti acest serviciu;
- au nevoie de asistență juridică de urgență în cazul reținerii în cadrul unui proces penal sau al unei proceduri contravenționale;
- au dreptul la asistență juridică obligatorie în temeiul art. 69 alin. (1) pct. 2) -12) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova;
- au dreptul la asistență juridică obligatorie în temeiul art. 77 lit. a), b), c) din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova;
- au nevoie de asistență juridică în cauze contravenționale, civile și de contencios administrativ, însă nu dispun de suficiente mijloace pentru a plăti aceste servicii, cauzele fiind complexe din punct de vedere juridic sau procesual;
- au dreptul la asistență juridică calificată copiii victime ale infracțiunilor.

În sensul prevederilor legale enunțate, victimele violenței în familie beneficiază de asistență juridică calificată doar în cazul în care prezintă acte confirmative că nu dispun de suficiente mijloace pentru a plăti serviciile de asistență juridică calificată.

Astfel, statului îi revine obligația pozitivă de a le asigura persoanelor lipsite de mijloace materiale accesul la justiție, prin dezvoltarea unui sistem de asistență gratuită, accesibil tuturor persoanelor dezavantajate din punct de vedere economic sau social. Administrarea procesului de acordare a asistenței juridice garantate de stat este reglementată de **Legea nr. 198-XVI din 26.07.2007**, iar *Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat* este organul executiv responsabil pentru elaborarea cadrului normativ, planificarea strategiei, acțiunilor, bugetului și monitorizarea activității OT ale CN AJGS, în cadrul cărora activează avocați publici/avocați și parajuriști. Angajamentul de a acorda asistență juridică persoanelor care nu dispun de mijloace financiare suficiente pentru a plăti serviciile juridice și de a consolida sistemul actual de asistență juridică garantată de stat se reflectă în actele internaționale la care Republica Moldova este parte, în legislația și documentele de politici ale Republicii Moldova, inclusiv în Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova *Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare 2011-2014*, în *Strategia de Reformă a Sectorului Justiției pentru anii 2011-2016*, *Planul Național de Acțiuni în Domeniul Drepturilor Omului pentru anii 2011-2014* și *Strategia de activitate în sistemul de acordare a asistenței juridice garantate de stat pentru anii 2012-2014*⁸. Printre angajamentele CNAJGS întru implementarea *Planului Național de Acțiuni în Domeniul Drepturilor Omului pentru anii 2011-2014*, la capitolul *Prevenirea și combaterea violenței în familie*, se enumeră doar un singur obiectiv: *Asigurarea*

⁸ Raport de activitate în sistemul de acordare a asistenței juridice garantate de stat pentru anul 2013. CNAJGS. P.1. http://www.cnajgs.md/uploads/asset/file/ro/203/Raportul_de_activitate_al_CNAJGS_2013.pdf

asistenței juridice gratuite victimelor violenței în familie, propus spre realizare prin implementarea acțiunii de *instruire a avocaților privind acordarea asistenței juridice victimelor violenței în familie*. Totodată, nu este clar cum va fi realizat acest obiectiv prin acțiuni de instruire, deoarece problema este legată nu atât de creșterea competențelor, cât de cadrul legislativ și mecanismul de implementare a acestuia. Astfel, în pofida tendințelor pozitive de consolidare a sistemului actual de asistență juridică garantată de stat, se constată unele deficiențe în activitate, precum perfecționarea cadrului legislativ, posibila extindere a categoriilor de beneficiari ai asistenței juridice garantate de stat, cu includerea expresă a VVF în calitate de beneficiari/ exceptarea acestora de testul financiar⁹.

Suplimentar, Legea nr. 45 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie investește cu obligații și alte autorități, chemate să acorde sprijin și asistență victimelor violenței în familie în vederea exercitării drepturilor și intereselor legitime ale acestora, restabilirii dreptului încălcat, exercitării accesului la justiție. Această lege prevede că secțiile/direcțiile de asistență socială și de protecție a familiei, prin intermediul specialistului responsabil de domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie, apără drepturile și interesele legitime ale victimelor, iar organele afacerilor interne, la nivel de structură specializată, asigură executarea ordonanțelor de protecție și informează victima despre dreptul ei de a beneficia de asistență juridică gratuită. Autoritățile abilitate cu funcții de prevenire și combatere a VF sunt obligate să reacționeze prompt la orice sesizare și să informeze victimele despre drepturile lor, despre autoritățile și instituțiile cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie, despre tipul serviciilor și organizațiile la care se pot adresa după ajutor, despre asistența disponibilă pentru ele, unde și cum pot depune o plângere, precum și despre procedura ce urmează după depunerea plângerii și rolul lor după asemenea proceduri, cum pot obține protecție, în ce măsură și în ce condiții au acces la consultanță sau asistență juridică¹⁰.

II.2. Cadrul juridic internațional

Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie (Convenția de la Istanbul), adoptată la Istanbul la 11.05.2011, este primul document obligatoriu din punct de vedere juridic la nivel european pentru prevenirea, investigarea și pedepsirea tuturor

⁹ Eventuala necesitate a extinderii categoriilor de beneficiari ai asistenței juridice garantate de stat și exceptarea unor categorii de beneficiari de testul financiar este relevant și în *Raportul de activitate în sistemul de acordare a asistenței juridice garantate de stat pentru anul 2013*. CNAJGS.- P.3. Acesta poate fi accesat la: http://www.cnajgs.md/uploads/asset/file/ro/203/Raportul_de_activitate_al_CNAJGS_2013.pdf

¹⁰ Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, art. 8 alin.(3) pct. f) și alin. (6) pct. g), i), art. 11 alin. (3)

actelor de violență împotriva femeilor. Această convenție a intrat în vigoare la 01.08.2014, iar în septembrie 2014, lista statelor care au ratificat-o includea 14 țări. Statele semnatare se obligă să asigure măsuri de protecție și susținere și sunt disponibile să furnizeze sau să asigure servicii specializate de asistență tuturor femeilor victime ale violenței și copiilor lor, asistență judiciară și asistență judiciară gratuită pentru victime, în condițiile prevăzute de legislația lor internă (art.18 și 57). Raportul explicativ al Convenției precizează că statele trebuie să pună serviciile de protecție și susținere la dispoziția victimelor indiferent de statutul socio-economic al acestora și să le ofere în mod gratuit, acolo unde este cazul¹¹. Astfel, țara noastră, care, prin aderarea la Consiliul Europei și semnarea Acordului de Asociere cu UE, și-a exprimat voința de a armoniza legislația și modul de înfăptuire a justiției cu standardele europene, inclusiv cu Convenția de la Istanbul, va trebui să ia în considerare aceste prevederi. Convenția de la Istanbul obligă țările semnatare să ia măsuri legislative necesare pentru a se asigura că victimele obțin **în timp util** informații privind serviciile de susținere disponibile și măsurile legale (art. 19) și prevede informarea victimelor, în condițiile prevăzute de legislația internă, despre drepturile lor, serviciile disponibile și rezumatele privind urmările plângerii depuse de persoana respectivă, acuzațiile, progresul general al cercetării sau procedurii, rolul persoanelor respective, precum și rezultatul cazului relevant (art. 56).

Standardele ONU prevăd elaborarea legislației naționale care să asigure dreptul VVF la asistență juridică gratuită în toate procedurile legale, în special cele penale, pentru facilitarea accesului la justiție și prevenirea victimizării secundare, precum și la asistență **gratuită** în instanța de judecată, inclusiv dreptul de a fi acompaniat și reprezentat în mod gratuit în instanța judiciară de un serviciu specializat în asistența victimelor și/sau un intermediar, de a avea acces la serviciile de informare și suport în navigarea sistemului de drept¹². **Principiile și Liniile directoare ale ONU privind Accesul la Asistență Juridică Garantată de Stat în Sistemele de Justiție Penală** prevăd expres acordarea femeilor victime ale violenței a asistenței juridice garantate de stat, a consultanței și serviciilor de suport în fața instanței de judecată în cadrul tuturor procedurilor legale, pentru a le asigura accesul la justiție și a evita victimizarea secundară, precum și acordarea altor servicii similare. Acest act normativ stipulează că statele trebuie, de asemenea, să asigure acordarea asistenței juridice garantate de stat persoanelor care trăiesc în zonele rurale, zonele îndepărtate și dezavantajate din punct de ve-

¹¹ Pct.120 al Raportului Explicativ al *Convenției Europene privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice*. <http://www.osce.org/ro/moldova/121520?download=true>

¹² UN Women, Handbook for Legislation on Violence against Women (2010), Section 3.9.3. <http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/handbook/Handbook%20for%20legislation%20on%20violence%20against%20women.pdf>.

dere economic și social, precum și persoanelor care fac parte din grupurile dezavantajate economic și social. În cazul în care nivelul mijloacelor/resurselor este calculat în baza veniturilor unei familii, însă membrii individuali ai familiei sunt în conflict între ei sau nu au acces egal la veniturile familiei (așa cum, deseori, se întâmplă între membrii familiei unde a avut loc un act de violență – *nota autorului*), atunci, la verificarea nivelului mijloacelor/resurselor, se va lua în calcul doar venitul persoanei care solicită acordarea asistenței juridice garantate de stat¹³. Totodată, Observațiile Finale ale Comitetului ONU pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor, adoptate la 18.10.2013, pe marginea Raportului patru-cinci combinat al Republicii Moldova cu privire la implementarea **Convenției asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei**¹⁴ exprimă îngrijorări că sistemul de asistență juridică garantată de stat din Moldova nu acoperă categoria victimelor violenței bazate pe gen și face apel către Guvernul Republicii Moldova să înlăture orice impedimente cu care se ciocnesc femeile în obținerea accesului la justiție și să se asigure că asistența juridică este disponibilă tuturor victimelor violenței¹⁵.

Republica Moldova a fost prima țară care a ratificat **Convenția privind accesul la informație, justiție și participarea publicului la adoptarea deciziilor în domeniul mediului** (Convenția Aarhus) a Comisiei Economice pentru Europa a Organizației Națiunilor Unite¹⁶. Această Convenție stabilește cerințe comune vizînd procedurile de acces la justiție, care trebuie să fie obiective, echitabile, realizate în timp rezonabil, fiind aplicate de organe independente și imparțiale, cu un preț echilibrat și să asigure remedierea adecvată și efectivă, iar statul are obligația de diseminare a informației despre procedurile accesului la justiție, stabilind un mecanism de asistență pentru a elimina sau a reduce obstacolele financiare sau de altă natură privind accesul la justiție. Convenția în cauză este o reglementare internațională care are prioritate față de orice alte instrumente de drept interne, cu excepția celor care conțin dispoziții mai favorabile. Prin Hotărîrea Guvernului Nr.471 din 28.06.2011 a fost aprobat *Planul național de acțiuni pentru implementarea în Republica Moldova a Convenției privind accesul la informație, justiție și participarea publicului la adoptarea deciziilor în domeniul mediului (2011-2015)*¹⁷, însă acțiunile indicate în plan sunt legate mai mult de

¹³ http://www.cnajgs.md/uploads/asset/file/ro/262/Principiile_si_Liniile_Directoare_ale_ONU.pdf

¹⁴ http://www.mpsfc.gov.md/file/tratate/cedaw_md.pdf

¹⁵ Concluding observations on the combined fourth and fifth periodic reports of the RM of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women, October 18, 2013, Point 19 (c), and Point 20 (c)

¹⁶ Convenția privind accesul la informație, justiție și participarea publicului la adoptarea deciziilor în domeniul mediului a fost ratificată de Republica Moldova prin Hotărîrea Parlamentului nr.346-XIV din 7 aprilie 1999 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr. 39-41, art.178).

¹⁷ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=339051>

domeniul mediului, iar activitățile de diseminare a informației despre drepturile cetățenilor și procedurile accesului la justiție au fost prevăzute numai pentru anul 2012.

Atunci când sunt epuizate toate căile de remediere din țară, justițiarul nesatisfăcut are posibilitatea de a apela la organele juridice de talie internațională. Violența în familie este o categorie de rele tratamente și cade sub incidența CEDO, iar potrivit jurisprudenței CEDO, statele au obligația pozitivă să protejeze persoanele de rele tratamente cauzate de persoane private și să efectueze o investigație eficientă a unor asemenea acte¹⁸. În anul 2013, au avut loc primele condamnări la CEDO ale Republicii Moldova cu privire la violența în familie, iar până în iulie 2014, CEDO a emis patru hotărâri versus Republica Moldova referitoare la violența în familie¹⁹. Una din prerogativele statelor membre este să execute în totalitate hotărârile CEDO și să prevină violări similare pe viitor, să ia în calcul jurisprudența în evoluție a Curții, inclusiv cea care se referă la alte state, și să implementeze recursuri efective.

Hotărârile CEDO ce abordează chestiunea violenței în familie în Republica Moldova au identificat mai multe probleme, dintre care cele mai răspândite au fost neexecutarea ordonanțelor de protecție emise de instanțele de judecată și atitudinea superficială a autorităților ce se ocupau de aceste cauze, în special a polițiștilor ce urma să execute ordonanțele²⁰. Studiul curent este o încercare de a colecta cât mai multă informație ce ar scoate la iveală în ce măsură sunt realizate în viața cotidiană a victimelor violenței în familie prevederile documentelor internaționale și naționale, în special în ceea ce privește dreptul la asistență juridică gratuită garantată de stat.

III. PERCEPȚIILE VVF, NECESITĂȚI ȘI RESURSE JURIDICE DISPONIBILE

III.1. Cunoștințele VVF referitoare la legislația în domeniu și drepturile lor

Studiul în cauză arată că VVF care ajung să fie plasate în centre de plasament află despre legislația în domeniu și despre drepturile lor abia de la juristul sau avocatul centrului. Doar o pătrime din VVF intervievate, care au beneficiat de asistența juridică, au declarat că, de fapt, **cunoșteau (puțin) despre legislație și despre drepturile sale**. Acestea au fost informate, ca regulă, de reprezentanții organelor de drept. Totodată, ele puțin ce au înțeles sau nu erau în stare să memorizeze informația oferită din cauza că erau în stare de criză la momentul apelării. Nu este

¹⁸ CEDO, 28 mai 2013, Hot. Eremia vs. Moldova, par.49-51

¹⁹ Eremia (28/05/2013), Mudric (16/07/2013), B.(16/07/2013) și T.M. și C.M.(28/01/2014)

²⁰ Studiul „Succesele și insuccesele în reformarea justiției din Republica Moldova: 2012 – iulie 2014”. Centrul de Resurse Juridice din Moldova, Chișinău, 2014, pag. 58

de mirare că VVF care nu au beneficiat de asistență juridică nu cunoșteau nimic despre legislația în domeniu și despre drepturile lor. Trebuie de remarcat faptul că jumătate dintre acestea au indicat că polițistul, asistentul social sau primarul știau despre actele de violență în familie, dar nu le-au oferit nici o informație despre drepturile lor și procedura de apărare a acestora.

Nivelul jos de informare a VVF, în special a victimelor din localități rurale, la momentul adresării a fost indicat de majoritatea specialiștilor intervievați (avocați, juriști, parajuriști, judecători, procurori), ei explicând acest lucru prin activitatea sau implicarea scăzută a asistenților sociali, polițiștilor și primarilor în asemenea cazuri. Doar un singur avocat public a indicat în calitate de motiv al necunoașterii de către VVF a drepturilor sale nivelul de școlarizare scăzut a acestei categorii de apelanți, cu care ei sunt nevoiți să lucreze²¹.

Mai mulți judecători intervievați au menționat că o mare parte dintre VVF care au ajuns la faza judiciară, nefiind reprezentate de un avocat, nu își cunoșteau deloc drepturile lor, respectiv judecătorului îi revenea rolul să le informeze, iar uneori și să le explice în ședința judiciară legislația. O victimă a violenței în familie, trimisă de judecătore la centrul de plasament, a mărturisit că i-a fost dificil să înțeleagă prevederile legale descrise de judecătore, în afară de faptul că „este lege pentru care bărbatul bate soția”²². Un alt judecător a menționat că VVF nu cunosc dreptul elementar de a avea un avocat²³. Un avocat cu experiență de formator în cadrul instruirilor realizate pentru colaboratorii organelor de poliție din toată țara, la care sunt trimise VVF din diferite regiuni, menționează că nivelul de informare a VVF are o legătură directă cu activitatea de informare realizată de polițiști, cărora, deseori, se adresează victimele. Studiul, de asemenea, relevă că victimele din sudul republicii, în comparație cu VVF din celelalte regiuni, sunt mai rar îndreptate la asistența juridică și ele rareori ajung la instanțele de judecată. Drept exemplu s-a adus un caz în care o judecătore ce a lucrat timp de 6 ani în sudul republicii, fiind transferată în centrul Moldovei, a fost surprinsă să vadă un dosar referitor la violența în familie²⁴.

Unii avocați constată că VVF nu conștientizează caracterul juridic al actelor de violență, chiar dacă li s-a descris procedura. Respectiv, chiar și în momentul în care depun plângere la poliție sau se întocmește cererea de acționare în judecată, ele nu sunt apte să perceapă ce urmează sau dacă problema lor se va soluționa

²¹ Interviu cu un avocat public OT AJGS, localitatea K, 28.05.2014

²² Interviu cu VVF, beneficiara centrului de plasament, locuitoare a unui sat din nordul republicii, 40 de ani, 5 copii, 15.05.2014

²³ Interviu cu un judecător, localitatea L, 02.06.2014

²⁴ Interviu cu un avocat, ONG, localitatea A, 20.05.2014

cumva²⁵. Și doar în final, când este pronunțată ordonanța de protecție, agresorul este evacuat din casă sau pedepsit penal, iar victima obține protecție și se simte protejată, VVF conștientizează caracterul juridic al actelor de violență. În aceste momente, VVF capătă încredere în organele de drept²⁶. Atât victimele, cât și specialiștii confirmă prevalența stereotipurilor asupra cunoștințelor juridice, deci victimele în continuare percep VF ca pe o chestiune privată, și nu ca pe o infracțiune²⁷.

Un psiholog a menționat că VVF, ca persoane supuse traumei psihologice, din start se autopercep drept persoane care nu au nici un drept în această viață, respectiv sunt necesare câteva sesiuni de consiliere ca ele să înțeleagă ulterior că dispun de anumite drepturi, inclusiv de dreptul de a apela la un avocat care le-ar reprezenta interesele legitime²⁸. Un alt psiholog, exemplificând că VVF rareori conștientizează că pot să se folosească de drepturile lor, a indicat cazul unei beneficiare care, mai mulți ani la rând, dormea cu copiii în grajdul animalelor fiindcă soțul agresiv i-a indicat că acolo îi este locul și ea nu are nici un drept²⁹.

Așadar, imediat după ce au suferit un act de violență, victimele nu întotdeauna sunt în posesia informației privind legislația în domeniu și drepturile lor; de multe ori ele nu conștientizează caracterul juridic al actelor de violență sau nu sunt gata să depună declarații împotriva agresorilor. Această concluzie pune accent, în special, pe nevoia de a familiariza toate categoriile de victime cu diversele tipuri de servicii de susținere și măsuri legale care le stau la dispoziție, ca un prim pas care le-ar facilita accesul lor la justiție.

III.2. Accesul la informație, cunoașterea resurselor de asistență juridică existente și perceperea acestora de către victime

După cum a fost menționat mai sus, o problemă legată de accesul liber la justiție este informarea juridică insuficientă pentru formarea unui nivel adecvat al conștiinței juridice. În multe cazuri, conform specialiștilor intervievați, în localitățile rurale nu se realizează accesul la informația juridică în mare parte din cauza că informația respectivă rareori li se aduce la cunoștință victimelor și ele nu știu nimic despre resursele de asistență, inclusiv de asistență juridică, existente. **Nouă din zece femei VVF**, care au ajuns să beneficieze de asistență juridică în centrele de plasament, **au indicat că autoritățile locale cunoșteau de mai mult timp despre conflictele din familia lor**, dar le-au informat despre ajutorul posibil (în

²⁵ Interviu cu un avocat OT AJGS, localitatea L, 28.05.2014

²⁶ Interviu cu un avocat, ONG, localitatea A, 13.06.2014

²⁷ Interviu cu un jurist, ONG, localitatea D, 30.05.2014; interviu cu un parajurist, localitatea F, 17.05.2014

²⁸ Interviu cu un psiholog, localitatea A, 19.05.2014

²⁹ Interviu cu un psiholog, localitatea A, 23.04.2014.

mare parte despre serviciile de plasament și dreptul de a primi asistență juridică) abia în momentul când violența s-a acutizat și era necesar de a le scoate din situația abuzivă, existând un risc real pentru viața femeii și copilului. Femeile VVF care nu au beneficiat de asistență juridică nu cunoșteau despre existența unei legi speciale ce le-ar proteja drepturile. Ele nu cunoșteau faptul că legea le acordă anumite drepturi de care se pot bucura, iar jumătate din acestea au indicat că autoritățile locale cunoșteau despre violența în familia lor, dar nu le-au informat despre aceste drepturi. O victimă a violenței în familie interviuată a mărturisit un caz în care primarul, care nu deținea la acel moment informații despre lege și centre specializate, a găzduit-o împreună cu 3 copii ai ei în primărie într-o noapte de iarnă, iar a doua zi i-a achitat transportul spre o rudă ca să nu mai stea acolo³⁰.

În mare parte, VVF nu se uită sau se uită sporadic la televizor, nu citesc ziare și rareori ascultă radioul. Unii specialiști precizează că victimele care au televizor, aparat de radio, acces la Internet au mai ușor acces la informație. Dacă victimele nu dețin mijloace electronice de informare, ba și mai sunt nevoite toată ziua să lucreze în câmp, accesul la informație este limitat și, în asemenea cazuri, rămâne în sarcina polițistului de sector, a autorităților publice locale să fie mai active în informarea prezumatelor victime despre posibilitățile juridice pe care le au³¹.

Potrivit specialiștilor din centrele de plasament, victimele din regiunile rurale sunt puțin informate unde se pot adresa pentru a-și apăra drepturile. Ele știu doar că pot să se adreseze la poliție când există un risc pentru viața lor³². Fiind întrebate despre atribuțiile organelor de drept, multe dintre VVF care au beneficiat de asistență juridică au indicat că polițistul trebuie să le apere fizic, avocatul trebuie să le apere interesele, iar judecătorul trebuie să-l judece pe agresor. O mare parte dintre victimele interviuate nu cunosc atribuțiile procurorului. VVF care au beneficiat de asistență juridică au indicat că polițistul este primul factor de drept care constată actul de violență în procesul judiciar, iar cele care nu au beneficiat de asistență juridică percep rolul polițistului în ducerea tratativelor cu soțul agresiv sau aplicarea amenzii. În același timp, ambele soluții sunt considerate de ele inutile. În mare parte, VVF interviuate care nu au beneficiat de asistență juridică aveau o percepere restricționată despre nevoile și serviciile de apărare a drepturilor și intereselor legitime, în mare parte limitându-le la ajutorul avocatului. Atribuțiile avocatului în viziunea victimelor neasistate, de asemenea, sunt percepute în mod limitat și se referă la desfăcerea căsătoriei sau stabilirea

³⁰ Interviu cu VVF, beneficiara unui centru de plasament, locuitoarea unui sat din Sudul Republicii, 41 ani, 4 copii, 02.06.2014.

³¹ Interviu cu un avocat, ONG, localitatea A, 13.06.2014; interviu cu un jurist, ONG, localitatea D, 30.05.2014

³² Interviu cu directorul unui centru de plasament, localitatea L, 02.06.2014

domiciliului copilului, iar judecătorul este vizualizat de acestea ca fiind „omul legii care aplică pedeapsa cu închisoarea”. Totodată, puține dintre VVF cunosc faptul că agresorii pot fi pedepsiți cu privarea libertății, respectiv, acestea nu-i pot atribui nici un rol judecătorului în combaterea VF.

Specialiștii din cadrul ONG arată că VVF deseori ajung să beneficieze de serviciile gratuite ale avocaților din cadrul ONG, dar, totodată, informarea despre această oportunitate este în legătură directă cu posibilitatea promovării liniilor telefonice specializate. În același timp, derularea spoturilor video la posturile TV este prea costisitoare și puțini donatori sunt gata să acopere costurile acestui tip de publicitate, care ar trebui să fie promovată de canalele audiovizualului în calitate de publicitate socială³³.

În mare parte, VVF intervievate asociază asistența juridică cu necesitatea apelării la avocați privați, ale căror servicii sunt foarte costisitoare și ele nu și le pot permite. Judecătorii menționează că foarte rar VVF se adresează de sine stătător în instanța de judecată, ca regulă, ele se adresează prin intermediul unui avocat privat³⁴. Unii judecători intervievați au declarat că instanța este obligată să le comunice VVF drepturile lor, inclusiv dreptul de a beneficia de asistență juridică garantată de stat (gratuită), cu referire la dosare penale. Doar la solicitarea judecătorului, OT CNAJGS le-au oferit VVF avocat fără probleme³⁵. Într-un caz, în care VVF era însoțită de un avocat privat, judecătoarea i-a propus și victima a fost de acord să fie reprezentată în continuare de un avocat din cadrul OT CNAJGS³⁶. Însă, avocații privați/din cadrul centrelor specializate, procurorii și parajuriștii intervievați au precizat că majoritatea VVF nu știau deloc că există posibilitatea de a se adresa pentru asistență juridică gratuită garantată de stat la OT CNAJGS. Un avocat din cadrul OT CNAJGS din UTA Găgăuzia a indicat că VVF află despre asistența juridică gratuită de la alte victime, deoarece au un nivel scăzut de integrare (în special, în această regiune) și, respectiv, nu au acces la informație în general³⁷. Doar 5 din 40 VVF intervievate în cadrul acestui studiu cunoșteau despre posibilitatea de a beneficia de asistență juridică calificată din partea OT CNAJGS. Un avocat public din cadrul OT CNAJGS a menționat un caz din practica sa, în care VVF, până a ajunge la OT CNAJGS, s-a adresat pretutindeni în speranța de a beneficia de servicii juridice gratuite – a scris scrișori miniștrilor, președintelui, MJ, avocatului parlamentar – ca, în final, să fie în-

³³ Interviu cu un psiholog, ONG, localitatea A, 15.04.2014

³⁴ Interviu cu un judecător, localitatea L, 02.06.2014

³⁵ Interviu cu un judecător, localitatea A, 12.06.2014; interviu cu un judecător, localitatea L, 02.06.2014; interviu cu un judecător, localitatea C, 05.06.2014

³⁶ Interviu cu un judecător, localitatea A, 11.06.2014

³⁷ Interviu cu un avocat OT CNAJGS, localitatea K, 28.05.2014

drumată de aceste instituții³⁸. Trebuie de remarcat că unii specialiști intervievați din cadrul centrelor, la fel, nu cunoșteau despre existența posibilității obținerii asistenței juridice garantate de stat din partea avocaților oficiilor teritoriale, fapt care indică necesitatea conlucrării mai strânse între parteneri.

Potrivit raportului de activitate, în sistemul de acordare a asistenței juridice garantate de stat, se constată că, deși spectrul unor asemenea servicii s-a extins din 1 ianuarie 2012 și asupra cauzelor non-penale, societatea nu cunoaște suficient despre o astfel de protecție și ajutor din partea statului. Sunt necesare intervenții prompte în vederea unei mai ample mediatizări a acestui tip de asistență. Cu toate acestea, avocații parlamentari consideră că este necesar de a accentua diversificarea unor modele de acordare a asistenței juridice garantate de stat, orientate spre nevoile beneficiarilor din categoria social vulnerabilă³⁹.

Situația privind informarea VVF despre drepturile lor și posibilitățile de obținere a asistenței juridice gratuite este mai bună în localitățile rurale unde activează (pe lângă CN AJGS) parajuriști, care oferă populației asistență juridică primară. Parajuriștii intervievați au raportat mai multe cazuri în care VVF au fost îndreptate către OT CNAJGS, însă puține victime ajung de facto să beneficieze de asistență juridică acordată de avocații oficiilor. Raportul în cauză este și o încercare de a clarifica pe cât sunt accesibile în țară serviciile de asistență juridică calificată pentru VVF.

III.3. Nevoia de apărare a drepturilor și intereselor legitime ale VVF și așteptările lor față de sistemul de justiție

Specialiștii intervievați precizează că nevoile VVF privind apărarea drepturilor și intereselor legitime sunt cele tradiționale: obținerea ordonanței de protecție, desfacerea căsătoriei, stabilirea locului de trai a copiilor, încasarea pensiei de întreținere pentru copiii minori, partajul proprietății comune, reprezentarea în fața organelor de urmărire penală. Avocații menționează că cele mai des solicitate servicii juridice se referă la ajutorul în emiterea OP și desfacerea căsătoriei cu stabilirea locului de trai a copiilor.

Majoritatea victimelor au indicat drept necesitate de bază **dorința de a se simți în siguranță**, apelând în acest scop la organele de drept în situațiile de criză. Un avocat dintr-un centru de plasament a menționat că, la momentul plasamentului VVF în centre specializate, ele, de cele mai multe ori, nu vor nimic mai mult decât să fie în siguranță. Pe parcurs, când specialiștii, inclusiv psihologul, încep a lucra cu ele, acestea se liniștesc și au posibilitatea să mai mediteze, iar nivelul ne-

³⁸ Interviu cu un avocat public OT CNAJGS, localitatea A, 11.06.2014

³⁹ Accesul liber la justiție în RM. Centrul pentru Drepturile Omului, 2013 http://www.ombudsman.md/sites/default/files/rapoarte/accesul_liber_just3.pdf

voilor de ordin juridic crește. Dacă inițial ele nu doresc nimic, atunci pe parcurs își dau seama că și ele au niște drepturi, că agresorul are niște obligații, inclusiv în ceea ce privește întreținerea copilului⁴⁰. Psihologii intervievați, de asemenea, au indicat că deseori femeile maltratate nu cer împărțirea averii, ele sunt de acord să lase absolut tot, numai să nu fie afectate. De regulă, la etapa de criză, ele își verbalizează nevoile referitoare la un jurist/avocat, „doresc că el să mă lase în pace”, „doresc să-i îngrădiți dreptul de a-mi influența viața”⁴¹. Ulterior, după ce au fost ajutate în obținerea OP și au trăit o perioadă neperturbată de acțiunile agresorului, acestea au înaintat mai multe solicitări către avocații centrului, cum ar fi custodia asupra copilului, partajarea imobilului etc.⁴²

Intuitiv, VVF înțeleg că avocatul este persoana care trebuie să le apere interesele legitime. Unele victime își fac o idee despre atribuțiile avocatului doar din filme, dar rar ajung să înțeleagă care sunt competențele lui și de unde până unde avocatul poate merge alături de ea. Deseori, dorința de a avea un avocat este provocată de faptul că, în dosare penale inițiate inculpatului/învinuitului, statul îi oferă acestuia ajutorul avocatului; atunci victima înțelege că are nevoie și ea de un avocat⁴³. O victimă a mărturisit că a fost extrem de supărată pe sistemul de justiție: „De ce oare statul oferă imediat protecție juridică unui criminal prin desemnarea urgentă a avocatului⁴⁴, în timp ce victimele sunt lipsite de asemenea drept”⁴⁵? O altă victimă a mărturisit că, aflând că agresorul are avocat, a fost nevoită să-și vândă vaca pentru a-și angaja și ea un avocat, iar după ce a epuizat toți banii, a aflat de la rude despre serviciile gratuite ale avocatului din cadrul ONG⁴⁶. Specialiștii mai spun că, chiar pentru a se deplasa către centrul raional și pentru a achita costurile expertizei medico-legale, majoritatea victimelor au nevoie de un efort financiar considerabil.

⁴⁰ Interviu cu un avocat dintr-un centru de plasament, localitatea A, 19.05.2014

⁴¹ Interviu cu un psiholog dintr-un centru de plasament, localitatea A, 23.04.2014

⁴² Interviu cu un psiholog dintr-un centru de plasament, localitatea C, 15.05.2014

⁴³ Interviu cu un avocat ONG, localitatea A, 16.05.2014

⁴⁴ Conform art. 69 CPP, participarea obligatorie a apărătorului la procesul penal se prevede, în mare parte, pentru bănuț, învinuit, inculpat și totodată, în situațiile când interesele justiției cer participarea apărătorului în ședința de judecată în primă instanță, în apel și în recurs, precum și la judecarea cauzei pe cale extraordinară de atac. Determinarea faptului dacă interesele justiției cer asistența obligatorie a apărătorului se invocă de către instanța de judecată și depinde, între altele, și de capacitatea bănuțului, învinuitului, inculpatului de a se apăra singur – la acest criteriu urmează să fie luate în considerație capacitățile, cunoștințele și priceperea fiecărei persoane în parte (*Ghidul beneficiarului de asistență juridică garantată de stat. Soros Moldova, 2013, pag.10.* http://www.cnajgs.md/uploads/asset/file/ro/291/Ghidul_beneficiarului_AJGS.pdf).

⁴⁵ Victimă a violenței în familie, beneficiară a unui centru de plasament, locuitoare a unui oraș din centrul republicii, 38 de ani, mamă a 2 copii, 04.06.2014

⁴⁶ Victimă a violenței în familie, beneficiară a unui centru de plasament, locuitoare a unui sat din sudul republicii, 32 de ani, mamă a 2 copii, 02.06.2014

Fără ajutorul avocatului, VVF le este mai greu să-și apere interesele lor în instanța de judecată. Judecătorii susțin că VVF nu cunosc ce trebuie să solicite, nu cunosc procedurile, ele nu înțeleg esența măsurilor pe care pot să le solicite, cum să răspundă etc. și, respectiv, este necesar să fie reprezentate de cineva⁴⁷. Lipsa de informare le face pe VVF să aibă așteptări ireale față de instanța de judecată. Un judecător a menționat că o victimă a violenței în familie a solicitat instanței să-i schimbe comportamentul soțului său, imediat, pe loc⁴⁸. Chiar fiind informate, VVF nu întotdeauna sunt capabile să comunice eficient în instanța de judecată, dat fiind starea lor psihologică. Un psiholog dintr-un centru de plasament a indicat că VVF nu sunt capabile să comunice eficient în instanța de judecată din cauză că nu sunt obișnuite să își expună și să își apere punctul de vedere, din acest motiv fiind important ca alături de ele să fie o persoană care ar putea să le apere drepturile⁴⁹. De exemplu, o victimă a violenței în familie intervievată a mărturisit că era blocată la gândul că agresorul o putea lovi în orice moment, această teamă blocându-i, practic, vorbirea, însă a fost binevenită intervenția avocatului ei – judecătorul era să se gândească că, dacă nu poate vorbi, înseamnă că era vinovată⁵⁰.

În toate cazurile, VVF aveau nevoie de suportul urgent din partea unui avocat care putea să le ofere aceste servicii în mod gratuit și necondiționat. O victimă a violenței în familie s-a plâns că a scris așa cum a știut o cerere în instanța de judecată, iar aceasta a fost respinsă de persoana de la cancelarie: „*Ce asta e cerere? E bătaie de joc, du-te la un avocat și scrie, dar un avocat taxează 200 de lei pentru o cerere*“⁵¹. Respectiv, ea a fost nevoită să renunțe, caci îi rămăseseră doar bani pentru drumul spre sat⁵¹. Un judecător a mărturisit că le vine greu în gestionarea unor asemenea cereri și el este nevoit să închidă ochii la unele neajunsuri în scrierea cererii, precizând că ar fi bine dacă avocații ar putea să ajute victimele la scrierea corectă a acestora⁵². Doar în câteva cazuri, VVF au indicat că au fost ajutate la scrierea cererii de către polițistul sau parajuristul din sat; în majoritatea cazurilor, acest ajutor era oferit deja după cazare, din partea avocatului centrului. Unii specialiști intervievați au afirmat că, atunci când au aflat despre serviciile gratuite din partea avocatului centrului, VVF au fost profund mirate de această oportunitate și erau în culmea fericirii⁵³. În multe cazuri, VVF nu pot scăpa din

⁴⁷ Interviu cu un judecător, localitatea C, 05.06.2014; interviu cu un judecător, localitatea L, 02.06.2014

⁴⁸ Interviu cu un judecător, localitatea M, 06.06.2014

⁴⁹ Interviu cu un psiholog dintr-un centru de plasament, localitatea A, 19.05.2014

⁵⁰ Interviu cu o victimă a violenței în familie, beneficiară a unui centru de plasament, locuitoare a unui sat din centrul republicii, 32 de ani, mamă a unui copil, 19.05.2014

⁵¹ Victimă a violenței în familie, locuitoare a unui sat din nordul republicii, 39 de ani, mamă a trei copii, 06.06.2014

⁵² Interviu cu un judecător, localitatea M, 06.06.2014

⁵³ Interviu cu un psiholog dintr-un centru de plasament, localitatea C, 23.04.2014

situația de violență din simplul motiv că nu pot achita costurile avocatului în procesul îndelungat de partaj al averii sau nu pot fizic să separe imobilul comun, deci lasă baltă toate procesele judiciare pe care le-au inițiat cândva⁵⁴.

Interesant este, de asemenea, a cunoaște perceperea de către VVF a rezultatelor proceselor judiciare și satisfacția acestora de pe urma deciziilor judiciare. Avocații relevă că reacțiile victimelor depind de perceperea câștigului – fiecare victimă percepe câștigul într-un anumit fel: dacă pentru cineva este suficient să obțină ordonanța de protecție și să știe că este în siguranță în imobilul său cu copiii, altele doresc să fie partajat imobilul și să aibă casa sa separată, unde „el” să nu intre niciodată, aceasta fiind o viziune de succes; iar altele nu doresc nici imobil, doar o OP pe 3 luni ca un răgaz să se simte fericite și să înceapă viața de la început⁵⁵.

Însă, nu întotdeauna victimele sunt ghidate de dorința de a-și exercita drepturile lor legitime. Unii judecători și procurori au mărturisit că, deseori, planurile inițiale ale victimei de a se răzbuna pe agresor se transformă într-o doleanță de a-l „struni” în final, și nu de a-l pedepsi așa cum prevede legea. Unii judecători au menționat că VVF au solicitat de la ei să nu facă altceva decât să schimbe comportamentul agresorului⁵⁶. Mai mulți judecători și procurori au indicat că victimele, la o etapă mai avansată a procesului penal, se simt frustrate că nu-și pot retrage declarațiile și că partenerul lor agresiv riscă să fie pedepsit cu închisoarea, deși inițial au fost informate despre imposibilitatea retragerii declarațiilor. Frustrarea cauzată de această dorință este resimțită și de avocații victimelor, care se ciocnesc cu schimbarea bruscă și comportamentul pe neașteptate rezervat al victimelor în instanță, după care află că victimele doresc să se retragă din proces și să trăiască cu agresorul fără a-l trage la răspundere pentru faptele sale.

III.4. Serviciile de asistență juridică existente în țară și condițiile de accesare

Toate VVF intervievate în cadrul acestui studiu au indicat asupra insuficienței serviciilor de asistență juridică accesibile pentru ele. VVF intervievate care au ajuns să beneficieze de serviciile avocatului se considerau norocoase, menționând că viața lor s-a schimbat spre bine datorită ajutorului avocatului și altor prestatori de servicii. VVF care nu au beneficiat de asistență juridică au invocat problema lipsei transparenței privind serviciile de asistență juridică existente în țară (oferite atât de stat, cât și de organizațiile non-statale) și/sau anumite impedimente în accesarea acestora.

⁵⁴ Interviu cu un avocat dintr-un centru de plasament, localitatea A, 19.05.2014

⁵⁵ Interviu cu un avocat dintr-un centru de plasament, localitatea A, 19.05.2014

⁵⁶ Interviu cu un judecător, localitatea M, 06.06.2014

Asistența juridică (calificată și primară) oferită de avocații și parajuriștii OT CNAJGS

Principalul organ de administrare a sistemului de acordare a asistenței juridice garantate de stat este Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat și oficiile lui teritoriale, la care se alătură Ministerul Justiției și Baroul Avocaților. Astfel, în țara noastră, CN AJGS este angajat să asigure accesul la justiție în Republica Moldova. La momentul realizării studiului, în republică activau cinci oficii teritoriale ale CN AJGS: în municipiile Chișinău și Bălți, în orașele Cahul, Comrat și Căușeni. Ele pot oferi populației asistență juridică primară și calificată, conform prevederilor *Legii cu privire la asistența juridică garantată de stat nr. 198-XVI din 26.07.2007*. În cadrul OT CNAJGS activează, practic în toate raioanele republicii, aproape 500 de avocați autorizați și numai cca 10% dintre aceștia activează în raioanele de sud⁵⁷. Întâmplător sau nu, dar judecătorii intervievați din sudul republicii au menționat că, în cele mai multe cazuri, VVF nu aveau apărător, în timp ce judecătorii din regiunea centrală și de nord au menționat că, aproape în jumătate de cazuri, VVF erau asistate de avocat.

Asistența juridică primară este oferită de parajuriștii care activează pe lângă OT CN AJGS în mare parte în regiuni rurale. În 2013, rețeaua de parajuriști s-a extins la scară națională, astfel că, în ianuarie 2014, în republică activau deja 32 de parajuriști în 32 de comunități⁵⁸. Asistența juridică primară rezidă în furnizarea de informații privind sistemul de drept al Republicii Moldova, privind actele normative în vigoare, drepturile și obligațiile subiecților de drept, modalitatea de realizare și de valorificare a drepturilor pe cale judiciară și extrajudiciară. Aceeași asistență include și acordarea de consultanță în probleme juridice, de asistență în vederea întocmirii actelor juridice, altor forme de asistență, care nu intră în categoria de asistență juridică calificată. Asistența juridică primară se acordă persoanelor de către parajuriști și de asociațiile obștești specializate în acordarea de asistență juridică, indiferent de nivelul veniturilor acestora. Pentru a beneficia de asistență juridică primară, solicitantul se adresează, printr-o cerere scrisă sau orală, subiecților autorizați de lege să acorde asemenea asistență din raza domiciliului său. Asistența se acordă imediat, la momentul adresării⁵⁹.

Într-o perioadă de 3 ani, prin intermediul parajuriștilor, aproximativ 13.200 de persoane au beneficiat de asistență juridică primară. Absolut toți specialiștii, dar și câteva VVF interviuate care cunoșteau despre existența rețelei de parajuriști în zonele rurale, au menționat importanța deosebită pe care o au parajuriștii în iden-

⁵⁷ <http://www.cnajgs.md/ro/registrul-national-al-persoanelor-autorizate>

⁵⁸ Raport de activitate în sistemul de acordare a asistenței juridice garantate de stat pentru anul 2013. CNAJGS. Pag.10-11. http://www.cnajgs.md/uploads/asset/file/ro/203/Raportul_de_activitate_al_CNAJGS_2013.pdf.

⁵⁹ Ghidul beneficiarului asistenței juridice garantate de stat. Soros Moldova. Chișinău, 2013, pag. 44.

tificarea VVF la nivel local, consilierea juridică primară și facilitarea accesului VVF la serviciile de asistență juridică calificată. VVF care au beneficiat de asistență juridică calificată, fiind îndreptate de parajuriști la OT CN AJGS, consideră că au putut trece peste toate barierele la etapa inițială numai datorită susținerii informaționale și suportului documentar din partea parajuriștilor. Psihologii au accentuat că parajuriștii au preluat o poziție civică activă și sunt foarte deschiși pentru a ajuta VVF din comunitățile rurale în care activează și chiar din satele învecinate. Trebuie de remarcat că majoritatea parajuriștilor au fost instruiți în anii precedenți în ce privește aspectele consilierii VVF. Un parajurist intervievat a menționat că polițistul îndreaptă activ VVF la el, astfel ca ele să fie ajutate în scrierea cererii de emitere a OP, iar ca rezultat, toate cererile scrise cu ajutorul lui au fost acceptate de instanța de judecată și s-au soldat cu emiterea OP⁶⁰.

Prin intermediul celor cinci oficii teritoriale ale CN AJGS, numai în anul 2013, a fost acordată asistență juridică primară și calificată la 37.007 persoane⁶¹, ceea ce este cu aproximativ 15% mai mult decât în anul precedent⁶². Totodată, la moment, sistemul intern de evidență a informației/datelor de către CN AJGS, cu părere de rău, nu permite identificarea exactă statistică după tipul cauzei, așa cum ar fi violența în familie, astfel nu se știe câte din aceste persoane sunt VVF. Dacă ar exista o asemenea posibilitate, CN AJGS ar putea ajuta foarte mult la evaluarea nevoilor unor asemenea beneficiari, dar și a problemelor cu care se confruntă și a volumului de lucru al avocaților implicați în asemenea cazuri⁶³.

În mare parte, la interviuri au participat avocații/avocații publici desemnați de CN AJGS care au avut experiență în dosare penale referitoare la VF. Totodată, acești avocați, în marea lor majoritate, au declarat că au apărat interesele nu ale VVF, ci ale agresorilor. Mai mulți avocați din cadrul OT CNAJGS susțin că numărul solicitărilor parvenite pentru apărarea agresorilor este mai mare comparativ cu numărul solicitărilor din partea VVF. Cauza este faptul că legea obligă organele de drept să ofere gratis avocat pentru bănuț, învinuit sau inculpat în dosare penale. Solicitățile de asistență juridică pentru VVF, într-un număr mai mic după cum s-a menționat, au ajuns în vizorul avocaților OT CNAJGS fiind, în mare parte, identificate și îndreptate de parajuriștii care activează în același sistem. Mai mulți actori intervievați în cadrul acestui studiu au apreciat rolul important al parajuriștilor în identificarea cazurilor de VF în comunitate. VVF care au beneficiat de un asemenea ajutor au declarat că nu erau să se isprăvească fără

⁶⁰ Interviu cu un parajurist, localitatea N, 25.04.2014

⁶¹ Raport de activitate în sistemul de acordare a asistenței juridice garantate de stat pentru anul 2013. CNAJGS. Pag.19. http://www.cnajgs.md/uploads/asset/file/ro/203/Raportul_de_activitate_al_CNAJGS_2013.pdf.

⁶² Raport de activitate în sistemul de acordare a asistenței juridice garantate de stat pentru anul 2013. CNAJGS. Pag.17. http://www.cnajgs.md/uploads/asset/file/ro/203/Raportul_de_activitate_al_CNAJGS_2013.pdf.

⁶³ Interviu cu un oficial din cadrul CNAJGS, localitatea A, 23.04.2014

suportul informațional și ghidarea continuă din partea parajuriștilor în accesarea serviciilor juridice calificate din partea OT CNAJGS.

Trebuie de remarcat că unii avocați intervievați din cadrul OT CNAJGS care au apărut interesele VVF aveau experiență precedentă, activând în cadrul organizațiilor neguvernamentale sau centrelor de plasament pentru VVF. Acest fapt este îmbucurător și în favoarea ideii de instruire a cadrelor juridice, care, indiferent de locul de muncă, și-ar putea crește capacitățile profesionale întru ajutorarea acestui grup de beneficiari în cauzele respective. Avocații intervievați care aveau experiență de lucru cu VVF au afișat mai multă înțelegere față de problemele și nevoile VVF comparativ cu avocații care au apărut doar interesele agresorilor. Deși menționau că un avocat profesionist trebuie să facă abstracție de la problema beneficiarului, unora dintre ei, în mod special avocaților de gen masculin, care nu au participat în programe de instruire privind asistența juridică a VVF, le era foarte greu să se detașeze și să se simtă confortabil gândindu-se la drepturile și interesele victimelor. Doar un număr mic al avocaților din cadrul OT CNAJGS a fost instruit privind specificul asistenței VVF⁶⁴.

Interviurile cu majoritatea specialiștilor, dar și cu VVF indică problematica accesării de către ultimele a serviciilor juridice calificate garantate de stat. Condițiile de accesare a serviciilor gratuite – necesitatea de a dovedi lipsa sau nivelul scăzut de venituri – o impun pe victimă să facă mai multe drumuri pentru a colecta aceste dovezi și o impun la unele cheltuieli suplimentare. VVF care nu au beneficiat de aceste servicii au declarat că procedura este dificilă pentru ele din punct de vedere logistic și că nu pot suporta cheltuieli financiare suplimentare pentru obținerea documentelor de constatare. De cele mai dese ori, VVF au nevoie de ajutor urgent, iar condiționarea accesării prezintă o barieră și un factor demotivant pentru ele. Atât VVF, cât și mulți specialiști intervievați (avocați, judecători, parajuriști și procurori) sunt de părerea că asistența juridică calificată garantată de stat **trebuie să fie oferită** pentru această categorie de beneficiari **necondiționat și, în mod obligatoriu, gratuit**. Drept argument, se aduce statutul psihosocial și financiar vulnerabil al absolutei majorități a VVF, acesta fiind un impediment în posibilitatea victimelor de a-și proteja de sine stătător drepturile în instanță. Din cauza că avea venituri care depășeau nivelul minim stabilit de OT CNAJGS și, respectiv, trebuia să achite costurile avocatului OT CNAJGS la care a apelat, o VVF intervievată a indicat că a preferat să apeleze la avocați pri-

⁶⁴ În perioada 17-18 iunie 2013, CNAJGS în parteneriat cu OSCE Moldova au organizat un seminar cu privire la „Prevenirea și combaterea violenței în familie”. În cadrul acestui seminar au fost instruiți 26 de avocați. Pentru acordarea asistenței juridice garantate de stat, în anul 2013, au fost implicați 490 de avocați care acordă asistență juridică la cerere și 12 avocați publici (din Raportul de activitate în sistemul de acordare a asistenței juridice garantate de stat pentru anul 2013. CNAJGS. pPag. 13, 20. Poate fi accesat la http://www.cnajgs.md/uploads/asset/file/ro/203/Raportul_de_activitate_al_CNAJGS_2013.pdf).

vați, având o mai mare încredere în calitatea serviciilor acestora⁶⁵. Un psiholog care recepționează apelurile de la VVF în cadrul serviciului telefonic specializat a indicat câteva cazuri, raportate de VVF, în care acestea au solicitat un avocat gratis din partea organizației neguvernamentale, deoarece nu aveau posibilitatea de a contracta un avocat privat și deoarece s-au dezamăgit în serviciile avocaților care activează în cadrul OT CNAJGS⁶⁶. Totuși, datorită numărului limitat de cazuri de VF în care au fost implicați avocați ai OT CNAJGS care au intrat în vizorul acestui studiu, nu putem trage concluzii privind calitatea serviciilor oferite, această sarcină rămânând în atenția CN AJGS.

Conform Strategiei de activitate în sistemul de acordare a asistenței juridice garantate de stat pentru anii 2012 -2014, diversificarea spectrului de servicii de asistență juridică garantată de stat, inclusiv prin pilotarea unor noi modele de acordare a acestei asistențe juridice, orientate asupra nevoilor beneficiarilor din categoriile social-vulnerabile, este unul dintre obiectivele strategice ale CN AJGS, unul dintre indicatori fiind „Gradul de accesibilitate al serviciilor de asistență juridică garantată de stat”⁶⁷. Sperăm că acest studiu va servi pentru CNAJGS drept imbold pentru revizuirea sistemului de acordare VVF a serviciilor juridice calificate, adoptarea accesului necondiționat pentru această categorie și pilotarea acestui model în perioada cât mai apropiată, ceea ce ar facilita accesul VVF la justiție.

Juriști și avocați din cadrul ONG și instituțiilor publice

Judecătorii intervievați au indicat că, cel mai des, interesele VVF sunt reprezentate de avocații centrelor unde acestea sunt plasate sau de avocații ONG la care apelează VVF. Ei estimează că doar o treime din cererile depuse pe rolul instanței sunt depuse personal de VVF și, mai rar, VVF ajung în instanță prin intermediul procuraturii sau poliției. VVF care nu au beneficiat de asistență juridică au declarat că nu au încredere nici în APL și nici în poliția locală și că nici nu cunoșteau despre existența resurselor de asistență juridică calificată din partea ONG sau centrelor maternale.

Din cele 8 instituții publice (centre maternale și centre specializate de plasament) care puteau, eventual, plasa VVF, juriști erau angajați numai în 6, în mare parte pe 0,5 normă, iar în 2 instituții aceștia lipseau. La momentul realizării studiului, cele 3 ONG aveau angajați 4 avocați și 3 juriști cu salariu plin, iar o organizație non-guvernamentală avea posibilitatea să angajeze un avocat cu achitare în funcție de solicitare.

⁶⁵ Victimă a violenței în familie, locuitoare a unui sat din centrul Moldovei, 41 de ani, mamă a doi copii, 20.05.2014

⁶⁶ Interviu cu un psiholog ONG, localitatea A, 15.04.2014

⁶⁷ Raport de activitate în sistemul de acordare a asistenței juridice garantate de stat pentru anul 2013. CNAJGS. Pag.17, 20. http://www.cnajgs.md/uploads/asset/file/ro/2013/Raportul_de_activitate_al_CNAJGS_2013.pdf.

Mai mulți specialiști intervievați au indicat insuficiența în regiunea de sud a republicii a juriștilor care ar putea acorda asistență VVF. Un parajurist a indicat lipsa totală a instituțiilor specializate în apărarea drepturilor femeii și a avocaților care ar putea să reprezinte interesele VVF în UTA Gagauzia, iar în condițiile când VVF nu au încredere în instituțiile statale din această regiune, ei sunt nevoiți să îndrepte VVF la un centru din Chișinău⁶⁸.

VVF care au beneficiat de asistența juridică a avocatului din partea unui centru specializat au precizat că este binevenită existența ONG/centrelor specializate, deoarece avocatul acestora prestează servicii juridice, cunoaște specificul acestor categorii de litigii și are o experiență mai mare în astfel de cauze. Avocați din cadrul centrelor de plasament au menționat că sunt bucuroși să consulte, fiind solicitați de mai multe victime din afara centrului (acestea aflând despre ajutorul avocatului de la VVF asistate), dar nu pot promova pe larg în public adresa pentru consultări individuale, inclusiv din considerentul securității⁶⁹. În cazurile în care nu au reușit să ofere consultații, avocații din cadrul centrelor de plasament au îndreptat beneficiarele la Clinica juridică, care activează pe lângă Facultatea de Drept a Universității, sau la OT CN AJGS⁷⁰, ori la ONG din același oraș⁷¹. Un colaborator din cadrul unui centru de plasament, în cadrul căruia activează un jurist, a indicat că este nevoit să îndrepte VVF la Chișinău, astfel ca reprezentarea intereselor lor în instanță să fie realizată de un avocat, dar deseori apare dificultatea acoperirii costurilor de transport pentru aceste beneficiare⁷².

Fiind întrebați despre motivația de a lucra cu VVF, de cele mai dese ori, avocații din cadrul ONG/centrelor maternale (care mai prestau în calitate de avocați și alte servicii pentru alte categorii de beneficiari) au pus accent pe motivația non-financiară – satisfacția morală de a repune în drepturi VVF prin activarea mecanismelor curente de justiție. Avocații din cadrul OT CN AJGS care nu aveau experiență de lucru cu VVF au indicat că nu văd probleme de a se implica și în acest fel de dosare, iar cei care au avut o asemenea experiență anterior (activând în ONG) au indicat că este necesar de a cunoaște specificul acestei categorii de beneficiari și al dosarelor, iar pentru aceasta, este necesar minimum o instruire în domeniu.

Judecătorii, procurorii intervievați au indicat că avocații din ONG au o poziție civică foarte bine determinată. Psihologii menționează că avocații din cadrul ONG, comparativ cu avocații privați sau din cadrul OT CNAJGS, cunosc foarte

⁶⁸ Interviu cu un parajurist, localitatea J, 28.05.2014

⁶⁹ Interviu cu un avocat dintr-un centru de plasament, localitatea A, 19.05.2014

⁷⁰ Interviu cu un jurist dintr-un centru de plasament, localitatea C, 15.05.2014

⁷¹ Interviu cu un psiholog ONG, localitatea A, 15.04.2014

⁷² Interviu cu un psiholog dintr-un centru de plasament, localitatea C, 15.05.2014

bine particularitățile psihologice ale victimelor și sunt toleranți atunci când ele refuză serviciile lor, oferindu-le posibilitatea să re-apeleze mai târziu.

Conform Legii nr.198 cu privire la asistența juridică garantată de stat, asociațiile obștești sunt în drept să acorde asistență juridică calificată, cu excepția reprezentării în cadrul procesului penal și contravențional, iar prin intermediul oficiilor teritoriale, CNAJGS poate încheia contracte cu asociații obștești în vederea acordării asistenței juridice calificate în condițiile acestei legi. Drept exemplu poate servi acordul de colaborare a Oficiului Teritorial Bălți al CNAJGS cu instituția privată „Clinica Juridică Universitară Bălți”, încheiat în 2013. Obiectul acordului rezidă în colaborarea și realizarea activităților comune ce contribuie la soluționarea problemelor de ordin juridic ale tinerilor vulnerabili și rezidenților localităților rurale din nordul Moldovei, acordând asistență juridică primară gratuită persoanelor din păturile social vulnerabile⁷³, printre care și VVF. În opinia mai multor specialiști, aceste inițiative de formalizare a parteneriatului între asociațiile obștești și instituțiile abilitate cu apărarea drepturilor legale ale cetățenilor, dar și de subcontractare a serviciilor din partea ONG trebuie să fie susținute în continuare de CNAJGS și ministerele de resort.

Avocați privați

Despre existența posibilității de a apela la avocații privați ca o eventuală sursă de asistență juridică calificată cunoșteau toate VVF intervievate, însă majoritatea nu și-au putut permite serviciile acestora. Judecătorii, psihologii, procurorii, parajuriștii și avocații publici estimează că foarte puține VVF își pot permite un avocat privat – cca 10%, deoarece multe VVF sunt din rândul păturilor socialmente vulnerabile. Din spusele VVF, ele nu-și pot permite nici consultația juridică a unui avocat, care poate costa în regiuni 50-100 lei. Unele victime, până a găsi serviciile gratuite din partea avocaților din ONG, au indicat că, pentru a scrie o cerere de divorț cu stabilirea domiciliului copilului, avocații privați le-au cerut 3.000 de lei – o sumă enormă pentru ele. O altă victimă, care a rămas cu 3 copii în stradă și încerca disperat să obțină măcar o parte din apartamentul fostului soț, din lipsa de bani, i-a oferit avocatului un porc care valora 5.000 de lei. Ea a pierdut în prima instanță și a angajat un alt avocat, ale cărui servicii costau deja 7.000 de lei. Aceasta nu a fost în stare să acopere aceste cheltuieli, deoarece avea de plătit studiile copiilor, soțul neajutând-o financiar⁷⁴. O altă victimă a violenței în familie, care a evadat cu copilul și a fost nevoită să se refugieze în alt oraș și să stea șomeră cu copilul acasă, a spus că era imposibil să suporte cheltuielile

⁷³ Raport de activitate în sistemul de acordare a asistenței juridice garantate de stat pentru anul 2013. CNAJGS. Pag.9. http://www.cnajgs.md/uploads/asset/file/ro/203/Raportul_de_activitate_al_CNAJGS_2013.pdf.

⁷⁴ Interviu cu o victimă a violenței în familie, beneficiară a unui centru de plasament, locuitoare a unui sat din centrul republicii, 45 de ani, mamă a 3 copii, 19.05.2014

unui avocat privat⁷⁵, în această situație aflându-se și multe alte VVF interviewate.

Unii avocați au menționat că, deși sunt cazuri când situația financiară a VVF pare a fi bună, ea oricum nu poate acoperi serviciile unui avocat privat, deoarece soțul a privat-o de mijloace financiare. VVF deseori erau nevoite să-și asume alte cheltuieli asociate, cum ar fi chiria spațiului locativ și întreținerea copiilor minori. O victimă a violenței în familie, care a ajuns într-un centru de plasament fiindcă nu mai era în stare să suporte abuzul din partea soțului său, un businessman cu avere, a rămas cu copilul fără nici o sursă de întreținere, practic în stradă, iar soțul a apărut în instanță fiind reprezentat de un avocat vestit, pentru a o pedepsi și „a-i dovedi că locul ei este în stradă”⁷⁶.

Unii psihologi au indicat că nu fiecare avocat privat acceptă să lucreze cu această categorie de clienți, motivația principală fiind cea financiară, dar și că nu sunt gata să înțeleagă comportamentul victimizat al VVF și nu sunt gata să le ofere susținere morală pe parcursul procesului judiciar⁷⁷.

Juriști din cadrul APL

Deși, pe lângă multe primării în localități mari, există juriști care, eventual, ar putea oferi gratis servicii consultative pentru populație, VVF din aceste localități deseori nu cunosc despre această posibilitate, iar primăriile din localitățile mici nu dispun de un asemenea specialist, cu excepția localităților rurale unde activează parajuriști ce oferă consultație juridică primară. Doar într-un singur caz, la un centru maternal care ducea lipsă de jurist, VVF a fost îndreptată de către directorul centrului la juristul din cadrul primăriei orașenești⁷⁸.

III.5. Starea psihologică a VVF la momentul apelării la serviciile juridice

Când trăiesc într-un mediu haotic, ostil și stresant, VVF încep să se îndoiască de ele însele și de abilitățile de a avea grijă de ele, de a cere ajutor din exterior. Violența le diminuează încrederea în sine și sensul realității. Iată de ce este important ca VVF să-și dea seama dacă sunt sau nu capabile să depășească această situație. De cele mai multe ori, unica soluție acceptată este părăsirea partenerului. Dependența economică și psihică de agresor le face să se resemneze și să accepte ca atât ele, cât și copiii lor să continue a fi victime ale agresiunilor. Factorii de risc care favorizează această stare sunt alcoolul, șomajul, precum și propria experiență de victimă a violenței.

⁷⁵ Interviu cu o VVF, beneficiara unui ONG, locuitoarea unui oraș din Centrul Republicii, 23 ani, mama unui copil, 16.06.2014.

⁷⁶ Interviu cu o VVF, beneficiara unui centru de plasament, locuitoarea unui oraș din Centrul Republicii, 28 ani, mama unui copil, 16.06.2014.

⁷⁷ Interviu cu un psiholog, centru de plasament, localitatea A, 19.05.2014.

⁷⁸ Interviu cu un director centru de plasament, localitatea L, 02.06.2014.

Unii specialiști afirmă că, în comparație cu alți beneficiari ai asistenței juridice, VVF sunt mult mai vulnerabile⁷⁹. Un judecător a menționat că, dacă celelalte categorii de victime suportă un anumit prejudiciu material, moral și, totuși, în familie ele pot să-și regăsească acel refugiu și acea susținere de care fiecare persoană are nevoie, atunci, în cazul VVF, abuzul vine chiar din interiorul familiei. Respectiv, VVF se simt abandonate și nu-și mai pot găsi acel confort minimal, unde s-ar putea refugia, și, din acest considerent, situația lor este mai dificilă decât a victimelor altor infracțiuni. Lor le este foarte greu să acționeze în mod independent în procesul de revendicare a drepturile lor legale⁸⁰.

VVF retrăiesc un sentiment profund de neajutorare și o senzație că nu dețin controlul asupra propriilor vieți și a relațiilor cu cei din jur. În situațiile de violență dură și persistentă pe parcursul a mai mulți ani la rând, VVF manifestă simptomele stresului post-traumatic – sentimentul pronunțat de vinovăție, disperare, furie sau teamă, insomnii, somn agitat, iritabilitate/tensiune internă în orice condiții, evitarea contactului cu alte persoane. Le pot fi afectate și procesele psihice cognitive, în mod deosebit memoria, atenția, limbajul, gândirea⁸¹. VVF sunt foarte vulnerabile emoțional, ușor influențabile de agresor și, dacă nu este cineva lângă ele să le încurajeze, atunci marea majoritate nu ar merge până la capăt să obțină scăpare de violența soțului/concubinului⁸². În instanța de judecată, în prezența agresorului, ele își pierd și puținul curaj, pe care și l-au adunat, de a merge mai departe, devin nehotărâte. Avocații VVF argumentează rolul lor important prin faptul că VVF nu cunosc legislația, procedurile judiciare, iar stresul este un factor care influențează capacitatea acestora de a se apăra singure în instanță⁸³. VVF se simt singurate dacă nu sunt susținute de profesioniști, deoarece persoana în care au avut încredere deplină s-a transformat în agresor și, în consecință, victimele își pierd încrederea în toată lumea, nu mai doresc nimic, se simt neajutate. Psihologii, dar și avocații redau sentimentele beneficiarelor lor, care au trecut prin procesul judiciar, menționând că, deseori, amintirile evenimentului traumatic capătă intensitate în ziua precedentă și în ziua procesului judiciar. VVF pot să plângă în instanță, să tremure, să se blocheze la un moment dat sau să reacționeze impulsiv/agresiv la anumite afirmații ale agresorilor – toate acestea sunt manifestările stresului post-traumatic⁸⁴. Trauma psihologică prin care trec

⁷⁹ Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 06.06.2014

⁸⁰ Interviu cu un judecător, localitatea A, 12.06.2014

⁸¹ Interviu cu un psiholog din ONG, localitatea A, 15.04.2014; interviu cu un psiholog dintr-un centru de plasament, localitatea A, 19.05.2014

⁸² Interviu cu un psiholog dintr-un centru de plasament, localitatea D, 06.06.2014; interviu cu un parajurist, localitatea E, 17.05.2014

⁸³ Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 13.06.2014; interviu cu un avocat public din OT AJGS, localitatea C, 05.06.2014; interviu cu un parajurist, localitatea N, 25.04.2014

⁸⁴ Interviu cu un psiholog dintr-un centru de plasament, localitatea C, 15.05.2014; interviu cu un avocat din

victimele afectează capacitatea lor de a acționa independent⁸⁵, aceasta fiind un argument în plus că acestea au nevoie de asistență din partea avocaților la repunerea lor în drepturile legale.

Judecătorii indică persistența stării de stres a VVF și în instanță, iar comportamentul nehotărât este evident⁸⁶. O victimă a violenței în familie interviuată și-a împărtășit emoțiile pe care le-a trăit când i s-a spus că trebuie să meargă la judecată: ea avea frica că va fi bătută de agresor chiar în sala de judecată, că în această lume există numai ea și agresorul, care deține controlul asupra tuturor⁸⁷.

Mai multe VVF interviuate au indicat că și solemnitatea procesului de judecată le speria și doar prezența avocatului le făcea să se simtă în siguranță. Psihologii susțin că, de cele mai multe ori, VVF nu se prezintă în instanță din cauza fricii, iar dacă și se prezintă, tot din cauza fricii. Ele, deseori, nu pot povesti adevărul în fața agresorului⁸⁸. Un judecător a menționat că ar fi bine ca VVF să fie asistate obligatoriu și de un psiholog în instanța de judecată, în special în dosare penale, din cauza că este greu de a stabili contact cu ele⁸⁹. Un alt judecător, care s-a ciocnit cu situația în care victima violenței în familie a dorit pe neașteptate să-și retragă declarațiile, a remarcat că ambii, „VVF și agresorul ar trebui să se adreseze la psiholog să le așeze mințile, și apoi să apeleze la serviciile juridice”⁹⁰.

Psihologii din centre au indicat că VVF sunt în stare de criză la momentul plasamentului și par a fi dispuse să vorbească despre nevoile lor legale cu juristul abia după două săptămâni de terapie⁹¹.

Pentru a afla starea psihologică a VVF plasate în centrele din republică, în cadrul acestui studiu au fost analizate rezultatele testelor psihologice aplicate de psihologii interviuați beneficiarelor, VVF⁹², până la reabilitarea lor psihologică, care, de cele mai multe ori, erau la etapa inițială de accesare a sistemului de drept, fiind asistate de avocat/jurist și alți specialiști.

ONG, localitatea A, 16.05.2014

⁸⁵ Interviu cu un jurist, localitatea D, 30.05.2014

⁸⁶ Interviu cu un judecător, localitatea L, 02.06.2014; interviu cu un judecător, localitatea M, 06.06.2014

⁸⁷ Interviu cu o victimă a violenței în familie, beneficiară a unui centru de plasament, locuirea a unui sat din sudul republicii, 41 de ani, mamă a 3 copii, 19.05.2014

⁸⁸ Interviu cu un psiholog dintr-un centru de plasament, localitatea D, 06.06.2014

⁸⁹ Interviu cu un judecător, localitatea M, 06.06.2014

⁹⁰ Interviu cu un judecător, localitatea C, 05.06.2014

⁹¹ Interviu cu un psiholog dintr-un centru de plasament, localitatea A, 19.05.2014

⁹² Testele psihologice au fost aplicate de către psihologii din cadrul diferitelor centre de plasament/maternale care au acordat asistență VVF adulte, indiferent de statutul marital, studii, mediul de reședință sau numărul/vârsta copiilor lor, astfel că, pe parcursul a câteva luni după interviu cu psihologii respectivi, cercetătorului i-au fost transmise pentru analiză testele (depersonalizate) realizate, a câte 50 fiecare. Respondenții au fost femei cu vârsta între 18 și 50 de ani, din mediul rural și urban, studiile variau de la medii incomplete până la superioare, atât căsătorite, cât și în relații de concubinaj, fără copii și cu până la 4 copii (a se vedea Anexa 1a).

- 1) *Scala de evaluare a influenței evenimentului traumatic*⁹³ (a se vedea Anexa 1) este o metodă de cercetare a impactului traumei asupra victimei adulte și identificare a simptomaticii tulburărilor de stres posttraumatic, care permite identificarea reacțiilor individuale la evenimentul traumatizant și oferă informație despre tendințele de evitare a evenimentului traumatic⁹⁴, intruziunea evenimentului traumatic⁹⁵ și excitabilitatea fiziologică⁹⁶.
- 2) *Testul de autoeficacitate generală*⁹⁷ (a se vedea Anexa 2) este un instrument de apreciere a nivelului autoeficacității generale, altfel spus, a simțului uman combinat cu competența și încrederea în realizarea unei sarcini date pentru atingerea scopului propus, și oferă informație despre astfel de factori individuali precum *inițiativa, efortul, persistența*.

Rezultatele analizei informației acumulate prin intermediul *Scalei de evaluare a influenței evenimentului traumatic* arată că 68% dintre VVF testate aveau o intensitate foarte înaltă de intruziune (a se vedea Anexa 1l) și a simptomului de evitare a evenimentului traumatic (a se vedea Anexa 1m), iar 82% dintre ele aveau o intensitate foarte înaltă de excitare fiziologică (a se vedea Anexa 1n); 76% aveau un impact foarte pronunțat al stresului posttraumatic (a se vedea Anexa 1o), fără diferențe semnificative din perspectiva profilului socio-demografic.

Rezultatele analizei *Testelor de autoeficacitate generală* relevă un nivel mediu de eficacitate al VVF testate (a se vedea Anexa 2j). Circa 62% din VVF testate au indicat că se simțeau nesigure în privința abilității lor de a face ceva, 60% au menționat că, atunci când apar probleme neprevăzute, nu se isprăvesc cu ele prea repede, 52% nu se văd capabile de a rezolva majoritatea problemelor care intervin în viața lor, iar 48% rareori realizează scopurile importante propuse și tot atâtea au menționat că, mai degrabă, renunță atunci când încearcă ceva nou și nu au succes (a se vedea Anexa 2b). Cele mai nesigure în realizarea planurilor, cu tendința de a renunța la sarcina propusă, sau realizarea deciziei și neinsistente par a fi femeile din localitățile rurale (a se vedea Anexele 2c, 2d, 2e, 2f, 2i).

Aceste teste psihologice denotă că VVF în starea de criză și în perioada imediată după aceasta nu posedă o autoeficacitate generală, deoarece impactul stresului

⁹³ Impact of Event Scale-R_IES_R, Horowitz

⁹⁴ Simptome de evitare – tentative de atenuare sau evitare a experiențelor legate de situația traumatică.

⁹⁵ Simptome de intruziune – coșmaruri legate de evenimente, amintiri de evenimente, flashbackuri, gânduri și imagini, retrări ale stărilor negative asociate evenimentelor, asemănătoare celor disociative.

⁹⁶ Simptome de excitare fiziologică – răutate și irascibilitate, o reacție de frică hipertrofiată, dificultăți de concentrare a atenției, excitare condiționată de amintiri traumatice, insomnie.

⁹⁷ General Self – Efficacy – Sherer (GSESH)

posttraumatic este considerabil⁹⁸. Acest fapt relevă cât de important este rolul psihologului, care poate ajuta VVF să iasă din criza psihologică, să identifice planurile și resursele de suport care ar putea să le ajute în dorința lor de a se bucura de drepturile legale. În acest sens, psihologul trebuie să lucreze în strânsă legătură cu avocatul, pentru a putea asigura o reabilitare efectivă atât din punct de vedere psihologic, cât și legal, iar VVF trebuie să joace un rol activ în aceste procese.

IV. EXPERIENȚE DE INTERRELAȚIONARE A VVF CU SISTEMUL DE DREPT

IV.1. Cauzele ezitării de a apela/neapelării VVF la organele de drept

Necunoașterea legii speciale și a drepturilor la asistență juridică sunt cele mai răspândite cauze ale neapelării la organele competente în vederea asistenței juridice din momentul apariției VF. Astfel, o mare parte din VVF din categoria celor care nu au beneficiat de asistență juridică nu cunoșteau nimic despre legea, drepturile la asistență și resursele existente în țară. Totodată, mai sunt și alte cauze de neapelare sau de ezitare de a apela organele competente în vederea asistenței juridice specializate, uneori acestea fiind combinate.

De cele mai dese ori, VVF nu apelează la organele competente în vederea asistenței juridice fiindcă o **asociază cu serviciile oferite de avocații privați, ale căror servicii sunt costisitoare** pentru ele. Unele VVF nici nu își dau seama că există oportunitatea de a apela la serviciile unui avocat gratuit. O victimă a violenței în familie intervievată a mărturisit că a apelat anterior la avocați privați, dar ei nu au ajutat-o cu nimic, numai „au scurs-o de bani”. Ea s-a decis să apeleze la serviciile avocatului din ONG numai din cauza că nu risca nimic, și-a zis să-și mai încerce norocul⁹⁹. Deși avocații privați intervievați în cadrul acestui studiu au afirmat că VVF sunt gata să achite serviciile avocatului chiar dacă au mijloace financiare limitate, că ele deseori împrumută bani pentru aceasta, practic toate VVF intervievate în cadrul acestui studiu au declarat că decizia de a apela la avocat era în legătură directă cu disponibilitatea banilor pentru a achita avocatul la acel moment, iar banii împrumutați abia le ajungeau să acopere alte necesități stringente ale lor și ale copiilor lor. Acest fapt relevă că o parte din VVF nu-și pot permite achitarea serviciilor avocatului.

Psihologii indică drept cauze ale ezitării de a apela la organele competente în vederea asistenței juridice **frica de agresor, dependența psihologică și financiară de el și rușinea de a exterioriza relațiile violente**¹⁰⁰. De exemplu, o victimă

⁹⁸ Interviu cu un psiholog din ONG, localitatea A, 15.04.2014

⁹⁹ Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 13.06.2014

¹⁰⁰ Interviu cu un psiholog dintr-un centru de plasament, localitatea A, 23.04.2014

a violenței în familie interviuată a indicat că nu s-a adresat până acum pentru asistență deoarece agresorul o amenința că are s-o omoare pe ea și pe părinții ei, iar din lipsa de informații despre resursele de ajutor, ea a răbdat mai mulți ani¹⁰¹. Un parajurist a menționat că VVF, în mare parte, au frică de agresor, iată de ce din patru cazuri asistate de el, când victimele inițial au dorit să fie ajutate de parajurist și au raportat cazurile la telefonul poliției 902, numai în două cazuri victimele au avut curaj să recunoască situația de VF în fața polițiștilor sosiți la fața locului¹⁰².

VVF nu apelează la resursele de asistență juridică ori nu caută ajutor fiindcă **se obișnuiesc cu VF sau o percep într-un mod deosebit**. Faptul cum problema este percepută de VVF influențează într-o măsură considerabilă modalitatea cum VVF răspund la această problemă. Putem prevedea că VVF se vor adresa unui jurist sau avocat doar în cazurile în care ele conștientizează această problemă ca fiind una de ordin juridic, și nu ca una de ordin privat sau pur și simplu ca o problemă a sorții lor lipsite de noroc. Este important de menționat că, în cadrul acestei cercetări, VVF din categoria celor care au beneficiat de asistență juridică au apelat după ajutor cunoscând că au anumite drepturi și că agresorul poate fi pedepsit. Prin comparație, VVF din categoria celor care nu au beneficiat de asistență, în mare parte, nu cunoșteau legea și drepturile lor și erau influențate de stereotipuri („femeia trebuie să se supună bărbatului”, „VF este o problemă privată”, „nimic nu se poate schimba”). Un avocat public și unul din cadrul ONG și-au împărtășit îngrijorarea că „VF este o tradiție normalizată în societatea moldovenească, chiar și biserica cultivă toleranța față de VF, spunând că femeia trebuie să asculte de bărbat”¹⁰³. În opinia specialiștilor, regiunea cea mai problematică din punct de vedere al accesului la informație cu caracter juridic și al **stereotipurilor înrădăcinate este sudul Moldovei, în mod special UTA Găgăuzia**, regiunea care duce lipsă de servicii de asistență, inclusiv juridică, a VVF.

Un psiholog a menționat drept cauză a neadresării la resursele juridice **starea de neputință și tendința de a evada de la realitățile vieții, ca rezultat al traumei psihologice**. Psihologul a comparat VVF cu o persoană care a pierdut hăturile din mâinile ei, căreia îi este foarte greu să se orienteze în spațiu și să accepte situația în care se află. Iar după ce VVF discută cu psihologul și încep să înțeleagă experiența sa și s-o accepte, ele singure apelează la jurist, interesându-se cum pot partaja averea, impune agresorul să întrețină copiii etc. Încetul cu încetul, con-

¹⁰¹ Interviu cu o victimă a violenței în familie, beneficiară a unui centru de plasament, locuitoare a unui sat din nordul republicii, 37 de ani, mamă a 2 copii, 10.06.2014

¹⁰² Interviu cu un parajurist, localitatea G, 25.04.2014

¹⁰³ Interviu cu un avocat public din OT CNAJGS, localitatea A, 11.06.2014; interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 06.06.2014

trolul asupra vieții revine și ele înțeleg că toate sunt în mâinile lor¹⁰⁴. Este foarte greu de a schimba comportamentul victim al VVF, deoarece acesta este preluat din copilărie, ca regulă, de la mama lor, care, de asemenea, a suportat violență în familie, și, respectiv, pentru a lua o decizie să apeleze pentru ajutor, le poate lua ceva timp¹⁰⁵.

Specialiștii, îndeosebi psihologii, afirmă că, în Republica Moldova, **VVF rare-ori percep drept violență situațiile de violență psihologică, economică, spirituală și sexuală care au loc în familie**, comparativ cu situațiile de violență fizică, despre care ele știu că se pedepsesc și care le fac, deseori, pe femei să apeleze la prestatorii de servicii, inclusiv juridice¹⁰⁶. VVF supuse violenței mulți ani la rând adesea **se consideră vinovate de ceea ce li se întâmplă** în familie și devin incapabile să identifice soluții și, respectiv, să ia anumite decizii întru apărarea drepturilor lor¹⁰⁷.

Avocații din cadrul OT CNAJGS indică drept cauze ale neapelării VVF la ajutorul avocaților lipsa informațiilor despre aceste servicii și **nivelul scăzut de instruire**¹⁰⁸. Astfel, un parajurist a mărturisit că îi vine foarte greu să le explice victimelor care au studii de 6-7 clase ca ele să conștientizeze pe cât de importantă este obținerea OP ca o formă de protecție temporară. Unele nu dețin un buletin de identitate valabil, ceea ce îngreunează și mai mult adresarea la organele de drept¹⁰⁹.

Mai multe VVF au mărturisit că, până a primi consultația juridică, ele ezitau să apeleze la serviciile avocatului fiind **speriate și convinse de agresor că, după divorț, ultimul o să capete custodia asupra copiilor comuni**. Această metodă de manipulare clasică aplicată de agresori a fost menționată de mulți avocați, specificându-se că VVF poartă această frică chiar până la pronunțarea deciziei instanței de judecată, care, de cele mai dese ori, se pronunță în favoarea mamei¹¹⁰. Unele VVF au mărturisit că, deoarece locuința documentar aparținea agresorului, ele ezitau să întrerupă relațiile violente, considerând că nu au nici un drept și că vor rămâne în stradă¹¹¹.

O altă cauză de ezitare a apelării la organele competente în vederea asistenței juridice este **neîncrederea VVF în autoritățile care ar putea să o ajute**, în

¹⁰⁴ Interviu cu un psiholog dintr-un centru de plasament, localitatea A, 19.05.2014

¹⁰⁵ Interviu cu un psiholog dintr-un centru de plasament, localitatea A, 23.04.2014

¹⁰⁶ Interviu cu un psiholog dintr-un centru de plasament, localitatea A, 23.04.2014; interviu cu un parajurist, localitatea G, 25.04.2014

¹⁰⁷ Interviu cu un psiholog dintr-un centru de plasament, localitatea M, 10.06.2014

¹⁰⁸ Interviu cu un avocat din OT CNAJGS, localitatea K, 28.05.2014

¹⁰⁹ Interviu cu un parajurist, localitatea G, 25.04.2014

¹¹⁰ Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 19.05.2014

¹¹¹ Interviu cu o victimă a violenței în familie, beneficiară a unui centru de plasament, locuitoare a unui sat din centrul Moldovei, 32 de ani, mamă a unui copil, 04.06.2014

special în organele de poliție, ceea ce le face să rabde violența. O victimă a violenței în familie a mărturisit că a fost bătută de soț și s-a dus la polițist să-l reclame. Polițistul le-a aplicat ambilor o amendă, tot satul râdea de ei, iar agresorul deseori îi amintea despre acest fapt, până când a fost grav rănită și cazul a ajuns pe mâna procurorului¹¹². Unii parajuriști intervievați au indicat frica VVF de a apela la poliție: **se temeau că pedeapsa se va limita la amenzi**, pe care tot ele le achitau¹¹³. Deși amenzile sunt mai rar aplicate de polițiști în situațiile de VF, totuși acestea mai sunt frecvente, astfel că rar se recurge la art. 201/1 Cod penal, ci mai des la art. 76, 78 Cod contravențional¹¹⁴. În opinia unor judecători, neîncrederea în poliție este un impediment care le face pe VVF să ezite să (re) apeleze la aceste organe¹¹⁵.

Unele VVF nu apelează la organele competente după ajutor juridic din cauza că **percep soluționarea problemei numai prin divorț, crezând că acesta ar putea afecta ulterior viitorul copiilor**. În multe situații, ele sunt încurajate de rude să nu raporteze cazurile de VF¹¹⁶. Se întâmplă foarte des ca cei din jur să încerce să împace subiecții violenței – fie avocatul agresorului încearcă să convingă femeia că agresorul se va schimba, fie **rudele încearcă să o influențeze**. Astfel, ea se pomenește în situația că toată echipa de suport este de partea lui și atunci ea cedează ușor¹¹⁷. Un avocat a adus drept exemplu cazul unei victime care a fost influențată de rudele sale și a preferat să **renunțe la declarațiile sale când a aflat că agresorul riscă închisoare**, gândindu-se că acest lucru ar dăuna copiilor lor¹¹⁸. VVF care nu doresc să depună mărturie deseori invocă **frica, că soțul lor va fi pedepsit penal, se tem că acesta va fi „băgat la închisoare”**, fapt ce este stigmatizant pentru ele¹¹⁹. Cel mai des, victimele doresc ca agresorul „să fie speriat un pic”. În aceste cazuri, psihologii le explică privilegiul obținerii la prima etapă a OP ca o măsură specială de protecție, ce nu reprezintă o pedeapsă penală.

O victimă a violenței în familie a menționat că nu poate să apeleze la organele de drept și să divorțeze din cauza că a depus documentele pentru obținerea pașaportului român, iar schimbarea numelui de familie ar însemna bani în plus și încă vreun an de violență în plus. Ea spera să se refugieze la lucru în Italia¹²⁰. Aceeași

¹¹² Interviu cu o victimă a violenței în familie, beneficiară a unui centru de plasament, locuitoare a unui oraș din centrul Moldovei, 39 de ani, mamă a 2 copii, 04.06.2014

¹¹³ Interviu cu un parajurist, localitatea G, 25.04.2014

¹¹⁴ Interviu cu un parajurist, localitatea G, 25.04.2014; interviu cu un parajurist, localitatea F, 17.05.2014; interviu cu un jurist din ONG, localitatea D, 30.05.2014

¹¹⁵ Interviu cu un judecător, localitatea L, 02.06.2014

¹¹⁶ Interviu cu un psiholog din ONG, localitatea A, 15.04.2014

¹¹⁷ Interviu cu un psiholog dintr-un centru de plasament, localitatea A, 23.04.2014

¹¹⁸ Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 16.05.2014

¹¹⁹ Interviu cu un psiholog dintr-un centru de plasament, localitatea A, 23.04.2014

¹²⁰ Interviu cu o victimă a violenței în familie care nu a beneficiat de asistență juridică, locuitoare a unui sat din

cauză a fost indicată și de altă victimă, care, nemaisuportând violența, până la urmă, a cerut să fie cazată într-un loc sigur¹²¹. O altă victimă a violenței în familie cu patru copii mici a mărturisit că nu-și poate înlătura fizic soțul ei agresiv prin OP deoarece nu se va isprăvi singură cu animalele din gospodărie, unica lor sursă de existență¹²².

IV.2. Motive care declanșează apelarea la serviciile de asistență juridică

Pentru a înțelege motivația VVF de a apela la serviciile de asistență juridică este important de a cunoaște motivele care declanșează decizia de a se adresa justiției, inclusiv de a accepta ajutorul juristului/avocatului. Este evident că procesul de decizie este unul mult mai complex, la care contribuie și alți factori externi.

Conform relatărilor VVF intervievate, de cele mai multe ori, femeile au contactat poliția după episoade de violență repetate și în virtutea unui **eveniment violent, acesta fiind perceput insuportabil, periculos, cu consecințe imprevizibile**, iar sentimentele asociate apelării fiind teama, frica sau rușinea. O VVF intervievată, care a chemat părinții ca să discute toți împreună despre situația creată în familie, a fost nevoită să apeleze la organele de drept, deoarece agresorul a început să tragă din armă în toți¹²³. VVF mărturisesc că în urma evenimentelor critice, ele recunosc că **situația a scăpat de sub control**, că au nevoie să gestioneze situația într-un mod diferit. Astfel, ele realizează că este necesară o schimbare de perspectivă, un moment crucial pentru ca ele să devină active în privința schimbării și acceptării ajutorului.

De regulă, VVF care provin din familii unde exista violență, sunt predispuse să tolereze fenomenul mai mulți ani la rând și apelează pentru ajutor abia atunci când nu mai pot suporta. De obicei, sună la poliție în momente de criză, când „nu știu ce să facă”. Și invers, dacă asemenea tratament nu a existat în familiile lor de origine, atunci ele sunt predispuse să apeleze mai repede pentru a opri violența. Avocații indică că VVF apelează, ca regulă, când au vătămări grave sau medii.

Femeile **depun plângerea împotriva agresorului când au informații necesare despre drepturile lor** și simt dorința de a schimba situația. VVF recunosc că la acel moment era foarte important să fie încurajate că ele pot face o schimbare în viața lor. De regulă, aceste persoane au beneficiat de serviciile psihologului, după care au urmat consilierea juridică oferită de juristul/avocatul Centrului de plasament.

nordul republicii, 47 de ani, mamă a 3 copii, 06.06.2014

¹²¹ Interviu cu o victimă a violenței în familie, beneficiară a unui centru de plasament, locuitoare a unui sat din sudul republicii, 41 de ani, mamă a 2 copii, 28.05.2014

¹²² Interviu cu o victimă a violenței în familie, beneficiară de asistență juridică, locuitoare a unui sat din sudul Moldovei, 34 de ani, mamă a 4 copii, 28.05.2014

¹²³ Interviu cu o VVF beneficiară unui ONG, locuitoarea unui oraș din centrul Republicii, 23 de ani, mama unui copil, 16.06.2014

VVF se hotărăsc să apeleze, fiind **încurajate de exemple de apelare ale altor VVF, soldate cu succes**. În special, acest fapt este caracteristic pentru femeile din comunități mici, unde informația se răspândește repede¹²⁴. În mod special, **VVF sunt predispuse să apeleze la organele de drept dacă cineva din specia-liști le ajută să formuleze plângerea** către procuratură sau alte organizații care ar putea oferi suport juridic¹²⁵.

Referitor la momentele declanșatoare apelării la sistemul de justiție penală, rolul copiilor în luarea deciziilor are o influență defnitorie. Femeile **iau decizii în ceea ce privește apelarea la sistemul de justiție penală în funcție de felul cum anticipează efectul direct asupra siguranței copiilor**. Deseori VVF nu apelau după ajutor pentru că erau convinse că trebuie să rabde în numele „viitorului copilului”, „copilul trebuie să aibă tată” etc. Iar în cazul în care VVF percep că siguranța se poate recâștiga doar cu ajutorul implicării sistemului juridic, ele vor decide să apeleze. Și dimpotrivă, dacă victima consideră că nu poate oferi siguranța necesară copiilor, ea înclină să rămână în situația de violență. Astfel, VVF sunt mai predispuse să relateze actele de violență doar atunci când ele au consecințe și asupra copiilor¹²⁶. Un alt exemplu de motivație de a apela după ajutor ține de comportamentul anti-social al copilului. Acest fapt l-a mărturisit o VVF, copilul căreia a început să bea vin, să strângă resturi de țigări și să o perceapă pe mama sa ca pe un dușman. „Atunci nu am mai putut răbda și mi-am pus întrebarea: dar copilul meu o să vrea să aibă așa tată? La care am tras o linie și am spus – ajunge!”¹²⁷.

Psihologii intervievați relatează că VVF sunt, de asemenea, influențate de copiii lor care au, deja, capacitatea să analizeze situația în familie și spun că „nu mai vor să trăiască așa, nu vor ca mama lor să mai rabde violența”¹²⁸. Într-un caz, o VVF a relatat că fiul ei a găsit prin Internet numărul de telefon al centrului care putea oferi gratis serviciile avocatului și a îndemnat-o să telefoneze¹²⁹.

Avocații indică drept cauză ce o fac pe VVF să apeleze la avocat **dorința de a-l trage la răspundere pe agresor, de a se răzbuna pe el**¹³⁰. Uneori, însă, se întâmplă că este trasă la răspundere persoana care, de fapt, a chemat poliția. Ceea ce le face pe VVF inițial necooperante cu organele de drept, să fie nevoie

¹²⁴ Interviu cu un parajurist, localitatea G, 25.04.2014

¹²⁵ Interviu cu un parajurist, localitatea G, 25.04.2014; interviu cu un parajurist, localitatea J, 28.05.2014

¹²⁶ Interviu cu un psiholog, localitatea M, 10.06.2014

¹²⁷ Interviu cu o VVF, beneficiara unui centru de plasament, locuitoroa unui sat din centrul Moldovei, 32 de ani, mama unui copil, 04.06.2014

¹²⁸ Interviu cu un psiholog din centrul de plasament, localitatea A, 23.04.2014

¹²⁹ Interviu cu o VVF, beneficiara unui centru de plasament, locuitoroa unui sat din nordul Moldovei, 29 de ani, mama unui copil, 04.06.2014

¹³⁰ Interviu cu un avocat din OT AJGS, localitatea M, 06.06.2014

să ceară să le facă dreptate¹³¹. În aceste cazuri, ele conștientizează faptul că dacă renunță la demersurile legale, această decizie va avea mai multe costuri decât beneficii. Acest moment declanșator a fost observat în cazurile în care raportarea violenței a dus la consecințe legale ce s-au răsfrânt asupra victimelor (de exemplu, s-a intentat proces împotriva lor de către partenerul agresiv ori s-au aflat în situații în care le-a fost teamă ca domiciliul copilului să fie stabilit cu agresorul).

Un factor important care declanșează decizia de a trece prin etapele intervenției juridice este **posibilitatea de a beneficia în mod necondiționat și gratuit de serviciile avocatului**. VVF reacționează pozitiv și sunt gata să coopereze, deoarece foarte multe dintre ele asociază asistența juridică cu costuri mari. Posibilitatea beneficiarii pe gratis de serviciile avocatului, este salutăată de VVF, în special, când ele sunt nevoite să suporte și alte costuri asociate – cheltuieli de drum spre centru raional, unde sunt disponibili avocații și achitarea taxelor de stat. Deși bugetul multor centre care acordă asistență VVF nu prevede achitarea taxelor de stat, unii avocați care oferă asistență juridică în cadrul centrului, au menționat că s-au făcut excepții când s-au achitat careva taxe de stat, deseori de înșiși avocați, din cauza că victimele erau într-o stare financiară deplorabilă și alte soluții nu existau, beneficiara dorind să meargă până la capăt¹³². Drept confirmare, o VVF interviuată a menționat că de multe ori trebuia să se ducă la raion și la medic, și la judecată, dar lipsa de bani o împiedica¹³³. O altă VVF interviuată a confirmat faptul că în momentul în care a apelat la OT, avea bani doar pentru transport spre sat, însă când a aflat că avocatul e gratis, s-a decis imediat, în speranța că problema ei se va rezolva¹³⁴.

IV.3. Cauzele cedării sau refuzului de a continua cooperarea cu organele de drept

Așa cum s-a menționat anterior (vezi subcapitolul III.5 *Starea psihologică a VVF la momentul apelării la serviciile juridice*), la momentul apelării la organele de drept, VVF sunt foarte **vulnerabile emoțional, sunt ușor influențabile de către agresor** și dacă nu sunt încurajate, în marea lor majoritate, nu merg până la capăt să se elibereze de violența soțului/concubinului. VVF care figurează în dosare penale sunt amenințate de agresori cu moartea și ele, deseori, cer de la procuror încetarea dosarului penal. Frica enormă față de agresori le face să vorbească în șoaptă chiar și în birou cu avocatul, să se teamă și de pereți, invocând

¹³¹ Interviu cu un avocat din OT AJGS, localitatea C, 05.06.2014

¹³² Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 20.05.2014

¹³³ Interviu cu o VVF, beneficiara unui centru de plasament, locuitoră a unui sat din centrul Moldovei, 39 de ani, mama unui copil, 20.05.2014

¹³⁴ Interviu cu o VVF, beneficiara unui centru de plasament, locuitoră a unui sat din sudul Moldovei, 41 de ani, mamă a 4 copii, 04.06.2014

frica drept cauza refuzului de a coopera în continuare¹³⁵. Un psiholog a adus un exemplu: pentru a determina o VVF să nu coopereze cu organele de drept, agresorul a manipulat victima cu copiii comuni – îi ținea izolați, pentru a suporta foame. Respectiv, copiii o rugau pe mama să-și retragă cererea de la poliție¹³⁶.

În multe cazuri, VVF participante pe dosare penale, fie din cauza că **nu au înțeles**, fie că **nu au fost informate de la bun început**, solicită încetarea cauzei penale, deoarece nu doresc pedepsirea soțului-agresor cu închisoarea¹³⁷. Mai mulți judecători au menționat că, practic în jumătate din cauze, VVF cereau încetarea procesului judiciar. Un judecător a menționat că s-a confruntat cu mai multe cazuri în care VVF, la interval de o zi, solicita anularea OP¹³⁸.

CPP prevede că în cazurile de violență în familie, procurorul sau instanța de judecată este obligată să examineze dacă voința de împăcare a victimei cu agresorul este liber exprimată și să se asigure că victima a avut acces real la asistență și protecție¹³⁹. Judecătorii și procurorii intervievați au confirmat, fără a oferi detalii, că există tehnici prin care ei urmează să se convingă dacă cererea de împăcare este efectuată în mod liber. Organele de drept au suficiente mecanisme de a verifica libertatea psihologică și dorința reală a victimei de a înainta cererea de retragere a plângerii. Doar o singură judecătoare a menționat că a avut un asemenea caz, în care o VVF a solicitat retragerea cererii, însă în momentul în care a solicitat-o și a declarat că nu mai are pretenții față de agresor, s-a observat că este influențată, și că nu își exprimă dorința ei liber consimțită. În aceste circumstanțe, judecătoarea a găsit modalitatea de a amâna ședința pentru o lună, ca să-i ofere timp să se mai gândească, iar peste o lună, victima s-a prezentat în ședință și a spus că dorește ca procesul să continue¹⁴⁰.

Din cauza VVF care au refuzat la o etapă avansată serviciile avocatului, rareori menținând contactul cu acesta, a fost dificil de a identifica mai mulți respondenți pentru a afla care au fost practicile de verificare utilizate de judecători și procurori. Totodată, avocații privați și cei din cadrul OT CNAJGS care au apărat interesele agresorilor pe dosare penale, au menționat că procedura se limita la câteva întrebări din partea judecătorului, în care VVF argumentau că doresc să păstreze familia, argument care părea foarte convingător pentru instanță.

¹³⁵ Interviu cu un avocat din centrul de plasament, localitatea A, 19.05.2014

¹³⁶ Interviu cu un psiholog din centrul de plasament, localitatea A, 19.05.2014

¹³⁷ Interviu cu un psiholog, localitatea D, 06.06.2014

¹³⁸ Interviu cu un judecător, localitatea M, 06.06.2014

¹³⁹ Art.276, al.(5), modificat prin LP 167 din 09.07.10, MO155-158/03.09.10, disponibil la <http://lex.justice.md/md/326970/>

¹⁴⁰ Interviu cu un judecător, localitatea A, 11.06.2014

De asemenea, conform art. 385 CPC, revocarea măsurilor de protecție înainte de expirarea termenului se poate înfăptui numai la cererea întemeiată a victimei, bazată pe voința liber exprimată. În cazul examinării cererii de revocare a măsurilor de protecție pe motiv de împăcare, instanța urmează să stabilească dacă voința de împăcare a victimei nu a fost supusă presiunilor din partea agresorului. În cadrul prezentului studiu nu a fost identificat nici un caz în care VVF intervievate să fi cerut revocarea OP. Un avocat public a relatat că a avut în practica sa câteva cazuri când VVF, după o perioadă, au dorit să înceteze procesul, iar când au văzut că este imposibil, au devenit foarte nesatisfăcute de serviciile avocatului. Aceste VVF nu erau consiliate de psihologi, respectiv, aveau un sindrom de vinovăție pronunțat, și nu vedeau riscul recidivelor. În alt caz, avocatul a relatat că a fost chemat pentru a apăra interesele unui agresor reținut, fiindcă era foarte agresiv față de soția sa și a fost mirat de atitudinea extrem de grijulie a VVF față de agresor – îi aducea haine calde la locul de detenție, iar ulterior agresorul a fost eliberat, deoarece soția nu mai avea pretenții¹⁴¹.

Chiar dacă se răzgândesc să participe în procese judiciare, avocații le explică VVF și încearcă să le convingă că acest fapt nu va schimba nicidecum comportamentul agresorului, recunoscând că decizia oricum le aparține. Este important de a insufla VVF că ea oricând poate beneficia de serviciile avocatului atunci când se hotărăște din nou să apeleze la organele de drept¹⁴². Și aceasta chiar în cazurile când VVF nu informează avocatul despre decizia sa și redevine supusă agresorului, percepând avocatul ca pe un „dușman ce dorește să-i desfacă familia”¹⁴³. Având în vedere cauzele enumerate mai sus, majoritatea specialiștilor intervievați susțin/consideră corectă practica curentă aplicată în dosarele penale, conform căreia VVF nu-și pot retrace declarațiile sau cere clasarea dosarului penal pe motiv că s-au împăcat cu agresorul.

O VVF a declarat că a dorit să înceteze dosarul din cauza că consătențele care au acceptat să fie martore în documentarea cazului „au avut acasă gălăgie cu soții lor” și din acest motiv, au refuzat să se mai prezinte în calitate de martori în instanță. VVF nu dorea ca acestea să fie aduse forțat în instanță și să sufere din cauza ei¹⁴⁴.

Specialiștii din cadrul centrelor de plasament afirmă că asupra deciziei VVF influențează și durata procedurii judiciare – cu cât ea este mai îndelungată, cu atât dorința VVF de a fi repuse în drepturile lor legale scade, ele fiind tentate să cedeze¹⁴⁵. În același timp, avocații din cadrul centrelor de plasament menționează că

¹⁴¹ Interviu cu un avocat public din OT AJGS, localitatea C, 05.06.2014

¹⁴² Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 16.05.2014

¹⁴³ Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 13.06.2014.

¹⁴⁴ Interviu cu o VVF, beneficiara unui centru de plasament, locuitoră a unui sat din sudul Moldovei, 41 de ani, mamă a 3 copii, 02.06.2014

¹⁴⁵ Interviu cu un psiholog din centrul de plasament, localitatea C, 15.05.2014

deseori **procesele judiciare respective sunt tergiversate**, iar victimele obosesc „să facă drumuri”¹⁴⁶. Drept exemplu, un judecător a menționat câteva cazuri din practica sa, când VVF au lăsat totul baltă, au plecat peste hotare și nu s-au mai prezentat în instanță¹⁴⁷.

Deseori VVF care depun plângeri la poliție, nu doresc continuarea procesului judiciar, deoarece **casa este proprietatea ambilor soți, iar ele nu au unde pleca**¹⁴⁸. De cele mai multe ori, **VVF depind financiar de agresori**, în special femeile cu mulți copii sau copii mici.

Avocații care lucrează cu psihologii din centre de plasament au observat că, de fapt, consilierea psihologică oferită VVF până la consilierea juridică este cu mult mai eficientă, deoarece micșorează riscul de retragere a declarațiilor VVF. În cadrul asistenței psihologice, se lucrează cu starea de afect a victimei, se valorifică resursele interne și se analizează specificul relației cu agresorul. În cazul în care victima nu își recâștigă prin terapie sentimentul propriei identități, iar identificarea cu agresorul este sporită, există riscul ca ea să renunțe la ajutorul specialiștilor și să revină la caracteristicile relaționare abuzive¹⁴⁹. Astfel, avocații consideră binevenite mai multe ședințe cu psihologul, care să facă VVF să conștientizeze faptul că agresorul niciodată nu se va schimba și că controlul asupra vieții lor le aparține. În situațiile în care **VVF rămân sub influența agresorului, riscul cedării sau refuzului de a mai participa pe dosare penale este foarte mare**.

Un studiu realizat de cercetători americani¹⁵⁰ care au studiat conversații telefonice între agresorii învinuiți și reținuți pentru săvârșirea actelor de violență domestică severă și partenerele lor care anterior au decis să-și retragă declarațiile, relevă acțiuni manipulatorii ale agresorilor, care controlează astfel femeile abuzate de ei. Partenerii trec prin câteva etape de relaționare, în finalul cărora victima decide să nu depună sau să-și retragă declarațiile despre actele de violență.

- **La prima etapă** *victima este foarte determinată să colaboreze cu organele de drept, ea pare a fi o persoană puternică ce dorește și este aptă să-și apere drepturile, dar situația se schimbă dacă agresorul se află în contact verbal/discută cu ea*. Interviuurile cu personalul din centrele de plasament confirmă această concluzie, ce caracterizează comportamentul VVF.
- **La a doua etapă**, *agresorul minimizează abuzul și încearcă s-o convingă pe victimă că ceea ce s-a întâmplat, de fapt, nu este atât de grav, el apelează*

¹⁴⁶ Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 20.05.2014

¹⁴⁷ Interviu cu un judecător, localitatea M, 06.06.2014

¹⁴⁸ Interviu cu un parajurist, localitatea N, 25.04.2014

¹⁴⁹ Interviu cu un psiholog din ONG, localitatea A, 15.04.2014

¹⁵⁰ Bonomi S., Laurie Pawlik-Kienlen. Why Abused Women Don't Press Charges – A Jailhouse Study? <http://whenlovebugsyoudo.com/why-abused-women-dont-press-charges/>

la sentimentele de empatie, dragoste și compasiune. Asemenea practică o confirmă exemplul unei femei, VVF, care niciodată nu a apelat la organele de drept ca să denunțe soțul violent, chiar și după ce a suferit o traumă severă la cap, fiind rugată frumos să nu apeleze la poliție, oferindu-i-se îngrijiri la domiciliu. „Când am redevenit conștientă, el m-a rugat să nu mor și să nu spun nimănui despre cele întâmplate, că el nu merită să facă pușcărie, că mă iubește și vrea să fie cu mine și alături de copii. Nu mi-a spus în viață atâtea cuvinte de dragoste cât mi-a spus pe parcurs de o lună, cât eram imobilizată la pat. Atunci am înțeles cât de tare mă iubește”. Acest exemplu arată că pentru a acționa asupra victimelor, agresorul, de fapt, s-a transformat în victimă, iar victima reală a încercat să-l liniștească și să restabilească starea în care agresorul se simțea confortabil.

- **La a treia etapă, după ce agresorul obține simpatia victimei, el construiește relația „Noi împotriva lor”, în care cuplul își apără dragostea și se poziționează împotriva celor care „nu-i înțeleg”. La această etapă relația este „romantizată” pe diverse căi – o altă cauză care o face pe victimă să nu denunțe actele de violență.** Mai mulți avocați care au oferit consultații primare și planificau să se angajeze pentru a reprezenta interesele VVF, având o experiență scurtă cu această categorie de clienți, s-au ciocnit cu schimbarea diametral opusă a intențiilor VVF față de agresor. Avocații s-au arătat nemulțumiți de aceste situații, tradițional descrise în popor prin bine-cunoscuta frază: „Ei azi se bat, iar mâine se sărută”. Aceste situații „normalizează” și mai mult actele de violență.
- **La a patra etapă, agresorul îi cere victimei să-și retragă acuzațiile împotriva lui. Un studiu american demonstrează că la această etapă victima și agresorul elaborează „Planul de Retractare” și alcătuiesc istorii corespunzătoare. Ei decid împreună ce va spune victima în cazul când va fi întrebată de ce nu îl va acționa în judecată pe agresor și, deseori, se poziționează în public ca o pereche care luptă împotriva statului, pe care ei îl vizualizează ca pe un inamic ce încearcă să-i despartă.** O mare parte din avocații interviuați în cadrul studiului Centrului Internațional „La Strada” au fost surprinși de faptul că, practic, fiecare a doua femeie supusă actelor de violență pe parcursul mai multor ani, a solicitat încetarea procesului judiciar și suportul juridic, din cauza că s-a împăcat și nu mai are nevoie de serviciile avocatului. Manipularea, și nu amenințarea, așa cum se crede, este folosită cel mai des și cu succes de către agresori. Această informație trebuie să fie cunoscută procurorilor și avocaților din sistemul de justiție penală, care lucrează cu victimele abuzurilor.

În opinia specialiștilor, situațiile în care VVF renunță la serviciile juridice sunt greu de prevenit, dar este posibil de diminuat acest risc prin: informarea deplină a victimei despre procedura judiciară (riscuri și beneficii), inclusiv sancțiunile prevăzute pentru declarații intenționate false; despre posibilitatea de a cere de la instanță o pedeapsă mai blândă în cazul retragerii declarațiilor; oferirea imediată a asistenței psihologice calificate, preferabil de lungă durată, și dezvoltarea serviciilor de suport, ca de exemplu, serviciile de plasament și reintegrare economică.

IV.4. Experiențe de interrelaționare a VVF cu actorii sistemului de drept și obstacole întâmpinate

Rezistență la înregistrarea cererilor VVF și amenzi aplicate de polițiști

Documentarea actelor de violență la prima apelare a VVF la sectorul de poliție are o însemnătate covârșitoare, deoarece, în cazul tărăgănării, lipsa probelor este o barieră ulterioară în înfăptuirea justiției. Conform informației oferite de IGP al MAI ¹⁵¹, în 2013, se atestă o ascendență relativă a numărului cererilor adresate poliției de către VVF comparativ cu anul precedent, iar acest indice pentru primele 10 luni ale anului 2014, descrește, practic, de două ori (vezi Tabelul 1 din Anexe). Totodată, avocații intervievați menționează că **polițistul de sector nu de fiecare dată îi explică VVF cum să întocmească o cerere scrisă, și nu de fiecare dată această cerere este înregistrată în modul corespunzător**¹⁵². Un avocat public a declarat că polițiștii ar trebui, de asemenea, să aibă o atitudine mai responsabilă, deoarece plângerile se pierd¹⁵³. Deși se atestă o îmbunătățire a cunoștințelor privind gestionarea cazurilor de VF, în mare parte datorită programelor de instruire realizate în ultimul an, atitudinea stereotipizată a colaboratorilor de poliție față de acest fenomen mai continuă să persiste. O VVF intervievată a mărturisit că a apelat la polițist, dar el i-a reproșat că ea singură este vinovată că agresorul o lovește, și nu a întreprins nimic. Abia după ce a apelat la procuror, a fost ajutată¹⁵⁴. O altă VVF a fost indignată că procesele-verbale întocmite de polițist la fața locului nu reflectau realitatea, „erau scrise într-o formă care-i permitea polițistului să evite problemele pe viitor”, fiind lovită de agresor chiar în prezența polițistului, ultimul nici nu a intervenit, spunând că VVF „trebuie să-l ia pe agresor cu binișorul” și nici nu a documentat acest act de agresiune¹⁵⁵.

¹⁵¹ Nota informativă privind organizarea și desfășurarea măsurilor de prevenire a infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei, cât și a celor comise în sfera relațiilor familiale pe parcursul a 12 luni ale anului 2013. Poate fi accesat la: <http://igp.gov.md/ro/prevenirea-si-combaterea-violentei-familie-2013>

¹⁵² Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 16.05.2014

¹⁵³ Interviu cu un avocat public din OT AJGS, 05.06.2014

¹⁵⁴ Interviu cu o VVF, beneficiara unui centru de plasament, locuitoarea unui sat din nordul Moldovei, 46 de ani, mamă a 2 copii, 06.06.2014

¹⁵⁵ Interviu cu o VVF, beneficiara unui ONG, 28 ani, locuitoarea unui oraș din centrul Moldovei, mama unui copil, 13.06.2014

Avocații VVF indică, de asemenea, lipsa **abilității de comunicare și comportamentul ignorant al inspectorului de sector cu VVF** ca fiind un alt impediment ce demotivează VVF în actul de înfăptuire a justiției¹⁵⁶. VVF intervievate dezvăluie situații în care polițiștii de sector nu erau sensibili la problema lor. Într-un caz în care VVF i-a povestit polițistului despre cele întâmplate, acesta i-a reproșat: „Voi toate sunteți bune”¹⁵⁷. Altă VVF a mărturisit că s-a hotărât să apeleze la poliție, însă era atât de emoționată că a început să plângă, spunând că are probleme în familie, la care polițistul i-a răspuns: „Și eu am probleme acasă, ce, trebuie să plâng și eu?”. Iar după ce i s-a relatat istoria, a spus că agresorul provine dintr-o familie bună și este puțin probabil că se comportă astfel cu dânsa, mai ales că nici nu există vânătași pe corp, concluzionând: „Apoi, de ce nu te duci la părinții tăi? Du-te, i-ați lucrurile și du-te, care e problema?”¹⁵⁸. O femeie intervievată a apelat într-o sâmbătă la comisariatul de poliție și a fost întrebată despre toate detaliile. Dar văzând că nu vine nimeni, l-a sunat pe sectorist, care a sfătuit-o: „Oricum divorțul e mâne-poimâne, mai rabdă și tu.”¹⁵⁹ Toate aceste situații demotivează VVF să apeleze pentru o perioadă lungă de timp la organele de drept.

Specialiștii indică, de asemenea, că puține VVF știu că pot contacta telefonul de urgență al poliției 902. Avocații salută practica conform căreia toate apelurile la 902 sunt înregistrate, ceea ce îi responsabilizează pe cei care recepționează sunetul, dar și pe colaboratorii poliției de sector la care a fost referit cazul prin intermediul Comisariatului raional de poliție.

Deși numărul de dosare contravenționale intentate scade și crește cel al dosarelor penale¹⁶⁰, majoritatea avocaților sunt de părere că polițiștii de sector inițiază cu o mai mare ușurință procese contravenționale decât penale¹⁶¹. În unele cazuri, șefii de post documentează dosarul pe cauză penală și transmit materialul ofițerilor de urmărire penală, iar ultimii analizează, concluzionează că nu există componentă de infracțiune și îl recalifică în contravențional¹⁶². În opinia unor avocați și parajuriști, este foarte rar întâlnită aplicarea pedepsei cu muncă în folosul comuni-

¹⁵⁶ Interviu cu un avocat public din OT AJGS, localitatea A, 11.06.2014

¹⁵⁷ Interviu cu o VVF, beneficiara unui ONG, locuitoarea unui sat din estul Moldovei, 36 de ani, mamă a 4 copii, 30.05.2014

¹⁵⁸ Interviu cu o VVF, beneficiara unui centru de plasament, locuitoarea unui sat din centrul Moldovei, 32 de ani, mama unui copil, 04.06.2014

¹⁵⁹ Interviu cu o VVF, beneficiara OT AJGS, locuitoarea unui sat din centrul Moldovei, 41 de ani, mamă a 2 copii, 23.06.2014

¹⁶⁰ Vezi, de asemenea, statistica IGP al MAI (Tabelul 2 din Anexe)

¹⁶¹ Interviuurile cu un avocat din ONG, localitatea A, 06.06.2014, cu un avocat din ONG, localitatea A, 16.05.2014, cu un avocat din centrul de plasament, localitatea A, 21.05.2014, cu un avocat din ONG, localitatea A, 13.06.2014, cu un avocat din centrul de plasament, localitatea A, 19.05.2014

¹⁶² Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 06.06.2014

tății, în special în comunitățile rurale¹⁶³. Totodată, mai mulți avocați din cadrul centrelor de plasament au indicat că purced la contestarea tuturor deciziilor în care agresorul a fost sancționat cu amenzi administrative.

Ca și în studiile precedente realizate în țară, în acest caz, VVF au indicat că amenzile aplicate de polițiști au fost achitate în mare parte de ele însele, ceea ce le-a descurajat să mai apeleze după ajutor la poliție pentru o perioadă mai lungă. Mai mult, datele statistice privind examinarea cazurilor de sancționare contravențională a delincvenților care au admis acte de violență în familie arată că în circa 17,4% de cazuri, instanța de judecată ia decizii de clasare, motivul principal fiind împăcarea părților. În mare majoritate, împăcarea dintre soți are loc datorită faptului că sancțiunile sub formă de amendă aplicate prin lege, sunt achitate din același buget al familiei din care face parte victima și agresorul, iar măsurile de influență față de agresori, în mare parte nu-și ating scopurile de reeducare a acestora. În acest sens, este evident că amenzile aplicate pentru comiterea actelor de violență nu numai că sunt ineficiente în combaterea acestor infracțiuni, însă pot periclita bunăstarea VVF.

Accesul limitat la serviciile asistenței juridice calificate gratuite garantate de stat

Așa cum a fost menționat în unele rapoarte analitice¹⁶⁴, până la etapa actuală, legislația procesual penală, care stabilește condițiile participării obligatorii a apărătorului în procesul penal, spre regret, apără bănuitul, învinuitul și inculpatul. În cadrul acestui studiu, majoritatea victimelor, precum și toți specialiștii intervievați consideră această situație dezavantajoasă pentru VVF, care se află într-o situație vulnerabilă. Deși pe dosare penale procurorul preia partea apărării victimelor, până la faza judecării cauzei, VVF se autopercep ca persoane lipsite de dreptul la apărare și sunt puse în situația de a-și asigura un apărător pe cont propriu.

Art.11, alin.(5) al Legii nr. 45 prevede expres că „victima are dreptul la asistență juridică primară și **calificată** gratuită conform legislației cu privire la asistența juridică garantată de stat”. Totodată, în Legea nr. 198 nu există prevederi care ar include VVF ca grup distinct ce ar avea dreptul de a beneficia de asistența juridică calificată în mod necondiționat. Respectiv, în temeiul art. 19, alin. (1) lit. a) și e), al Legii nr. 198, persoanei solicitante, al cărei venit este mai mic de nivelul venitului minim stabilit de Guvern îi este desemnat un avocat. Deci, **VVF sunt nevoite să treacă testul veniturilor¹⁶⁵ pentru a avea acces la asistență juridi-**

¹⁶³ Interviuurile cu un parajurist, localitatea J, 28.05.2014, cu un avocat din ONG, localitatea A, 06.06.2014

¹⁶⁴ Raport de compatibilitate a legislației Republicii Moldova cu prevederile Convenției Europene privind Prevenirea și Combaterea Violenței față de Femei și Violenței Domestice. Centrul de drept al femeilor. Martie, 2013.p.114

¹⁶⁵ Venitul minim se calculează ținând cont de *Regulamentul privind metodologia de calcul al venitului în*

că calificată, inclusiv pentru a putea solicita ajutorul avocatului în emiterea OP. Colectarea actelor ce demonstrează dreptul la asistență juridică calificată garantată de stat îi poate lua victimei cel puțin două zile, în timp ce necesitatea emiterii OP este dictată de oferirea unei protecții neîntârziată. În multe cazuri, VVF sunt nevoite să suporte cheltuieli asociate colectării actelor doveditoare, cum ar fi deplasarea în centrul raional. În alte cazuri raportate de VVF, autoritățile locale refuzau emiterea actelor doveditoare din cauza existenței datoriilor pentru serviciile comunale sau neachitarea impozitului funciar. VVF intervievate care au beneficiat de AJGS au menționat că procedura de colectare a documentelor doveditoare constituie o barieră și un factor demotivant pentru ele în accesarea unui avocat oferit de stat. Și doar implicarea parajuriștilor din satul natal le-a ajutat să-și realizeze dreptul la apărare.

Deși admit intenția statului de a facilita accesul la serviciile asistenței juridice calificate gratuite pentru cetățenii cu venituri mici, aplicând drept filtru testul veniturilor, specialiștii atrag atenția asupra faptului că în cele mai multe cazuri, VVF care au evadat din cercul violenței **au venituri insuficiente pentru a angaja un avocat privat** care să le reprezinte interesele în instanța de judecată. Aceasta se întâmplă din cauza că, până la pronunțarea definitivă a deciziei instanței de judecată privind încasarea pensiei de întreținere a copiilor minori sau partajul averii, responsabilitatea pentru întreținerea familiei cade tot pe umerii VVF. Psihologii menționează că atunci când VVF sunt constrânse din punct de vedere financiar și nevoite să aleagă între satisfacerea nevoilor de bază (securitate, hrană, odihnă) și apărarea drepturilor legale prin intermediul unui avocat privat, ele aleg să-și satisfacă necesitățile de moment.

De menționat, că la calcularea venitului în scopul acordării asistenței juridice calificate garantate de stat, se iau în calcul veniturile tuturor membrilor familiei. Specialiștii atenționează asupra faptului că aplicarea testului veniturilor este uneori inoportună pentru VVF, datorită faptului că această categorie de beneficiari, **pe lângă violența fizică și psihologică, suferă și de violența economică** din partea agresorului. Respectiv, accesul și controlul asupra veniturilor familiei o deține exclusiv agresorul. Unii avocați au indicat situații când VVF solicita asistență juridică garantată de stat, și **i se refuza pe motiv că veniturile soțului, de fapt ale agresorului, erau suficient de mari și, respectiv, aceasta nu se încadrează în criteriile prevăzute de lege**¹⁶⁶. Astfel, funcționarii CNAJGS au recunoscut

scopul acordării asistenței juridice calificate garantate de stat (HG nr. 1016 din 01.09.2008). Valoarea minimului de existență se determină în baza calculelor efectuate de către Biroul Național de Statistică (<http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4517>), acesta constituind 1667,7 lei la 02.10.2014, în conformitate cu *Regulamentul cu privire la modul de calculare a minimului de existență*, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 902 din 28.08. 2000 (MO al Republicii Moldova, 2000, nr.115, art.1002)

¹⁶⁶ Interviu cu un avocat din centrul de plasament, localitatea A, 21.05.2014

că, ținând cont de faptul că VVF ce solicită emiterea OP se află în circumstanțe de conflict cu soții și fiind în imposibilitatea de a prezenta date cu privire la venitul soțului, OT AJGS practica desemnarea avocatului doar în baza calculului venitului solicitantei, deși, conform literei legii, aceștia sunt în drept să refuze solicitarea¹⁶⁷. Într-un alt caz VVF, soțul căreia venea periodic acasă și o supunea violenței fizice, iar apoi dispărea, OT AJGS a considerat că agresorul nu locuiește împreună cu VVF și, respectiv, nu a fost inclus în componența familiei pentru care s-au calculat veniturile, oferindu-i VVF, ca excepție, un avocat public¹⁶⁸.

Toți psihologii intervievați în cadrul acestui studiu sunt de părere că VVF trebuie să aibă acces gratuit și necondiționat la servicii juridice calificate, indiferent de nivelul veniturilor, dat fiind că **VVF că se află într-o poziție comparativ mai dezavantajată față de alte categorii ale populației, suferind de efectele traumei psihologice** ce nu-i permit să-și apere în mod adecvat și independent interesele legale în instanța de judecată. Drept dovadă au fost oferite rezultatele testelor psihologice aplicate VVF, care relevă prevalența sindromului stresului post-traumatic și a nivelului de autoeficacitate scăzută (vezi subcapitolul III.5. *Starea psihologică a VVF la momentul apelării la serviciile juridice*).

Din cauză că avocații din OT AJGS sunt implicați, preponderent, în apărarea bănuțului, învinuțului și inculpatului pe dosarele de VF, acest lucru lasă o amprentă asupra activității lor atunci când ei ajung să apere interesele VVF în cadrul altor procese. Avocații, parajuriștii și psihologii intervievați spun că în aceste situații avocaților publici le este greu să se detașeze de postura de apărător al drepturilor agresorului, ei, deseori, tind, în mod empiric, să învinuiască VVF. Iată de ce în unele țări, codurile deontologice ale avocaților prevăd recomandarea de a se specializa fie pe apărarea învinuțurilor, fie doar a victimelor¹⁶⁹. Drept exemplu pot fi aduse replicile privind atitudinea față de VVF ale unui avocat din OT AJGS cu experiență vastă în apărarea drepturilor agresorilor pe dosare penale, care a spus că este gata în orice moment să reprezinte interesele VVF dacă va fi desemnat de OT AJGS: *„De multe ori e vinovată și victima... Oamenii normali, de obicei, nu ajung la conflicte... Nu sunt de-acord că numai o tras-o de păr – și e dosar penal. Sau e pălită cu capul de perete și e dosar penal... Ei se împacă, VVF nu vrea să spună nimănui. Dar dacă acolo îs leziuni corporale medii, nu-maidecât vine la spital, dar medicul e obligat să anunțe poliția, procuratura; s-a strâns 3 hârtii acolo și hop – dosar penal, merg în judecată. Și o dată, da a doua oară – deja l-a închis... Victima și ea câteodată are niște purtări nu chiar bune,*

¹⁶⁷ Din corespondența cu reprezentantul CNAJGS, 20.10.2014

¹⁶⁸ Interviu cu un parajurist, localitatea N, 25.04.2014

¹⁶⁹ Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 13.06.2014; interviu cu un jurist din centrul de plasament, localitatea C, 15.05.2014

*ea de multe ori are și ea o vină în ce se întâmplă. Femeile de obicei vorbesc prea mult, insultă, dar bărbații sunt nevoiți să ridice mâna*¹⁷⁰. Acest exemplu arată că pentru a evita re-victimizarea VVF, avocații trebuie să cunoască aspectele VF și să fie sensibili la această problemă, să aibă o atitudine nestigmatizantă față de VVF și să aibă (pe lângă motivația financiară) motivația non-materială de a repune VVF în drepturi. Studiul atestă că există încă stereotipuri de gândire, atât în rândul populației, cât și al actorilor cheie abilitați cu dreptul de a interveni, ceea ce este destul de grav.

Unii specialiști au indicat că pentru a diminua riscul re-victimizării VVF de către avocații care de mai mulți ani apără interesele agresorilor, este necesar de a efectua o serie de instruirii, dar și de a încerca varianta specializării avocaților OT AJGS pe astfel de cauze. Până în prezent, au fost realizate instruirii sporadice, în mare parte pentru avocații OT AJGS din capitală, dar este necesară organizarea de instruirii pentru avocații din regiuni. Chiar dacă fluctuația cadrelor în OT AJGS este mare, investiția în instruirea tematică a acestora pare a fi rezonabilă, avându-se în vedere faptul că de cele mai dese ori, aceștia își încep cariera și desfășoară stagiul de practică aici, iar pe viitor pot continua reprezentarea intereselor VVF în instanța de judecată.

De menționat că accesul la serviciile juridice primare și calificate ale OT AJGS este limitat pentru VVF, din simplul motiv că aceste servicii nu sunt suficient mediatizate. Drept dovadă este faptul că absoluta majoritate a VVF care nu au beneficiat de asistență juridică, nu au știut de existența acestor servicii. Potrivit raportului de activitate al sistemului de acordare a asistenței juridice garantate de stat, se constată că deși spectrul serviciilor din acest sistem s-a extins din 1 ianuarie 2012 și pentru cauze non-penale, societatea nu este la curent cu o astfel de protecție și ajutor din partea statului. Astfel, sunt necesare intervenții prompte în vederea unei mediatizări mai ample a acestui tip de asistență. În același timp, avocații parlamentari pun accent pe diversificarea unor modele de acordare a asistenței juridice garantate de stat, orientate către nevoile beneficiarilor din categoriile social-vulnerabile¹⁷¹.

Dificultăți legate de probarea violenței fizice și psihologice

Convenția de la Istanbul¹⁷² prevede că țările participante vor lua măsuri legislative și de altă natură, necesare pentru a asigura că organele de urmărire responsabile reacționează și se angajează prompt și adecvat în prevenirea și protecția contra

¹⁷⁰ Interviu cu un avocat din OT AJGS, localitatea D, 17.05.2014

¹⁷¹ Accesul liber la justiție în RM. Centrul pentru Drepturile Omului, 2013 http://www.ombudsman.md/sites/default/files/rapoarte/accesul_liber_just3.pdf

¹⁷² Convenția Europeană privind Prevenirea și Combaterea Violenței față de Femei și Violenței Domestice, Art. 50

tuturor formelor de violență, inclusiv prin aplicarea măsurilor preventive operative și colectarea probelor. Totodată, specialiștii intervievați au indicat asupra mai multor probleme legate de obținerea materialului probatoriu ce trebuie prezentat în instanța de judecată.

O problemă deseori relevantă, atât de VVF, cât și de avocații acestora, este faptul că de multe ori, **VVF sunt nevoite să achite costurile expertizei medico-legale**. VVF au indicat că doar costul unui certificat medico-legal variază între 24-50 lei, această sumă fiind destul de mare, dacă se ține cont de faptul că ele mai trebuie să achite și costul transportului spre centrul raional. Un parajurist a dezvăluit un caz, în care VVF a reușit să evadeze din localitatea sa cu maxilarul rupt în două părți și cu copilul mic în brațe. Nu avea nici bani, nici poliță medicală, a fost nevoită să apeleze la mătușa sa pentru ajutor financiar, ajungând mai târziu să beneficieze de serviciile avocatului din centrul de plasament¹⁷³. Doar unele VVF interviuate au fost scutite de această plată, având îndreptarea de la procuror sau de la organul de urmărire penală. În acest sens, majoritatea specialiștilor au indicat asupra necesității elaborării unui mecanism ce ar prevedea posibilitatea efectuării expertizei medico-legale gratuite pentru toate VVF.

Mai mulți avocați intervievați sunt îngrijorați de **procedura aprecierii gravității leziunilor corporale în cadrul expertizei medico-legale, care prezintă risc crescut de diminuare a gravității leziunilor**. Unul din motivele invocate este neclaritățile din catalogul specializat de încadrare a leziunilor corporale, întocmit de Ministerul Sănătății. Drept exemplu sunt date traumele cranio-cerebrale care se califică ca leziuni ușoare, iar comoțiile pot fi uneori calificate ca leziuni neînsemnate. În aceste cazuri, avocații caută posibilitatea de a perfecta o tomografie completă și doar în baza concluziilor, leziunile pot fi calificate ca fiind mai grave. Dar această procedură durează și costă, ceea ce devine problematic în cazul VVF¹⁷⁴. Unii avocați au menționat că în cazurile deteriorării organelor interne, greu de identificat la prima examinare, este posibilă efectuarea expertizei medico-legale repetate gratuite, fiind necesară obținerea concluziei medicului de la locul de trai, precum că această problemă de sănătate nu persista anterior sau nu este una cu caracter genetic. Totodată, ținând cont de faptul că VVF deseori evadează din localitatea natală/sunt cazate în centre raionale, controlul medical la locul de trai este îngreunat, iar în centrele private este costisitor. Situația se agravează și din cauza că aceste examinări trebuie să fie efectuate în regim de urgență¹⁷⁵.

¹⁷³ Interviu cu un parajurist, localitatea N, 25.04.2014

¹⁷⁴ Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 06.06.2014

¹⁷⁵ Interviu cu un avocat din centrul de plasament, localitatea A, 19.05.2014

Și mai complicată este situația expertizei psihologice, care este necesară pentru probarea violenței psihologice. Singură instituție autorizată în efectuarea expertizei psihiatrico-psihologice este Spitalul psihiatric republican, care **pune accentul pe aspecte psihiatrice și mai puțin psihologice**. De regulă, această expertiză poate fi solicitată numai atunci când este inițiată urmărirea penală. Avocații deseori încearcă să prezinte în calitate de probă caracteristica psihologică a beneficiarilor sau raportul de evaluare psihologică emis de psihologul centrului de plasament, dar afirmă că judecătorii au, adesea, o atitudine sceptică față de plângerile în care sunt invocate numai violența psihologică și rămâne la discreția instanței de judecată de a lua sau nu în considerare aceste rapoarte de evaluare psihologică a VVF. O marea parte a avocaților au indicat problema emiterii OP în cazurile unde a fost invocată doar violența psihologică, și doar un avocat public a raportat emiterea OP, invocând atitudinea binevoitoare a judecătorului „care a pătruns în temă”¹⁷⁶.

Un psiholog intervievat a indicat că impunerea VVF să efectueze expertiza psihiatrico-psihologică înseamnă a le supune re-traumatizării prin violență psihologică. Din cauza că agresorii deseori le fac să creadă că le vor închide în spitalul de psihiatrie, în cadrul întrevederilor cu psihologii, VVF încearcă să clarifice situația privind sănătatea lor mentală. Cerința de a fi supusă examenului psihiatric întărește și mai tare frica și neîncrederea în cei care o încearcă s-o ajute¹⁷⁷.

Taxe de stat impuse victimelor

În conformitate cu art. 85, alin. (1), lit. c) CPC, VVF sunt scutite de achitarea taxei de stat pentru cererile privind aplicarea măsurilor de protecție. Însă, având în vedere prevederile art. 98, alin. (1), CPC, cheltuielile aferente judecării cauzei, sunt suportate de instanța judecătorească, ca și taxa de stat, de a căror plată reclamantul a fost scutit, și se încasează la buget de la pârât, proporțional părții admise din acțiune¹⁷⁸. Totodată, avocații invocă problema impunerii VVF să achite taxa de stat pentru **desfacerea căsătoriei sau stabilirea domiciliului copilului**. VVF intervievate au indicat că trebuiau să achite aceste taxe de stat și, deși sumele nu sunt mari (40 lei pentru desfacerea căsătoriei și 100 lei pentru stabilirea domiciliului copilului), ele nu aveau posibilitatea să le achite, ținând cont de faptul că mai aveau de achitat costurile transportului spre centrul raional ș.a. Unii avocați din ONG au mărturisit că pentru a nu stopa procesul judiciar, ei erau nevoiți să achite aceste taxe din cont propriu. Avocații menționează, de

¹⁷⁶ Interviu cu un avocat public din OT AJGS, localitatea C, 05.06.2014

¹⁷⁷ Interviu cu un psiholog din centrul de plasament, localitatea A, 19.05.2014

¹⁷⁸ Hotărîrea Plenumului Curții Supreme de Justiție nr.1 din 28.05.2012 cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a prevederilor Capitolului XXX din Codul de Procedură Civilă (aplicarea măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie) disponibilă la http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=115.

asemenea, că judecătorii, deseori, nu acceptă solicitarea victimei ca taxa de stat să fie achitată de agresor, insistând că ea trebuie achitată în momentul în care se depune cererea. Unii specialiști, consideră rezonabil ca legea să prevadă expres că, în cazul în care sunt dovezi de VF, VVF să fie scutite de plata taxei de stat¹⁷⁹.

Cât privește partajul imobilului, **VVF întâmpină, de asemenea, probleme la achitarea celor 3% din valoarea bunului imobil.** VVF raportează că trebuie să achite suma de câteva mii de lei pentru ca actele de partaj să fie procesate de instanțele competente. Întrucât termenul de adresare în instanță pentru partaj este fix, este mai mult ca probabil că ele nu vor reuși să adune această sumă de bani, respectiv nu mai pot pretinde la partea lor de imobil. Acest lucru i s-a întâmplat unei VVF intervievate, care închiria spațiu locativ pentru ea și copiii săi, nereușind să acumuleze suma necesară pentru achitarea taxei de stat¹⁸⁰.

În multe cazuri, VVF nu are posibilitatea să achite taxa de stat pentru separarea imobilului și este nevoită să locuiască cu agresorul în același apartament, suferind în continuare acte de violență. În acest sens, unii avocați propun revizuirea procedurii în sensul scutirii, dacă nu totală, măcar parțială a VVF de la achitarea taxei de stat pentru separarea imobilului. Unii avocați propun revizuirea procedurii în sensul în care reclamantul să fie scutit de plata taxei de stat, iar ulterior, după finalizarea cauzei, taxa de stat să fie încasată de la pârât¹⁸¹.

Una dintre VVF intervievată în cadrul acestui studiu a menționat că decizia instanței de judecată de a evacua agresorul din imobil, proprietatea ei exclusivă, este irealizabilă. Agresorul nu părăsește în mod voit imobilul, iar pentru serviciile executorului judecătoresc ea trebuie să achite 4000 lei. În această situație, agresorul rămâne în continuare în apartamentul ei, pe când victima împreună cu copilul este nevoită să închirieze apartamente, mai fiind și supuse violenței atunci când agresorul reușea să identifice localizarea lor¹⁸².

De menționat că avocații parlamentari¹⁸³ susțin că actualmente, există dificultăți la capitolul **executării anumitor categorii de hotărâri judecătorești cu caracter civil.** Pe de o parte, legislația în vigoare a stabilit că toate costurile pentru executarea hotărârilor judecătorești se achită de creditori, sume care ulterior sunt încasate de la debitor și că plata acestor taxe îi motivează financiar pe executorii

¹⁷⁹ Interviu cu un jurist din ONG, localitatea D, 30.05.2014; interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 06.06.2014

¹⁸⁰ Interviu cu o VVF, beneficiara unui centru de plasament și OT AJGS, locuitoarea unui sat din sudul Moldovei, 41 de ani, mamă a 3 copii, 02.06.2014

¹⁸¹ Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 06.06.2014

¹⁸² Interviu cu o VVF, beneficiara unui centru de plasament, locuitoarea unui sat din nordul Moldovei, 40 de ani, mama unui copil, 05.06.2014

¹⁸³ Accesul liber la justiție în Republica Moldova. Centrul pentru Drepturile Omului, 2013, disponibil la http://www.ombudsman.md/sites/default/files/rapoarte/accesul_liber_just3.pdf

judecătorești, determinându-i să execute titlurile executorii. Însă cum va fi oare executat efectiv actul de justiție atunci când creditorul nu are surse financiare pentru achitarea taxelor de executare, iar debitorul nu are venituri sau bunuri ce pot fi urmărite? Avocații parlamentari consideră utilă o revizuire a mecanismului de percepere a taxelor pentru executare, prin modificarea art. 36-38 din Codul de Executare al Republicii Moldova, în sensul scutirii categoriilor de creditori ce au o situație financiară deplorabilă de plata/avansarea taxelor pentru cheltuielile de executare. Prin urmare, în baza petițiilor, demersurilor, precum și în contextul obiectivelor incluse în *Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011 - 2016*, Ministerul Justiției a dat asigurări că mărimea tarifelor percepute de executorii judecătorești urmează a fi examinată și evaluată astfel, încât să fie asigurată proporționalitatea între mărimea acestora și costul real al acțiunilor întreprinse de executorul judecătoresc. Sperăm că Ministerul Justiției a și demarat procesul de modificare a cadrului normativ din domeniul executării hotărârilor judecătorești.

Probleme în emiterea sau executarea OP

Emiterea OP

Majoritatea avocaților au indicat că în ultimul an, comparativ cu anii precedenți, nu au întâmpinat careva probleme esențiale în emiterea OP. Avocații au invocat doar câteva cazuri în care instanța de judecată a refuzat emiterea OP, în mare parte atunci când era invocată violența psihologică, pe **motivul insuficienței probelor**. Un judecător interviuat a raportat că a fost nevoit să refuze emiterea OP pentru o VVF, care nu era însoțită de avocat, și nu cunoștea că trebuie să prezinte anumite probe și îi era greu să răspundă la întrebările judecătorului. El a precizat că chiar dacă din comportamentul ei se observa că era supusă violenței, judecătorul s-a văzut nevoit să nu admită o încălcare a drepturilor subiective ale agresorului și, respectiv, să respingă emiterea OP din lipsa de probe. În alt caz, judecătorul a refuzat emiterea OP pe motiv că nu erau probe de violență fizică invocată. Deși agresorul și victima susțineau că se aflau în concubinaj, la momentul apelării, locuiau separat¹⁸⁴.

Unii judecători afirmă că în practică apar probleme la examinarea demersului privind emiterea OP, și anume, în ceea ce privește statutul organului de poliție. Legislația civilă nu prevede că organul de poliție poate fi audiat, se menționează doar că instanța de judecată contactează reprezentantul organului de poliție și îi comunică obligația acestuia de a informa agresorul și victima să se prezinte în instanța de judecată. Respectiv, când victima spune că este agresată, probele sunt insuficiente și instanța nu are mecanisme de a stabili efectul comportamentului

¹⁸⁴ Interviu cu un judecător, localitatea L, 02.06.2014

agresiv, fiind pusă în situația să emită o OP nemotivată sau să refuze emiterea acesteia. În cazul dat, judecătorul a considerat necesar să solicite declarații de la polițist, care au stat la baza deciziei de a emite OP¹⁸⁵.

În opinia mai multor avocați, **violența psihologică este cel mai greu de demonstrat pentru a putea obține OP**, iar judecătorii sunt, în special, rezervați dacă se solicită evacuarea temporară a agresorului din locuință. Nu toți judecătorii recunosc drept probă *Raportul de evaluare psihologică* a VVF (întocmit de un psiholog de la centrul de plasament). Din acest motiv, avocații preferă să adauge la Raport și alte acte suplimentare, cum ar fi declarația unui martor, ceea ce crește șansele de a fi acceptate de judecător. În caz contrar, judecătorii solicită avocatului VVF să prezinte Raportul de evaluare psihiatrico-psihologică (întocmit de Centrul de Sănătate Mintală al MS), iar uneori avocații trebuie să demonstreze legătura causală dintre actele pe care le-a comis agresorul¹⁸⁶. În opinia unor avocați, dar și a psihologilor de la centrele de plasament, atunci când se refuză emiterea OP, victimele violenței în familie sunt triplu re-victimizate – ele percep refuzul ca neîncrederea instanței de judecată în declarațiile pe care le fac, au tendință de autoculpabilizare, iar actele de violență se intensifică odată ce agresorii percep refuzul emiterii OP în calitate de îndreptățire¹⁸⁷.

Avocații recunosc că în ultimul an, judecătorii aplică cu mai multă încredere măsurile de siguranță care se solicită/pot fi prevăzute în OP. Doar câțiva judecători intervievați au indicat că au evitat aplicarea măsurilor de protecție în privința copiilor, în cazul în care în instanță se constată că agresorul are un comportament bun, respectuos cu copiii. Respectiv, au respins cerința solicitată privind interzicerea vizitării copiilor¹⁸⁸. Totodată, unii judecători consideră că **măsurile standard prevăzute în actele normative sunt prea abstracte, acestea trebuie să fie mai simple și mai clare pentru agresor**. De exemplu, obligarea de a nu se apropia la o anumită distanță/contacta victima telefonic sau prin intermediul siteurilor de socializare¹⁸⁹. Un avocat a menționat că a fost nevoit să conteste o OP emisă, în care nu era specificată distanța interzisă pentru apropiere față de victimă, nu era specificat că agresorul urmează să plece din apartamentul comun (de o cameră), ceea ce a periclitat executarea reală a OP¹⁹⁰. O altă extremă (exemplu al responsabilizării sporite a judecătorilor la aplicarea OP în calitate de măsură de protecție): un psiholog a menționat un caz în care VVF era plasată la centru,

¹⁸⁵ Interviu cu un judecător, localitatea A, 12.06.2014

¹⁸⁶ Interviu cu un avocat din centrul de plasament, localitatea A, 19.05.2014

¹⁸⁷ Interviuurile cu un psiholog din centrul de plasament, localitatea A, 23.04.2014, cu un psiholog din centrul de plasament, localitatea A, 19.05.2014, cu un avocat din ONG, localitatea A, 06.06.2014

¹⁸⁸ Interviu cu un judecător, localitatea L, 02.06.2014

¹⁸⁹ Interviu cu un judecător, localitatea M, 06.06.2014

¹⁹⁰ Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 16.05.2014

iar din cauza că în gospodărie nu a rămas nimeni, avocatul nu a solicitat să-l înlăture pe agresor din casă. Însă instanța, spre surprinderea tuturor, l-a înlăturat din casă și nu a avut cine îngriji de animale¹⁹¹.

Referitor la termenul de emiterie a OP (24 ore), majoritatea avocaților nu au indicat abateri. Numai într-un singur caz, un avocat a menționat că OP a fost emisă după 5 ședințe de judecată. Judecătorul a dorit să audieze martorii din ambele părți, din cauza că emiteria OP a fost considerată nu atât ca o măsură de protejare a vieții și sănătății VVF, ci ca o măsură care ar putea limita anumite drepturi fundamentale ale agresorului¹⁹².

Atât avocații VVF, cât și judecătorii relatează că **nu întotdeauna la înregistrarea cererii privind eliberarea OP se indică și ora**, ceea ce poate fi în defavoarea victimei, deoarece, procedura emiterii poate dura, de facto, până la 2 zile de lucru, în situația când pentru victimă contează fiecare oră. Unii judecători recunosc că nu reușesc să se expună în privința emiterii OP, în special când cererea este depusă vinerea, după orele de prânz, următoarea zi fiind liberă¹⁹³. Un avocat a menționat că pentru a emite OP, puțini judecători solicită raport cu privire la caracterizarea victimei și agresorului, precum și referitor la circumstanțele cazului de violență în familie, ci se bazează pe declarațiile verbale ale polițistului de sector. În același timp, se întâmplă ca polițistul să nu se prezinte la ședința de judecată (preponderent în localitățile urbane), iar dacă se prezintă, nu se poate expune pe cazul examinat, ceea ce pune VVF și apărarea într-o situație mai dificilă¹⁹⁴. Este îmbucurător, însă, faptul că nici o VVF, sau vreun apărător nu au raportat încălcarea termenul de 24 ore în emiteria OP în situațiile neprezentării agresorului în instanța de judecată, deși majoritatea judecătorilor intervievați au indicat că prezența agresorilor în procesul judiciar poate avea un efect educativ în vederea respectării prevederilor OP.

În unele cazuri, judecătorii ezită să aplice OP cu durata mai mare de o lună, deși termenul maxim este de până la 3 luni, fără a argumenta această decizie. Acest lucru se întâmplă îndeosebi când judecătorul are o poziție nesigură față de fenomenul sau actul de VF¹⁹⁵. Mai mulți judecători și avocați publici au menționat în cadrul interviului că, deși emit OP cu obligarea agresorului de a părăsi temporar locuința comună, ei sunt îngrijorați de faptul că agresorul nu are unde să se ducă¹⁹⁶.

¹⁹¹ Interviu cu un psiholog, centrul de plasament, localitatea D, 06.06.2014

¹⁹² Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 16.05.2014

¹⁹³ Interviurile cu un judecător, localitatea A, 11.06.2014, cu un judecător, localitatea C, 05.06.2014, cu un judecător, localitatea M, 06.06.2014

¹⁹⁴ Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 13.06.2014

¹⁹⁵ Interviu cu un avocat din centrul de plasament, localitatea A, 19.05.2014

¹⁹⁶ Interviurile cu un judecător, localitatea C, 05.06.2014, cu un judecător, localitatea C, 05.06.2014, cu un avocat din OT AJGS, localitatea D, 17.05.2014

Specialiștii atenționează asupra necesității urgentării modificărilor în cadrul legal ce ar permite emiterea Ordonanței de urgență, fapt ce ar oferi protecție imediată VVF și timp pentru acumularea probelor ce susțin cererea. Majoritatea specialiștilor intervievați consideră că pentru a facilita accesul VVF la justiție și a le oferi protecție adecvată, este necesar ca interesele lor în instanța de judecată să fie apărate de avocați.

Executarea și supravegherea executării OP

Majoritatea specialiștilor intervievați au raportat mai multe probleme legate de executarea OP de către agresor, supravegherea de către organele afacerilor interne și de asistență socială în îndeplinirea măsurilor de protecție stabilite de instanță. Specialiștii susțin că OP nu oferă, cu părere de rău, protecție totală VVF, deoarece actul judecătoresc devine neefectiv în procesul executării. Psihologii afirmă că există o categorie de agresori cu semne evidente de accentuări psihopatice și devieri în comportament, care nu au respect față de lege¹⁹⁷. Într-un caz de nerespectare a OP, agresorului i-a fost deschis dosar penal, însă cu toate acestea, el a agresat victima, care rămânea în continuare neprotejată. Între timp, Procuratura și Inspectoratul de poliție nu se puteau determina – pe de o parte, se pronunțau pentru reținerea agresorului, iar pe de altă parte, aveau temeri că se vor încălca drepturile omului¹⁹⁸. Unii specialiști consideră că protecție reală împotriva agresorilor nu există, iar executarea OP rămâne sub semnul întrebării atâta timp cât nu se lucrează cu agresorul. Acesta, în timpul emiterii OP sau după expirarea ei, revine acasă mult mai înrăit și mai violent¹⁹⁹. Alți specialiști confirmă că agresorul încalcă prevederile OP din cauza că nu are unde pleca, iar până la urmă se întâmplă că ambii parteneri se aleg cu câteva dosare penale pe art. 201¹ al CP ce derulează în paralel²⁰⁰. În acest sens, merită a fi considerată o bună practică, experiența raportată de specialiștii *Centrului de asistență și consiliere a agresorilor familiari* din nordul republicii. Aici, judecătorii indică în OP în calitate de măsură obligatorie, frecventarea serviciilor de consiliere, cu notificarea Centrului despre această decizie, iar personalul centrului, la rândul său, înștiințează instanța de judecată dacă agresorul a urmat programul impus²⁰¹.

În jumătate dintre cazurile în care VVF interviuate au fost ajutate de avocați în emiterea OP, acestea nu s-au executat. La adresarea victimelor către polițist și/sau asistentul social, aceștia nu au reacționat sau au spus că agresorul este bolnav psihic și nu-i pot face nimic. În consecință, VVF au rămas dezamăgite de actul

¹⁹⁷ Interviu cu un psiholog din centrul de plasament, localitatea A, 23.04.2014

¹⁹⁸ Interviu cu un psiholog din centrul de plasament, localitatea D, 06.06.2014

¹⁹⁹ Interviu cu un parajurist, localitatea N, 25.04.2014

²⁰⁰ Interviu cu un avocat din OT AJGS, localitatea D, 17.05.2014

²⁰¹ Interviu cu un psiholog din centrul de plasament, localitatea M, 10.06.2014

de justiție, pierzând încrederea în tot sistemul de drept. Deseori, VVF cred că OP este documentul final, care le-ar asigura protecție totală, dar de multe ori se dezamăgesc²⁰². Adesea, din momentul înștiințării despre obligația de a respecta OP, polițistul și asistentul social nu efectuează vizite de monitorizare a executării OP. Drept exemplu, un avocat a relatat un caz în care o VVF a dormit în iesle timp de 3 luni de zile, având OP care îl obliga pe agresor să părăsească locuința²⁰³.

Avocații susțin că, deseori, sunt nevoiți să intervină în situațiile în care agresorul nu execută OP și când polițiștii și asistenții sociali nu se implică. Drept exemplu, a fost adus un caz în care VVF s-a adresat la comisariatul de poliție cu cerere privind încălcarea OP, însă polițistul nu s-a implicat în înregistrarea încălcării. Până la urmă, avocatul a fost nevoit să sesizeze Ministerul Afacerilor Interne și abia după aceasta a fost intentat un dosar pentru încălcarea OP²⁰⁴. Avocații mai susțin că VVF, de regulă, se adresează polițistului de sector, anunță și discută cu el despre încălcarea OP, crezând că polițistul de sector o să rezolve problema și apoi pleacă acasă. Totul se termină la această etapă, iar încălcarea nu este înregistrată oficial de polițist, deși legea prevede că la prima încălcare se aplică art. 318 CC, iar la următoarele – art. 320 CP²⁰⁵.

O altă problemă constă în faptul că VVF continuă să apeleze la telefonul mobil al polițistului de sector pentru a raporta neexecutarea OP²⁰⁶. Motiv pentru care avocații atenționează VVF să apeleze la serviciul 902, unde apelurile se înregistrează. Acest lucru nu numai că îi responsabilizează pe polițiști să intervină la fața locului, dar permite și documentarea neexecutării, iar avocatul poate ulterior solicita această informație, anexând-o ca probă la dosar²⁰⁷.

În cazul neexecutării OP, este necesar să fie întocmit procesul-verbal convențional. Potrivit legislației, polițistul sau asistentul social nu sunt agenți constatatori, ei trebuie să se adreseze cu procesul-verbal executorului judecătoresc sau direct în instanța de judecată, care trebuie să se pronunțe asupra aplicării sancțiunii. Însă, acest lucru se întâmplă rareori. Specialiștii indică multe cazuri când executorul judecătoresc nu examinează cererea polițistului, spunând că nu are această competență, polițistul nu se adresează direct instanței de judecată, iar instanța de judecată cere constatarea din partea executorului judecătoresc²⁰⁸. Reprezentanții procuraturii susțin că executorii judecătorești pot interveni doar

²⁰² Interviu cu un avocat public din OT AJGS, localitatea C, 05.06.2014

²⁰³ Interviu cu un avocat din centrul de plasament, localitatea A, 19.05.2014

²⁰⁴ Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 20.05.2014

²⁰⁵ Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 06.06.2014

²⁰⁶ Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 20.05.2014

²⁰⁷ Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 20.05.2014

²⁰⁸ Interviu cu un avocat din ONG, localitatea D, 30.05.2014

atunci când au o procedură de executare inițiată, care, de cele mai dese ori, se referă la cazurile civile; în cazul respectiv, însă, se aplică o cu totul altă procedură, aceștia nefiind în drept să intervină la un simplu demers al poliției sau procuraturii²⁰⁹.

Avocații afirmă că pentru a putea penaliza agresorul pentru neexecutarea OP, cererea privind încălcarea trebuie să fie foarte bine argumentată. Într-un caz în care OP prevedea interzicerea oricărui mijloc de comunicare cu victima, imediat după emiterea acesteia, victima violenței în familie a primit un mesaj obscen și amenințător pe o rețea de socializare. Avocatul a tipărit aceste mesaje și a apelat la polițist, rugându-l să înregistreze neexecutarea OP. Polițistul nu a considerat că a avut loc încălcarea OP și a menționat că VVF nu trebuia să între pe rețelele de socializare și să citească aceste mesaje²¹⁰. Mai multe VVF au menționat în cadrul interviului că agresorii aleg rețelele de socializare în calitate de cale de comunicare prin care încearcă să le intimideze sau să le amenințe cu răfuiala pentru neretragerea declarațiilor. De cele mai dese ori, aceste tentative de intimidare sunt ignorate de specialiști, care le îndeamnă, pur și simplu, să renunțe la utilizarea rețelelor de socializare, fără a pedepsi agresorii.

Specialiștii au diferite opinii privind pedepsele prevăzute pentru agresor în cazul încălcării OP. În cazurile când agresorul are accentuări de psihoză, unii avocați pledează pentru reținerea acestuia și nici nu recomandă emiterea OP, pe care o consideră neefectivă în asemenea situații²¹¹. Avocații afirmă că, practic, tuturor situațiilor de încălcare a OP, se aplică amenda și foarte rar munca neremunerată în folosul comunității. Unii judecători cred că pedeapsa cea mai adecvată pentru încălcarea OP ar trebui să fie privațiunea de libertate pe termen scurt 3 - 5 zile, maximum 30 de zile. Această pedeapsă e considerată eficientă în a curma actele de violență, deoarece amenda aplicată este deseori achitată din bugetul familiei și, respectiv, victima nu este interesată să denunțe. În același timp, munca neremunerată în folosul comunității nu aduce efectul scontat²¹². Un avocat a menționat un caz din practica sa, când, în privința agresorului au fost deschise patru dosare penale, iar acesta continua să o amenințe pe beneficiară. În cele din urmă, avocatul s-a pronunțat ferm în favoarea aplicării pedepsei cu închisoarea în cazul nerespectării OP²¹³. Un judecător a menționat că a aplicat pedeapsa cu închisoare doar în cazul când agresorul a mai fost condamnat anterior pentru o infracțiune similară, iar dat fiind faptul că acesta nu a mers pe calea corectării, instanța a

²⁰⁹ Discursul reprezentantului Procuraturii Generale în cadrul Ședinței consultative în format extins „Accesul la justiție pentru femei și bărbați”, organizat de MMPSF la 12.11.2013

²¹⁰ Interviu cu un avocat din centrul de plasament, localitatea A, 19.05.2014

²¹¹ Interviu cu un avocat din centrul de plasament, localitatea A, 21.05.2014

²¹² Interviu cu un judecător, localitatea M, 06.06.2014

²¹³ Interviu cu un jurist din centrul de plasament, localitatea D, 06.06.2014

considerat oportună aplicarea pedepsei cu închisoarea, în special datorită faptului că agresorul avea un comportament agresiv și față de copii²¹⁴.

Practici ale judecătorilor referitoare la împăcarea părților în cazurile de violență în familie

Comportamentul judecătorilor în menținerea stării de calm în familie

VVF care au depus cerere în instanța de judecată pentru desfacerea căsătoriei, în care au indicat drept cauză violența în familie, sunt indignate de faptul că în multe cazuri, judecătorii amână decizia, oferindu-le termen de împăcare. În câteva cazuri, VVF au menționat că explicațiile lor precum că sunt bătute au fost ignorate total²¹⁵ sau că judecătorul a ascultat explicațiile fie cu o expresie ironică²¹⁶, fie păstrând tăcere totală²¹⁷. Într-un caz, VVF care a prezentat cererea de divorț în ședința de judecată fără avocat, a fost respinsă din cauza că nu a putut convinge agresorul să se prezinte în instanță. În lipsa acestuia, instanța nu putea pronunța divorțul²¹⁸. Printre reacțiile și sentimentele descrise de VVF au fost dezamăgirea în actul de justiție, confuzia, protestul/agresivitatea internă și simptome depresive. Psihologii susțin că oferirea termenului de împăcare VVF care au solicitat divorț se soldează cu maltratarea și mai pronunțată a acestora de către agresori, ele nu se mai prezintă la următoarea ședință, și le este încă mai dificil să rupă cercul violenței²¹⁹.

Majoritatea avocaților intervievați care au reprezentat interesele VVF în instanța de judecată, sunt de părerea că, în linii generale, judecătorii demonstrează un comportament ce denotă dorința de a menține calmul în familie, respectiv, în multe cazuri, ei acordă termen de împăcare, deși legislația interzice acest lucru dacă VF este cauza divorțului solicitat. Deciziile judecătorilor țin mai degrabă de convingerile personale față de problema VF, decât de necunoașterea sau neglijarea normelor legale. Un avocat a indicat că drept argumentare a deciziei judecătorului a fost utilizat raționamentul „Ei azi se bat, mâine se împacă”²²⁰. Un alt avocat din ONG, care a încercat să-i explice judecătorului că nu poate fi păstrată familia în situația în care nu mai există nimic din funcțiile familiei, a fost învinuit că „Voi

²¹⁴ Interviu cu un judecător, localitatea L, 02.06.2014

²¹⁵ Interviu cu o VVF, beneficiara unui centru de plasament, locuitoarea unui sat din sudul Moldovei, 41 de ani, mamă a 3 copii, 02.06.2014

²¹⁶ Interviu cu o VVF, beneficiara unui ONG, locuitoarea unui sat din sudul Moldovei, 32 de ani, mamă a 2 copii, 28.05.2014

²¹⁷ Interviu cu o VVF, beneficiara unui centru de plasament, locuitoarea unui sat din nordul Moldovei, 38 de ani, mamă a 5 copii, 15.05.2014

²¹⁸ Interviu cu o VVF, beneficiara unui ONG, locuitoarea unui sat din centrul Moldovei, 31 de ani, mama unui copil, 25.04.2014

²¹⁹ Interviu cu un psiholog din centrul de plasament, localitatea D, 06.06.2014

²²⁰ Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 13.06.2014

sunteți cei care destrămați familia”²²¹. Un jurist a menționat că judecătorii sunt deseori influențați de solicitarea agresorului de a le oferi un termen pentru meditare, după care tot judecătorii se mai implică și în calitate de consilieri în medierea conflictului între părți și, cu toate acestea, oferă termen de împăcare²²². Psihologii sunt îngrijorați de aceste situații, deoarece mulți agresori cu accentuări psihopatică par a fi inteligenți și prietenoși în comunicarea în mediul extern, ei folosesc orice metode pentru a-și păstra VVF sub controlul și teroarea lor²²³.

Referitor la opinia judecătorilor intervievați, jumătate dintre ei s-au pronunțat pentru neacordarea termenului de împăcare la desfacerea căsătoriei atunci când motivul îl constituie VF (două femei și doi bărbați)²²⁴. O parte din ei aveau o părere categorică, conform căreia este necesară acordarea termenului (doi bărbați)²²⁵, iar o altă parte au menționat că aceasta trebuie să rămână la discreția judecătorului (un bărbat și o femeie)²²⁶. De menționat că un judecător era indignat de prevederile legale care nu permit împăcarea părților în asemenea situații: „Dacă se bat doi străini se permite împăcarea, dar dacă se bat soț cu soție nu se permite împăcarea!”²²⁷. Totuși, este de remarcat că toți judecătorii care s-au pronunțat pentru neacordarea termenului de împăcare în desfacerea căsătoriei, au participat în cadrul instruirilor specializate la tema intervențiilor legale în cazurile de VF.

Adevărul este că, deși s-au propus amendamente în scopul înlăturării lacunelor din CPP și CP privind componentele infracțiunii pentru care se permite împăcarea VVF și agresorilor, la momentul realizării studiului, aceste lacune nu erau înlăturate. În acest sens, specialiștii sunt îngrijorați că în multe situații, agresorii scapă fără o pedeapsă adecvată, deoarece VVF cedează și renunță să colaboreze cu organele justiției sub presiunea agresorului și a cercului de apropiați ai acestuia.

Etica profesională

Codul deontologic al judecătorilor și procurorilor²²⁸ prevede că judecătorii și procurorii sunt obligați să respecte egalitatea cetățenilor în fața legii, asigurându-le un tratament juridic nediscriminatoriu, să respecte și să apere demnitatea, integritatea fizică și morală a tuturor persoanelor care participă, în orice calitate, la procedurile judiciare. Aceștia trebuie să impună ordine și solemnitate în tim-

²²¹ Interviu cu un avocat din centrul de plasament, localitatea A, 19.05.2014

²²² Interviu cu un jurist din centrul de plasament, localitatea C, 15.05.2014

²²³ Interviu cu un psiholog din centrul de plasament, localitatea A, 23.04.2014

²²⁴ Interviuurile cu un judecător, localitatea A, 12.06.2014, un judecător, localitatea C, 05.06.2014, un judecător, localitatea C, 02.06.2014 și un judecător, localitatea L, 02.06.2014

²²⁵ Interviuurile cu un judecător, localitatea C, 05.06.2014, cu un judecător, localitatea M, 06.06.2014

²²⁶ Interviuurile cu un judecător, localitatea M, 06.06.2014, cu un judecător, localitatea A, 11.06.2014

²²⁷ Interviu cu un judecător, localitatea C, 05.06.2014

²²⁸ *Codul Deontologic al judecătorilor și procurorilor*, art. 8; art.14, disponibil la <http://www.csm1909.ro/csm/index.php?cmd=caut&doc=106&lk=7>

pul soluționării cauzelor și să adopte o atitudine demnă și civilizată față de părți, avocați, martori, experți, interpreți ori alte persoane, solicitându-le acestora un comportament adecvat. *Codul de etică al judecătorului*²²⁹ prevede că în exercitarea atribuțiilor, judecătorul este obligat să îndeplinească îndatoririle și funcțiile de serviciu în mod profesionist, competent, inclusiv toate sarcinile administrative, conform legii. Avocații și psihologii indică importanța pregătirii VVF pentru ședința de judecată, în care le informează despre atribuțiile judecătorului, la ce să se aștepte și cum să se comporte în instanță, deoarece deseori VVF au așteptări eronate față de judecător (de exemplu, așteaptă ca acesta să fie indulgent, blând, să-l educe pe agresor²³⁰ etc.).

În cadrul acestui studiu VVF și avocații acestora care au intrat în contact cu instanțele judecătorești din țară, au fost întrebați dacă sunt mulțumiți de felul cum au fost tratați sau de felul cum s-au comportat cu ei oamenii legii. Deși au fost raportate mai multe situații în care judecătorii au dat dovadă de profesionalism și de o atitudine demnă și civilizată față de VVF, au fost raportate și cazuri de comportament contrar normelor deontologice și care au condus la revictimizarea VVF.

Un avocat a invocat un exemplu când judecătorul a învinovățit victima de comportamentul agresiv al agresorului, însă, după o observație verbală făcută de avocat, judecătorul a încetat să o învinovățească și, în final, a adoptat o hotărâre favorabilă VVF²³¹. Un avocat public a indicat situații când judecătorul, prin comportament, întrebări adresate victimei, manifesta o atitudine stigmatizantă: „Da’ cum ai vrut?.. Dar ce îți închipui?”²³². Un parajurist care a fost prezent în sala de judecată, a vorbit despre un caz în care agresorul era foarte agresiv față de victimă, aceasta cu greu rezista atacurilor, iar judecătorul nu a încercat să-l oprească²³³. În alt caz, avocatul era nevoit să apere VVF de atacul fizic al agresorului, direct, în plină ședință de judecată, în care judecătorul nu a luat nici o atitudine și nici nu l-a amendat²³⁴. Un psiholog a relatat mărturisirea unei VVF căreia judecătorul i-a reproșat în procesul judiciar: „Ce fel de femeie ești, dacă nu poți păstra familia?”²³⁵, comportament ce poate fi caracterizat, în opinia sa, drept încercare de a influența psihologic VVF și a o retraumatiza. Un alt avocat, a adus un exemplu când judecătorul îi pune VVF într-o manieră dură astfel de întrebări, astfel încât ea, la fiecare întrebare făcea câte un pas în urmă, iar după 5 întrebări a ajuns la ușă, iar judecătorul a apostrofat-o: „Vino mai încoace, tu ce

²²⁹ Aprobabil prin Hotărârea CSM nr. 366/15 din 29.11.2007

²³⁰ Interviu cu un jurist din centrul de plasament, 15.05.2014

²³¹ Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 13.06.2014

²³² Interviu cu un avocat public din OT AJGS, localitatea A, 11.06.2014

²³³ Interviu cu un parajurist, localitatea N, 25.04.2014

²³⁴ Interviu cu un avocat din centrul de plasament, localitatea A, 19.05.2014

²³⁵ Interviu cu un psiholog din centrul de plasament, localitatea A, 19.05.2014

te temi?”. Atunci a intervenit avocatul, rugând ca întrebările să fie puse cu altă intonație, pentru că VVF a început să se simtă vinovată și dădea răspunsuri ambigue, judecătorul încercând să interpreteze lucrurile în defavoarea victimei²³⁶.

Un exemplu de abordare stereotipizată legată de aspectele gender a fost adus de un avocat public. Un bărbat, VVF, a scris o cerere către instanța de judecată, invocând problema VF. Judecătorii se mirau: „Ce fel de bărbat ești tu, dacă scrii cereri că te-a bătut femeia?”²³⁷. În alt caz, judecătorul de gen masculin în cadrul dosarului pe violența sexuală în familie, a întrebat VVF: „Cum timp de 20 de ani ți-a plăcut modul în care el face sex cu tine, iar acum nu îți mai place?”. Un alt judecător bărbat a întrebat VVF: „Da’ de ce vrei să ceri de la el pensie alimentară? Asta înjosește, de fapt, bărbatul și de ce tu vrei să îl înjosești? Voi toate încercați să înjosiți bărbații astfel ca ei să fie nimeni în societate!”²³⁸. În acest sens, specialiștii intervievați atestă că societatea moldovenească încă mai are trăsături patriarhale, iar stereotipurile gender și anumite prejudecăți existente la reprezentanții sistemului de drept, le pot influența deciziile, care nu totdeauna sunt echitabile.

Deși legea permite VVF să se adreseze pentru obținerea OP la locul de domiciliere, la locul de reședință al agresorului sau la locul în care victima a căutat asistență, un avocat a adus un exemplu când dosarul i-a fost restituit, deoarece victima era sosită în capitală din regiune și a apelat prin intermediul avocatului la instanță la sfârșitul zilei de lucru. Instanța a manifestat un comportament grosolan față de victimă, deși aceasta avea semne vizibile de violență pe corp: „Unde stai în Chișinău? De ce te-ai adresat aici? Du-te acolo...”. Avocatul a fost nevoit să depună recurs la refuzul înregistrării dosarului²³⁹.

În acest sens, avocații salută inițiativa înregistrării audio/digitală a ședințelor de judecată²⁴⁰, când acțiunile judecătorului sunt fixate prin înregistrarea audio a ședințelor de judecată. Capitolul 4 prevede atribuțiile grefierului în timpul înregistrării audio a ședințelor de judecată. Pe de altă parte, regulamentul stabilește, potrivit pct. 8.1: „Participanții la proces au dreptul la o copie de pe înregistrarea audio a ședinței de judecată. Copia înregistrării audio a ședinței de judecată se eliberează de către grefier la solicitarea scrisă sau verbală a participantului contra unei plăți stabilite de Guvern”. Totodată, conform relatărilor avocaților, nu toate instanțele de judecată utilizează programul de înregistrare audio a ședințelor de judecată.

²³⁶ Interviu cu un avocat din centrul de plasament, localitatea A, 19.05.2014

²³⁷ Interviu cu un avocat din OT AJGS, localitatea D, 17.05.2014

²³⁸ Interviu cu un avocat din centrul de plasament, localitatea A, 19.05.2014

²³⁹ Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 06.06.2014

²⁴⁰ Art. 5 din *Codul de etică al judecătorului*, aprobat prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 212/8 din 18 iunie 2009

VVF le este frică să vorbească în instanță în prezența agresorului

Majoritatea VVF care au participat în procese judiciare, în special, cele referitoare la de obținerea OP sau divorțului, au menționat că prezența agresorului în instanță le-a inhibat, și în multe cazuri, ele nu puteau să se expună sau să răspundă la unele întrebări. O VVF a recunoscut că la întrebarea judecătorului de ce dorește să divorțeze, ea pur și simplu a început să plângă, iar judecătorul a decis amânarea ședinței, spunând că ea are nevoie să se liniștească²⁴¹. O altă VVF a spus că agresorul s-a așezat alături de ea și îi șoptea permanent: „Nu spune, taci!”, fiind blocată de influența acestuia²⁴².

Judecătorii susțin că litigiile legate de VF, comparativ cu alte litigii, diferă prin comportamentul părților. Situația de conflict este evidentă. De multe ori, VVF au un comportament emotiv și plâng în ședință²⁴³. Mai mulți judecători au menționat că VVF diferă de alți participanți ai procesului judiciar, fiind vădit afectate psihologic. Lor le este frică să vorbească în prezența agresorului, în special dacă el este alături. Îmbucurător este faptul că mai mulți judecători intervievați, care au observat o asemenea situație, erau convinși că victima nu dorea să dea declarații în fața agresorului și au decis că instanța poate să audieze victima și în lipsa acestuia. Agresorul a fost înlăturat din sală, iar ulterior s-a dat citire declarațiilor victimei și i s-a acordat agresorului posibilitatea de a da întrebări²⁴⁴. Unii judecători însă, au spus că VVF au un comportament straniu: „Își mai dau frâu în instanța de judecată”²⁴⁵.

Psihologii explică comportamentul straniu al VVF – pentru unele, participarea în instanță reprezintă manifestarea neajutorării învățate a victimei, ca de exemplu, accesele de furie și isterie²⁴⁶. Un psiholog, formator în cadrul programelor de instruire, a relatat că în aceste situații judecătorii pun la îndoială poziția ei de victimă. Psihologul afirmă că acest comportament agresiv nu este altceva decât o reacție de apărare²⁴⁷. Un alt psiholog a explicat că în situația când VVF au rupt cercul de violență și încep să perceapă VF în calitate de infracțiune și se simt protejate, dacă se întâlnesc în instanță cu agresorul după urmarea unui curs de reabilitare, atunci ele își pot exterioriza toate emoțiile negative, ceea ce,

²⁴¹ Interviu cu o VVF, beneficiara unui ONG, locuitoarea unui oraș din sudul Moldovei, 35 de ani, mamă a 2 copii, 28.05.2014

²⁴² Interviu cu o VVF, beneficiara unui ONG, locuitoarea unui sat din sudul Moldovei, 36 de ani, mamă a 2 copii, 21.05.2014

²⁴³ Interviu cu un judecător, localitatea C, 05.06.2014

²⁴⁴ Interviuurile cu un judecător, localitatea A, 12.06.2014, cu un judecător, localitatea A, 11.06.2014, cu un judecător, localitatea C, 05.06.2014, cu un judecător, localitatea L, 02.06.2014

²⁴⁵ Interviu cu un judecător, localitatea M, 06.06.2014

²⁴⁶ Interviu cu un psiholog din ONG, localitatea A, 15.04.2014

²⁴⁷ Interviu cu un psiholog din centrul de plasament, localitatea A, 23.04.2014

deseori, nu este corect înțeles de către judecători²⁴⁸. În acest sens, este important ca judecătorii să fie instruiți în cadrul seminarelor de instruire privind aspectele intervențiilor legale în cadrul cărora să fie abordate și aspecte de victimologie și prevenirea retraumatizării VVF în cadrul procesului judiciar.

Pedepsele pentru actele violente sistematice/continue se rezumă deseori la amenzi

VVF intervievate care au suferit pe parcursul mai multor ani în urma violenței, au exprimat diferite păreri față de pedepsele pe care ele consideră că trebuie să fie aplicate agresorilor lor. De regulă, la etapa inițială, când ele reușesc să iasă din cercul de violență și încep să conștientizeze caracterul juridic al actelor de violență, și după urmarea programului de reabilitare psihologică, ele se expun pentru pedeapsa maximă prevăzută de lege – închisoarea. Această decizie se schimbă adesea pe durata procesului, astfel că VVF sunt de multe ori predispuse să-l ierte către sfârșitul procesului penal.

Avocații VVF tind să ceară de la instanța de judecată aplicarea pedepsei maxime. În mare parte, avocații au declarat că încearcă să conteste dosarele soldate cu amenzi, inclusiv dosare administrative cu aplicarea amenzii în baza art. 78 CC. Deși au raportat situații când judecătorii au aplicat pedepse cu închisoare, în mare parte acestea sunt suspendate pe o perioadă de timp, iar munca neremunerată în folosul comunității se aplică foarte rar. Un psiholog care a participat în programe de instruire pentru judecători cu tematica VF, a menționat că aceștia întâmpină greutăți în diferențierea unui eveniment întâmplător de violență de un comportament violent sistematic, care duce la distrugerea personalității VVF²⁴⁹.

Judecătorii confirmă că, de cele mai dese ori, aplică pedeapsa cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, fiind convinși că pedeapsa cu câțiva ani de privațiune de libertate este prea severă. Unii judecători s-au pronunțat pentru aplicarea pedepselor mici de privațiune reală de libertate, acestea variind de la o lună până la 5 luni, considerând că ele s-ar solda cu efectul dorit²⁵⁰. Un avocat, formator în cadrul seminarelor de instruire pentru judecători, a menționat că judecătorii evită să aplice pedeapsa cu închisoarea, motivând că „ei se bat, iar apoi vin și spun că s-au împăcat”, iar VVF cere pedeapsă mai blândă pentru agresor²⁵¹. Drept exemplu a fost dat un caz al judecătorului care a emis decizia de aplicare a 6 luni de închisoare, după care decizia a fost contestată la Curtea de Apel, iar din cauză că s-au luat în cont circumstanțele atenuante (VVF nu avea

²⁴⁸ Interviu cu un psiholog din centrul de plasament, localitatea A, 19.05.2014

²⁴⁹ Interviu cu un psiholog din centrul de plasament, localitatea A, 23.04.2014

²⁵⁰ Interviu cu un judecător, localitatea M, 06.06.2014, cu un judecător, localitatea L, 02.06.2014 și cu un judecător, localitatea C, 05.06.2014

²⁵¹ Interviu cu un avocat din centrul de plasament, localitatea A, 19.05.2014

pretenții morale față de agresor), pedeapsa a fost modificată în muncă neremunerată. Deci, judecătorii nu au nici o motivație să aplice pedeapsa cu închisoarea²⁵².

Psihologii atenționează asupra faptului că VVF sunt deseori influențate de agresori și cercul de apropiați ai acestuia să solicite stabilirea unei pedepse minime pentru actele de violență comise în privința victimei²⁵³. Schimbarea comportamentului abuziv al agresorului poate fi influențat nu atât prin închisoare, cât prin reabilitarea psihologică de lungă durată a acestuia²⁵⁴.

Contestarea hotărârii judecătorești

Legislația națională prevede un remediu prin care orice persoană ce susține că este victima încălcării unui drept legitim să poată sesiza un organ intern cu o cale de recurs accesibilă, utilă și eficace. În cazul în care unul din participanții la procesul de înlăptuire a actului de justiție nu este de acord cu hotărârea judecătorească, motivele invocate pot fi verificate doar pe căile de atac, în instanțele ierarhic superioare. În cadrul acestui studiu avocații VVF au declarat că de cele mai dese ori în aceste situații, din numele VVF au contestat hotărârile judecătorești pe care le-au considerat inechitabile. VVF spun că contestarea hotărârilor le aduce o satisfacție psihologică, deși menționează că uneori le este milă de avocați, care la rândul lor nu sunt satisfăcuți de rezultatele lucrului realizat.

În mare parte, avocații au dorit să conteste comportamentul arogant al judecătorilor implicați în dosarele de VF. Totodată, avocații indică că văd rostul contestării comportamentului acestora doar în cazul în care există înregistrarea audio a ședinței judiciare, iar în unele situații în care judecătorii doresc să-și expună punctul de vedere, aceștia fac un semn greșit, care deconectează dictafonul²⁵⁵. Totodată, avocații arată că în cele mai dese cazuri, contestările prin plângere la Consiliul Superior al Magistraturii s-au soldat cu discuții verbale, iar judecătorii nici nu au fost amendați²⁵⁶. Plângerile cu indicarea articolelor încălcate de judecători erau respinse prin răspunsuri evazive, ceea ce înseamnă că avocații nu se pot bucura de susținere din partea Consiliului în această privință²⁵⁷.

Unii avocați au menționat că deși Codul de Procedură Civilă prevede emiterea OP în 24 ore, în caz de refuz, hotărârea poate fi contestată la Curtea de Apel cu un recurs, iar instanța de apel dă termen de 3 luni pentru a examina recursul. Acest ter-

²⁵² Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 20.05.2014

²⁵³ Interviu cu un psiholog din centrul de plasament, localitatea A, 23.04.2014

²⁵⁴ Interviu cu un psiholog din ONG, localitatea A, 15.04.2014

²⁵⁵ Interviu cu un avocat din centrul de plasament, localitatea A, 19.05.2014

²⁵⁶ Interviu cu un avocat din centrul de plasament, localitatea A, 19.05.2014

²⁵⁷ Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 20.05.2014, cu un avocat din ONG, localitatea A, 16.05.2014

men este prea mare, dacă ținem cont că VVF ar putea să aibă nevoie de protecție²⁵⁸.

Astfel, creșterea gradului de încredere în justiție nu poate fi realizată exclusiv prin aplicarea corectă a legislației. O importanță deosebită în această ordine de idei o are atitudinea corectă a judecătorilor față de justițiabili și emiterea unor hotărâri în termeni rezonabili. Conduita personală ireproșabilă a judecătorilor, soluționarea cauzelor cu celeritate și în termeni rezonabili, practica judiciară unitară sunt doar unele din premisele restabilirii încrederii VVF în justiție.

Rolul pasiv al procuraturii în raportarea practicilor vicioase CSM

Constituția Republicii Moldova include procuratura în sistemul organelor de justiție, stabilind că ea apără ordinea legală, drepturile și libertățile cetățenilor, contribuind la înfăptuirea justiției și exercitând supravegherea asupra executării exacte și uniforme a legilor. Procurorii reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile, libertățile cetățenilor, conduc și exercită urmărirea penală, reprezintă învinuirea în instanțele judecătorești în condițiile legii. De menționat, că în cadrul acestui studiu VVF intervievate care au participat în dosare penale, le-a fost greu să se expună față de rolul procurorului în susținerea învinuirii în instanța de judecată. De cele mai dese ori, ele erau satisfăcute, în general de prestația acestuia, îndeosebi în ceea ce ține de emiterea OP în procedura penală. O VVF a relatat că îl consideră pe procuror ca un salvator în situația ei, pentru că anchetatorul i-a spus că nu are teme de a porni un dosar penal chiar dacă viața tuturor membrilor familiei era supusă riscului, motivând că agresorul se află la prima abatere. După ce a apelat la procuror, imediat a fost inițiat un dosar penal și agresorul a fost reținut²⁵⁹.

Procurorul are atribuții de a conduce din start urmărirea penală, de la pornirea investigațiilor până la emiterea hotărârii judecătorești. În opinia specialiștilor intervievați, în domeniul dat, procurorul ar trebui să aibă un rol mai proactiv, să dea indicații concrete ofițerilor de urmărire penală pentru a documenta cazurile de VF. Unii procurori cu experiență vastă în domeniul protecției juridice a VVF au indicat că numărul procurorilor care să fie buni cunoscători ai legislației și aplicării acesteia, este insuficient. În multe cazuri, aceștia nu dau dovadă de acțiuni proactive, iar uneori VVF sunt implicate în acțiuni de urmărire penală repetate, se admit și confruntări, ceea ce contribuie la revictimizarea VVF. Ar fi bine ca procurorii să intervină în cazurile când polițiștii sau alți actori anti-violență comit astfel de abateri de la standardele și recomandările internaționale în domeniu²⁶⁰.

²⁵⁸ Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 20.05.2014

²⁵⁹ Interviu cu o VVF, beneficiara OT AJGS, locuitoarea orașului din centrul Moldovei, 41 de ani, mamă a 2 copii, 23.06.2014

²⁶⁰ Interviu cu un procuror, localitatea D, 30.05.2014

Avocații relatează că procurorii au tendința de a compara VF cu alte crime, care le par a fi mult mai prioritare de a fi combătute²⁶¹. Avocații consideră că procuratura trebuie să aibă un rol mai considerabil și proactiv în atestarea practicilor vicioase, în aplicarea legislației în domeniu și sesizarea Consiliului Superior al Magistraturii.

²⁶¹ Interviu cu un avocat din ONG, localitatea A, 16.05.2014

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

În ultimii ani, întregul sistem de drept din Republica Moldova a luat măsuri importante pentru a îmbunătăți reacția statului la violența în familie. Cu toate acestea, mai rămâne mult de făcut pentru îmbunătățirea cadrului legal în domeniu, eficiențării resurselor juridice și implicării mai active a actorilor din sistem. Reieșind din problemele enunțate, considerăm necesară înaintarea unui set de recomandări, generate atât de VVF, cât și de specialiștii participanți la studiu, care sunt orientate spre asigurarea deplină a accesului liber la justiție pentru VVF. Toate în speranța că implementarea acestora va duce la îmbunătățirea condițiilor de desfășurare a justiției și protecției drepturilor VVF în Republica Moldova.

- Femeile VVF, în special din comunitățile rurale, duc lipsă de informații privind legislația în domeniul combaterii VF, privind drepturile lor și resursele de asistență juridică la care pot să se adreseze. VVF doresc ca autoritățile locale, în special din regiunile rurale, să nu tolereze fenomenul VF. Accesul la informație și atitudinile nediscriminatorii în bază de gen ar influența decizia VVF de a raporta actele de violență și a accesa căile de justiție, astfel fiind abilitate să beneficieze de protecția drepturilor legale și de remediile corespunzătoare. În acest sens, **se impune activizarea rolului specialiștilor**, descris în Legea nr. 45, adică a celor **din cadrul SASPF/ DASPF** – în apărarea drepturilor și intereselor legitime ale VVF; din cadrul structurilor specializate ale organelor afacerilor interne – în informarea VVF despre dreptul de a beneficia de asistență juridică gratuită, asigurarea executării OP. Strategia de dezvoltare a activității colaboratorilor de poliție în domeniu ar trebui să fie îndreptată, preponderent, spre informarea și asigurarea drepturilor subiecților violenței versus lupta împotriva actelor criminale de VF. Este necesară implicarea mai activă a societății civile în realizarea campaniilor informaționale, în care VF să fie percepută ca o crimă și nu ca o problemă privată, iar VVF să le fie facilitat accesul la remediile juridice. Se impune **informarea mai activă a populației, în special a VVF, despre competențele autorităților și instituțiilor abilitate cu funcții de prevenire și combatere a VF, despre serviciul telefonic al poliției 902, care ține evidența strictă a apelurilor, și serviciile de asistență juridică gratuită din partea OT AJGS.**
- Se impun activități eficiente de sporire a **conștiinței juridice a populației în vederea utilizării sistemului de acordare a asistenței juridice garantate de stat și condițiilor de accesare a acestora.** Serviciile trebuie să fie mediatizate astfel ca grupurile vulnerabile să aibă acces la această informație, care

trebuie să fie pe înțelesul VVF. Sunt necesare acțiuni care ar spori încrederea justițiabilului în actul de justiție, iar pentru aceasta este important de a fortifica eforturile actorilor sistemului de drept, îndeosebi, a celor care sunt primii în documentarea actelor de VF. Așa cum prevede Convenția de la Istanbul, pe care Republica Moldova aspiră să o semneze și să o ratifice, este necesar ca Statul să asigure funcționalitatea serviciului telefonic național specializat cu apel gratuit, gestionat în regim non-stop și confidențial, oferind VVF asistență primară juridică și facilitând accesul la resursele de asistență juridică din țară și documentând toate neregularitățile și obstacolele întâmpinate de VVF în accesarea justiției.

- Actorii sistemului de asistență și combatere trebuie să se asigure că în țară sunt suficiente și sunt accesibile resursele care vin să acopere toate necesitățile de apărare a drepturilor și intereselor legitime ale VVF, iar în procesul realizării acestora, VVF se simt în siguranță. **Înlăturarea VVF din mediul abuziv, asistența psihologică oferită și posibilitatea meditării asupra problemei, contribuie la conștientizarea drepturilor lor și la sporirea necesităților de ordin juridic ale VVF, dar și a dorinței de a colabora cu sistemul de drept.** În scopul consolidării credibilității VVF față de instituțiile sistemului juridic și obținerii satisfacției de pe urma actului de justiție, este necesar de a informa VVF despre tot procedurile judiciare și post-judiciare, astfel încât acestea să aibă așteptări reale față de instanță și reprezentantul legal, în special referitoare la prevederile ce țin de posibilitatea retragerii declarațiilor în dosare penale, pedepsele prevăzute pentru agresor, etc.
- Având în vedere specificul violenței în familie, VVF deseori fug de la partenerul abuziv împreună cu copiii, aflându-se într-o situație financiară deplorabilă, respectiv, rar pot achita serviciile unui avocat privat. Resursele de asistență juridică gratuită la care VVF pot apela pentru asistența juridică primară și calificată sunt concentrate, la moment, preponderent în nordul și în centrul republicii, iar deficitul acut al acestora se atestă în sud. În timp ce accesarea serviciilor unui avocat din partea unui ONG este necondiționată, **VVF susțin că procedura actuală de accesare a asistenței juridice calificate garantate de stat este una prea anevoioasă pentru ele, necesitând timp și cheltuieli aferente, ceea ce împiedică accesul lor imediat la măsurile de protecție prevăzute de legislația în domeniu.** Astfel, se impune revizuirea mecanismului actual de accesare a asistenței juridice calificate garantate de stat pentru VVF. Este necesar a se asigura că bugetul alocat pentru funcționarea Centrelor maternale să aibă resurse suficiente pentru includerea în statele sale de personal a unui jurist.

- VVF aflate în stare de criză, precum și perioada imediată după aceasta nu posedă o auto-eficacitate generală, deoarece impactul stresului post-traumatic este unul considerabil. **Rolul psihologului este crucial la etapa pre-judicială, după ce VVF trece de criza psihologică, fiindcă poate identifica planurile și resursele de suport care ar ajuta-o în dorința ei de a se bucura de drepturile prevăzute de lege. În acest sens, psihologul trebuie să lucreze în strânsă legătură cu avocatul pentru a putea asigura o reabilitare efectivă, atât din punct de vedere psihologic, cât și juridic, întru creșterea abilității VVF de interrelaționare efectivă cu sistemul de justiție.**
- Cauzele cele mai răspândite ale ezitării sau neapelării VVF la organele de drept din momentul apariției violenței în familie este necunoașterea legii, a drepturilor lor și a resurselor existente, frica de agresor, dependența psihologică și financiară de el și rușinea de a exterioriza aceste relații violente, presiunea din partea rudelor și stereotipurile din societate, starea de neputință și tendința de a evada de la realitățile vieții, neperceperea violenței psihologice, economice și sexuale drept VF, neîncrederea în organizațiile care le-ar putea ajuta, teama de amenzi administrative aplicate de polițiști ș.a. **Aceste cauze trebuie luate în considerare de toți actorii abilitați în prevenirea și combaterea VF, inclusiv în campaniile de informare ale VVF și acțiuni, care ar contribui, în final, la facilitarea accesului acestora la justiție.**
- VVF se decid să apeleze la serviciile de asistență juridică după mai multe recidive de violență, ultimul incident fiind perceput drept insuportabil și periculos pentru viața lor și cu efect negativ asupra siguranței copiilor. **Femeile sunt mult mai predispuse să depună plângerea împotriva agresorului când au informațiile necesare despre drepturile lor, au posibilitatea de a beneficia în mod necondiționat și gratuit de serviciile avocatului, când sunt încurajate de exemple ale altor VVF soldate cu succes și dacă sunt ajutate de specialist în formularea plângerii.** Rolul pe care copiii îl joacă în deciziile femeilor, victime ale violenței în familie, sugerează clar că intervențiile legale sau sociale trebuie să constituie o prioritate în abordarea situației copiilor, astfel încât interesul superior al copilului să nu rămână în afara interesului specialiștilor, iar centrele maternale trebuie să aibă o politică flexibilă față de vârsta copiilor beneficiarelor care pot fi cazați împreună cu mamele lor.
- Studiul denotă că problema nedocumentării actelor de violență din prima apelare a VVF la sectorul de poliție rămâne în continuare a fi una pe ordinea de zi, iar **faptul că VVF nu sunt informate despre necesitatea depunerii unei cereri scrise, înregistrate în modul corespunzător, constituie o ba-**

rieră în înfăptuirea ulterioară a justiției. În scopul responsabilizării cadrelor polițienești de a reacționa neîntârziat în cazurile de VF, este necesară promovarea posibilității apelării VVF la serviciul telefonic 902, în special când inspectorul de sector a demonstrat lipsa de abilității de comunicare sau comportament ignorant față de VF. Deși se atestă descreșterea numărului de dosare contravenționale versus creșterea numărului dosarelor penale, mai persistă cazuri când dosarele intentate inițial de ofițerii de post pe cauze penale sunt ulterior recalificate în contravenționale de ofițerii de urmărire penală, motivul fiind lipsa componenței infracțiunii. În acest sens, este încurajată practica aplicată de avocații din ONG-uri, care procedează la contestarea tuturor deciziilor în care agresorul a fost sancționat cu amenzi administrative.

- Victimele percep soluționarea problemei VF în corelație directă cu existența resurselor materiale, ceea ce le determină, adesea, să amâne sau să renunțe la serviciile unui avocat. Totodată, **relaționarea lor efectivă cu sistemul de justiție este îngreunată, dat fiind impactul pronunțat al stresului post-traumatic asupra psihicului, care scade din abilitatea VVF de a se autoapăra și revendica drepturile, de a se simți sigură în procesul înfăptuirii justiției. În vederea îmbunătățirii mecanismului actual de protecție a VVF pe segmentul asigurării asistenței juridice corespunzătoare, se propune ca CNAJGS să intervină cu inițiativa modificării Legii nr. 198-XVI, pentru a scuti VVF de anumite formalități în accesarea operativă a serviciilor avocatului.** Astfel, se impune crearea condițiilor reale de accesare a serviciilor juridice calificate gratuite garantate de stat de către VVF, indiferent de nivelul veniturilor acestora, și garantarea prezenței obligatorii a avocatului în procedurile de obținere a ordonanței de protecție, inițiate la solicitarea victimei. Este recomandată extinderea utilizării capacităților avocaților din sistemul public de asistență juridică, cu includerea acordării ajutorului în scrierea și depunerea cererii privind eliberarea OP, ceea ce necesită modificări de rigoare în regulamentele interne. Includerea VVF în calitate de beneficiari cu acces necondiționat, ar veni în susținerea abordării acestei probleme ca fiind una publică a statului contrar percepției că este una privată. În acest caz, banii publici vor fi nemijlocit redirecționați spre diminuarea unei probleme grave ale societății, cum este **violența în familie.**
- În vederea identificării numărului apelanților și necesităților juridice ale VVF, precum și estimării costurilor corespunzătoare de asistență juridică garantată de stat, care ar duce la optimizarea serviciilor oferite de OT AJGS victimelor violenței în familie, se recomandă ca CNAJGS să ajusteze sistemul de colectare a informației de la avocații subcontractați. Distribuția ine-

gală a avocaților OT AJGS în regiunea de sud ale republicii, coroborată cu deficitul acut al serviciilor de asistență juridică din partea altor organizații din regiune, conduce la refuzul potențialelor VVF de a beneficia de dreptul la asistență juridică garantată de stat, doar din cauza că trebuie să parcurgă distanțe mari și să piardă mult timp pentru a obține asistență și reprezentare juridică. Este necesar de a susține eforturile de extindere a rețelei naționale de parajuriști, întru facilitarea accesului populației din localitățile rurale la asistență juridică primară și referire a VVF identificate de OT CNAJGS și către alte servicii specializate pentru a acoperi nevoile acestora. De asemenea, **este necesar ca organul abilitat de administrare a sistemului de acordare a asistenței juridice garantate de stat și ministerele de resort să susțină inițiativele de formalizare a parteneriatului cu asociațiile obștești, în vederea acoperirii mai plene a tuturor necesităților VVF (asistență juridică, psihologică, informare, plasament etc.), inclusiv prin sub-contractarea asociațiilor obștești acreditate și cu experiență în domeniu, în vederea acordării de asistență juridică primară și calificată pentru VVF, în special în regiunea de sud.** În vederea creșterii nivelului de calificare profesională a avocaților OT CNAJGS în domeniul protecției drepturilor VVF, se impune schimbul de experiență între avocații asociațiilor obștești și avocații publici.

- **Este necesar de a instituționaliza și de a continua instruirile specializate pentru diferiți actori ai sistemului de drept** privind toate aspectele referitoare la VF și drepturile VVF, inclusiv dinamica VF/putere și control, necesitățile victimelor, evaluarea riscurilor și măsuri de colaborare cu alte instituții, pentru a clarifica faptul dacă VVF își retrace cererea din dorință proprie. Este necesar de a acorda asistență metodică continuă persoanelor autorizate să ofere asistență juridică garantată de stat, inclusiv prin elaborarea ghidurilor metodologice specializate.
- Se impune **elaborarea unui mecanism care ar prevedea efectuarea expertizei medico-legale gratuite pentru VVF.** Este imperios a cerceta posibilitatea scutirii VVF de taxele de stat în cazul divorțului/stabilirii domiciliului copilului în dosarele inițiate pe motivul VF.
- În vederea eficientizării combaterii tuturor formelor de violență, în special a violenței psihologice, este necesar de a extinde resursele statale și/sau **stabili mecanismul de licențiere a instituțiilor sau specialiștilor care ar efectua expertiza psihologică.** Este recomandată efectuarea schimbului de experiență între avocați și instruirea acestora privind aspectele colectării probelor în dosarele în care este invocată violența psihologică. De asemenea, este

necesar de a susține eforturile psihologilor din cadrul centrelor de plasament specializate în evaluarea statutului psihologic al VVF, inclusiv prin aprovizionarea acestora cu instrumente digitale specializate, cum ar fi teste psihologice automatizate, și continuarea creșterii capacităților profesionale în asistența psihologică a VVF, participante în procese judiciare.

- În ultimul an, se atestă un progres în ceea ce privește emiterea OP de către instanțele judecătorești, în special privind respectarea termenului de 24 de ore. **Totodată, sunt multe cazuri de neexecutare și lipsa monitorizării executării OP din partea polițistului de sector și a asistentului social.** Acest fapt este alarmant, deoarece neexecutarea OP nu oferă protecție VVF, iar actul judecătoresc devine neefectiv.
- Aplicarea OP s-a dovedit a fi inefficientă în cazul agresorilor cu semne evidente de psihoză. Este lăudabilă experiența unică din republică, în care agresorii sunt tot mai des referiți către servicii de reabilitare ca o măsură de protecție emisă de judecători. În scopul asigurării protecției VVF **este necesar de a fortifica eforturile de dezvoltare a serviciilor adresate agresorilor ca o modalitate de a preveni recidivele de violență, dar și de diminuare a fenomenului retragerii declarațiilor/necooperării VVF cu organele de drept la etapa judiciară și pre-judiciară.**
- **Pentru a spori gradul de încredere a VVF în justiție, este foarte important de a soluționa cauzele cu celeritate, de a aplica practici judiciare unitare și conduite personale ireproșabile ale judecătorilor.** Cu părere de rău, în multe cazuri, judecătorii continuă să joace rolul „pacificatorului familiei” și impun termene de împăcare la desfacerea căsătoriei în care drept motiv este indicat VF. Este necesar de a spori experiența de înregistrare audio a ședințelor de judecată, pentru a evita situațiile în care judecătorul manifestă comportament părtinitor. În aceste cazuri, se recomandă ca apărătorii să asigure la maximum drepturile VVF, contestând orice deviere de la normele judiciare și normele deontologice, prin reclamații la Consiliul Superior al Magistraturii, iar petițiile să fie analizate cu deplină seriozitate, aplicând proceduri disciplinare împotriva judecătorilor și să fie audiate la ședințele CSM.
- **Este necesar de a continua implementarea programelor de pregătire profesională a judecătorilor, pentru a asigura un nivel înalt de pregătire profesională și conduită în domeniul jurisprudenței în cauzele de VF, cultivarea „toleranței zero” față de VF în întreg sistem al justiției.** Judecătorii trebuie să fie încurajați să refere VVF către serviciile de asistență existente în republică, altele decât cele ale organelor de drept. Se impune, de asemenea, **necesitatea creării unor mecanisme eficiente de executare a hotărârilor**

judecătorești, astfel ca VVF să se bucure de realizarea drepturilor lor prevăzute de lege.

- Deși procuratura a înregistrat în ultimul an progrese în criminalizarea actelor de violență, apărătorii VVF indică necesitatea unui rol mai activ al acesteia în **identificarea practicilor vicioase de aplicare a legislației în vigoare în domeniu și sesizarea CSM**, ceea ce ține în mod direct de mandatul acesteia - de a reprezenta interesele generale ale societății și a apăra ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor.
- Chiar dacă s-au făcut propuneri de îmbunătățire a legislației în domeniu, la moment, **se atestă existența unor norme incomplete și uneori contradictorii**, ceea ce provoacă nu numai dificultăți pentru judecători, dar generează practici judecătorești neunitare din partea instanțelor. Devine tot mai acută problema neexecutării OP, ceea ce generează neîncredere în actul de justiție din partea VVF. Astfel, la moment, se impune crearea unui mecanism eficient de executare a hotărârilor judecătorești, deoarece dreptul la acces liber la justiție este insuficient să fie doar declarat, ci trebuie să fie asigurat în mod real.

ANEXE

Tabel 2. Informație statistică a IGP al MAI privind organizarea și desfășurarea măsurilor de prevenire a infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei, precum și a celor comise în sfera relațiilor familiale pe parcursul perioadei 2008-2014¹

Indicatorii de bază		Anul 2008	Anul 2009	Anul 2010	Anul 2011	Anul 2012	Anul 2013	Anul 2014 (10 luni)	
Petiții examinate de către angajații serviciului ofițeri de sector	Total	28236	30142	30592	21320	22109	22365	13164	
	Referitoare la probleme de violență în familie	2992	2862	2765	2269	1950	2094	1040	
Registrul II						6569	6706	6247	
Din ele, autosesizări ale OS						417	633	659	
procese-verbale contravenționale întocmite	Total	248553	151690	94471	82238	114741	105054	95311	
	Conform art. 78 (vătămări intenționate ușoare) CC	Total	21404	18993	19382	16975	19082	16299	13443
	În familie	1476	1712	2135	2539	3228	1953	552	
Total infracțiuni în familie		63	46	123	491	816	1417	1958	
Infracțiuni grave contra vieții și sănătății înregistrate de poliție	Omoruri (art. 145 Cod penal)	Total	185	189	211	196	193	195	131
		În familie	30	17	31	22	16	30	25
	Vătămări intenționate grave (art. 151 CP)	Total	358	354	394	373	301	318	250
		În familie	33	29	29	11	11	19	19
	Violența în familie (art. 201 ¹)	Total			63	458	789	1328	1869
		Grave			5	34	40	74	53
		Sinucideri					5	5	2
		Membri						193	256
		Medii			11	75	96	118	96
		Ușoare			47	349	648	938	1462
Asigurarea protecției victimelor violenței în familie	Ordonanțe de protecție supravegheate				23	408	448	769	
	- la demersul OS					289	313	594	
	- la demersul procurorului					63	30	20	
	- la demersul OUP					4	19	62	
	- la demersul asistentului social					3	3	4	
	- la demersul victimei					48	82	88	
	VICTIME SUPRAVEGHEATE								
	- femei					224	291	548	
	- copii					5	6	6	
	- femei și copii					165	105	201	
	- bărbați					14	46	14	
	Ordonanțe de protecție încălcate								
	Total sancționate					89	61	82	
	- contravențional					79	53	78	
	- penal					10	8	4	
	Demersuri înaintate în instanța judecătorească			7	231	397	370	710	
	- înaintate repetat					10	8	5	
	- respinse					26	57	116	
	Intervenții comune în cadrul echipelor multidisciplinare			53	207	147	235	358	

¹ Nota informativă privind organizarea și desfășurarea măsurilor de prevenire a infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei, cât și a celor comise în sfera relațiilor familiale pe parcursul a 12 luni ale anului 2013. <http://igp.gov.md/ro/prevenirea-si-combaterea-violentei-familie-2013>

Cazuri de violență în familie îndreptate altor autorități					145	86	178
Cazuri în care a fost sesizată autoritatea tutelară (în cazurile minorilor victime ale violenței în familie)					13	15	35
Persoane aflate la evidență ca „scandalagii familiari”	4681	4745	4569	4859	4822	4423	4458
- bărbați					4447	4375	4211
- femei					375	48	247
- luați la evidență					1887	1179	1495
- radiati					1891	1224	1368
Victime	Total				816	1417	1572
	- femei				673	1218	1738
	- copii - fete				14	65	66
	- bărbați				143	199	220
	- copii – băieți				10	26	31

Anexa 1. Scala de evaluare a influenței evenimentului traumatic

Vârsta _____ Data ” _____ ” 20 _____
 Reședință: urban/rural Raionul: _____; Studii _____;
 Statutul marital _____; Nr. copii _____

Instrucțiuni: Mai jos sunt descrise stări ale persoanelor ce au trăit situații foarte stresante. Evalueți în ce măsură Dvs. ați trăi astfel de emoții în situații asemănătoare.
 Pentru aceasta, alegeți și încercuiți cifra care ilustrează cât de des Dvs. ați avut aceste manifestări pe parcursul ultimelor 7 zile, inclusiv ziua de azi.

Nr.	AFIRMAȚII	Niciodată = 0	Rar = 1	Uneori = 3	Desore = 5
1.	Orice manifestare despre acest eveniment (situație) mă impunea din nou să retrăiesc tot ceea ce s-a întâmplat.				
2.	Noaptea nu puteam să dorm liniștit.				
3.	Unele lucruri mă impuneau tot timpul să mă gândesc la cele întâmplate.				
4.	Simțeam permanent iritare și furie.				
5.	Nu-mi permiteam să mă indispun când mă gândeam la acel eveniment sau când ceva îmi amintea despre el.				
6.	Mă gândeam la cele întâmplate împotriva voinței mele.				
7.	Mi se părea că tot ce a avut loc a fost ireal sau nu s-a întâmplat cu mine.				
8.	Mă străduiam să evit tot ce putea să-mi amintească despre cele întâmplate.				

9.	În conștiință se perindau involuntar episoade separate din cursul evenimentului.				
10.	Tot timpul arătam tensionat(ă) și tresăream puternic dacă ceva mă speria.				
11.	Mă străduiam să nu mă gândesc la cele întâmplate.				
12.	Înțelegeam că până acum retrăiesc momentele celor întâmplate, dar nu făceam nimic pentru a evita aceste trăiri.				
13.	Simțeam o înțepenire și toate sentimentele legate de cele întâmplate mă paralizau.				
14.	Observam că acționez sau că mă simt astfel, de parcă mă aflam încă în acea situație.				
15.	Îmi era greu să adorm.				
16.	Mă copleșeau emoțiile puternice legate de acel eveniment.				
17.	Mă străduiam să exclud din memorie cele întâmplate.				
18.	Îmi era greu să-mi concentrez atenția la ceva anume.				
19.	Când ceva îmi amintea despre cele întâmplate, aveam senzații fizice neplăcute: transpirație, greață, respirație dificilă, se accelera pulsul etc.				
20.	Aveam vise urâte despre acel eveniment.				
21.	Tot timpul eram foarte atent(ă), așteptând parcă să mi se întâmple ceva rău.				
22.	Mă străduiam să nu vorbesc cu nimeni despre cele întâmplate.				

Interpretarea rezultatelor:

Subscala „**untruziune**” (IN), suma punctelor : 1, 2, 3, 6, 9, 16, 20

Subscala „**evitare**” (AV), suma punctelor: 5, 7, 8, 11, 12, 13, 17, 22

Subscala „**excitare fiziologică**” (AR), suma punctelor: 4, 10, 14, 15, 18, 19, 21

Suma rezultatelor căpătate la cele 3 subscale ilustrează impactul stresului posttraumatic (IES-R):

Intensitatea stresului posttraumatic	IN	AV	AR	IES-R
joasă	Până la 10	Până la 10	Până la 10	Până la 30
medie	11-18	11-20	11-18	31-56
înantă	19-23	21-26	19-23	57-74
foarte înantă	24-35	27-40	24-35	75-110

Anexa 1a. Eșantion

Variabila		Număr	%
Vârsta	18-24 ani	7	14,0
	25-30 ani	10	20,0
	31-35 ani	13	26,0
	36-40 ani	13	26,0
	41-50 ani	7	14,0
Mediul de reședință	urban	13	26,0
	rural	37	74,0

Studii	medii	18	36,0
	colegiu/școală profesională	13	26,0
	superioare/postuniversitare	11	22,0
	medii incomplete	8	16,0
Statut marital	Căsătorit(ă)	31	62,0
	Celibatar(ă)	1	2,0
	Concubinaj	18	36,0
Număr de copii	0	2	4,0
	1	13	26,0
	2	22	44,0
	3	9	18,0
	4	4	8,0
TOTAL		50	100,0

Anexa 1b. Rezultatele generale ale analizei Scalelor de evaluare a influenței evenimentului traumatic (numărul respondenților – 50)

<i>Întrebarea/răspuns</i>	<i>Niciodată</i>	<i>Rar</i>	<i>Uneori</i>	<i>Deseori</i>
1. Orice manifestare despre acest eveniment (situație) mă impune din nou să retrăiesc tot ceea ce s-a întâmplat.	2,0%	22,0%	38,0%	38,0%
2. Noaptea nu puteam să dorm liniștit.	2,0%	4,0%	54,0%	40,0%
3. Unele lucruri mă impuneau tot timpul să mă gândesc la cele întâmplate.		6,0%	52,0%	42,0%
4. Simțeam permanent iritare și furie.	2,0%	12,0%	36,0%	50,0%
5. Nu-mi permiteam să mă indispun când mă gândeam la acel eveniment sau când ceva îmi amintea despre el.		14,0%	62,0%	24,0%
6. Mă gândesc la cele întâmplate împotriva voinței mele.	6,0%	12,0%	40,0%	42,0%
7. Mi se părea că tot ce a avut loc, a fost ireal sau nu s-a întâmplat cu mine.	12,0%	18,0%	46,0%	24,0%
8. Mă străduiam să evit tot ce putea să-mi amintească despre cele întâmplate.	2,0%	14,0%	38,0%	46,0%
9. În conștiință se perindau involuntar episoade separate din cursul evenimentului.	4,0%	14,0%	46,0%	36,0%
10. Tot timpul arătam tensionat(ă) și tresăream puternic dacă ceva mă speria.	2,0%	4,0%	42,0%	52,0%
11. Mă străduiam să nu mă gândesc la cele întâmplate.	2,0%	10,0%	36,0%	52,0%
12. Înțelegeam că până acum retrăiesc momentele celor întâmplate, dar nu făceam nimic pentru a evita aceste trăiri.		18,0%	50,0%	32,0%
13. Simțeam o înțepenire și toate sentimentele legate de cele întâmplate mă paralizau.	6,0%	6,0%	56,0%	32,0%
14. Observam ca acționez sau că mă simt astfel, de parcă mă aflam încă în acea situație.	4,0%	14,0%	50,0%	32,0%
15. Îmi era greu sa adorm.		2,0%	34,0%	64,0%
16. Mă copleșeau emoțiile puternice legate de acel eveniment.	2,0%	6,0%	28,0%	64,0%
17. Mă străduiam să exclud din memorie cele întâmplate.	6,0%	4,0%	30,0%	60,0%
18. Îmi era greu să-mi concentrez atenția la ceva anume.		4,0%	20,0%	76,0%

19. Când ceva îmi amintea despre cele întâmplate, aveam senzații fizice neplăcute: transpirație, greață, respirație dificilă, se accelera pulsul etc.	8,0%	8,0%	26,0%	58,0%
20. Aveam vise urâte despre acel eveniment.	8,0%	4,0%	32,0%	56,0%
21. Tot timpul eram foarte atent(ă), așteptând parca să mi se întâmple ceva rău.	2,0%	4,0%	26,0%	68,0%
22. Mă străduiam să nu vorbesc cu nimeni despre cele întâmplate.			14,0%	86,0%

Anexa 1c. Distribuția variantelor de răspuns la afirmația „Noaptea nu puteam să dorm liniștit.” în dependență de profilul socio-demografic al VVF (numărul respondenților – 50)

		Noaptea nu puteam sa dorm liniștit.			
		Niciodată	Rar	Uneori	Deseori
Vârsta	18-24 ani	14,0%		14,0%	72,0%
	25-30 ani			60,0%	40,0%
	31-35 ani			61,0%	39,0%
	36-40 ani		15,0%	54,0%	31,0%
	41-50 ani			71,0%	29,0%
Mediul de reședință	urban	8,0%		77,0%	15,0%
	rural		5,0%	46,0%	49,0%
Studii	medii incomplete	12,0%		25,0%	63,0%
	medii		6,0%	55,0%	39,0%
	colegiu/școală profesională			62,0%	38,0%
	superioare/postuniversitare		9,0%	64,0%	27,0%
Numărul de copii	0			50,0%	50,0%
	1	8,0%		69,0%	23,0%
	2			54,0%	45,0%
	3		22,0%	45,0%	33,0%
	4			25,0%	75,0%

Anexa 1d. Distribuția variantelor de răspuns la afirmația „Tot timpul arătăm tensionat(ă) și tresăream puternic dacă ceva mă speria.” în dependență de profilul socio-demografic al VVF (numărul respondenților – 50)

		Tot timpul arătăm tensionat(ă) și tresăream puternic dacă ceva mă speria			
		Niciodată	Rar	Uneori	Deseori
Vârsta	18-24 ani			14,0%	86,0%
	25-30 ani		10,0%	40,0%	50,0%
	31-35 ani		8,0%	61,0%	31,0%
	36-40 ani	8,0%		38,0%	54,0%

	41-50 ani			43,0%	57,0%
Mediul de reședință	urban			54,0%	46,0%
	rural	3,0%	5,0%	38,0%	54,0%
Studii	medii incomplete			25,0%	75,0%
	medii	5,0%	6,0%	50,0%	39,0%
	colegiu/școală profesională		8,0%	46,0%	46,0%
	superioare/postuniversitare			36,0%	64,0%
Numărul de copii	0				100,0%
	1		15,0%	54,0%	31,0%
	2			45,0%	55,0%
	3	11,0%		33,0%	56,0%
	4			25,0%	75,0%

Anexa 1e. Distribuția variantelor de răspuns la afirmația „Îmi era greu să adorm.” în dependență de profilul socio-demografic al VVF (numărul respondenților – 50)

		Îmi era greu să adorm.		
		Rar	Uneori	Deseori
Vârsta	18-24 ani		57,0%	43,0%
	25-30 ani	10,0%	30,0%	60,0%
	31-35 ani		31,0%	69,0%
	36-40 ani		38,0%	62,0%
	41-50 ani		14,0%	86,0%
Mediul de reședință	urban		38,0%	62,0%
	rural	3,0%	32,0%	65,0%
Studii	medii		28,0%	72,0%
	colegiu/școală profesională	8,0%	23,0%	69,0%
	superioare/postuniversitare		36,0%	64,0%
	medii incomplete		63,0%	37,0%
Numărul de copii	0		100,0%	
	1	8,0%	46,0%	46,0%
	2		18,0%	82,0%
	3		44,0%	56,0%
	4		25,0%	75,0%

Anexa 1f. Distribuția variantelor de răspuns la afirmația „Mă copleșeau emoțiile puternice legate de acel eveniment.” în dependență de profilul socio-demografic al VVF (numărul respondenților – 50)

		Mă copleșeau emoțiile puternice legate de acel eveniment			
		Niciodată	Rar	Uneori	Deseori
Vârsta	18-24 ani		14,0%	14,0%	72,0%
	25-30 ani	10,0%	20,0%	30,0%	40,0%
	31-35 ani			23,0%	77,0%
	36-40 ani			38,0%	62,0%
	41-50 ani			29,0%	71,0%
Mediul de reședință	urban	8,0%	7,0%	31,0%	54,0%
	rural		5,0%	27,0%	68,0%
Studii	medii incomplete		25,0%	12,0%	63,0%
	medii	5,0%		39,0%	56,0%
	colegiu/școală profesională		8,0%	23,0%	69,0%
	superioare/postuniversitare			27,0%	73,0%
Numărul de copii	0				100,0%
	1		15,0%	31,0%	54,0%
	2	5,0%	5,0%	26,0%	64,0%
	3			11,0%	89,0%
	4			75,0%	25,0%

Anexa 1g. Distribuția variantelor de răspuns la afirmația „Îmi era greu să-mi concentrez atenția la ceva anume.” în dependență de profilul socio-demografic al VVF (numărul respondenților – 50)

		Îmi era greu să-mi concentrez atenția la ceva anume.		
		Rar	Uneori	Deseori
Vârsta	18-24 ani	14,0%	14,0%	72,0%
	25-30 ani	10,0%	30,0%	60,0%
	31-35 ani		38,0%	62,0%
	36-40 ani			100,0%
	41-50 ani		14,0%	86,0%
Mediul de reședință	urban	15,0%	23,0%	62,0%
	rural		19,0%	81,0%
Studii	medii	5,0%	17,0%	78,0%
	colegiu/școală profesională		23,0%	77,0%
	superioare/postuniversitare		18,0%	82,0%
	medii incomplete	12,0%	25,0%	63,0%
Numărul de copii	0			100,0%
	1	8,0%	31,0%	61,0%
	2	5,0%	22,0%	73,0%
	3		11,0%	89,0%
	4			100,0%

Anexa 1h. Distribuția variantelor de răspuns la afirmația „Când ceva îmi amintea despre cele întâmplate, aveam senzații fizice neplăcute: transpirație, greață, respirație dificilă, pulsul se accelera etc.” în dependență de profilul socio-demografic al VVF (numărul respondenților – 50)

		Când ceva îmi amintea despre cele întâmplate, aveam senzații fizice neplăcute: transpirație, greață, respirație dificilă, pulsul se accelera etc.			
		Niciodată	Rar	Uneori	Deseori
Vârsta	18-24 ani	14,0%		29,0%	57,0%
	25-30 ani			20,0%	80,0%
	31-35 ani	15,0%		31,0%	54,0%
	36-40 ani	8,0%	31,0%	15,0%	46,0%
	41-50 ani			43,0%	57,0%
Mediul de reședință	urban	8,0%		31,0%	61,0%
	rural	8,0%	11,0%	24,0%	57,0%
Studii	medii incomplete	13,0%	12,0%	12,0%	63,0%
	medii	17,0%		28,0%	55,0%
	colegiu/școală profesională		15,0%	16,0%	69,0%
	superioare/postuniversitare		9,0%	45,0%	46,0%
Numărul de copii	0				100,0%
	1	8,0%		23,0%	69,0%
	2	4,0%	14,0%	36,0%	46,0%
	3	11,0%	11,0%	22,0%	56,0%
	4	25,0%			75,0%

Anexa 1i. Distribuția variantelor de răspuns la afirmația „Aveam vise urâte despre acel eveniment.” în dependență de profilul socio-demografic al VVF (numărul respondenților – 50)

		Aveam vise urâte despre acel eveniment.			
		Niciodată	Rar	Uneori	Deseori
Vârsta	18-24 ani			29,0%	71,0%
	25-30 ani			50,0%	50,0%
	31-35 ani	8,0%	7,0%	23,0%	62,0%
	36-40 ani	23,0%	7,0%	39,0%	31,0%
	41-50 ani			14,0%	86,0%
Mediul de reședință	urban			31,0%	69,0%
	rural	11,0%	5,0%	32,0%	52,0%

Studii	medii incomplete	12,0%		25,0%	63,0%
	medii	17,0%	5,0%	28,0%	50,0%
	colegiu/școală profesională			46,0%	54,0%
	superioare/postuniversitare		9,0%	27,0%	64,0%
Numărul de copii	0				100,0%
	1			31,0%	69,0%
	2	4,0%	9,0%	41,0%	46,0%
	3	22,0%		22,0%	56,0%
	4	25,0%		25,0%	50,0%

Anexa 1j. Distribuția variantelor de răspuns la afirmația „Tot timpul eram foarte atentă, așteptând parcă să mi se întâmple ceva rău.” în dependență de profilul socio-demografic al VVF (numărul respondenților – 50)

		Tot timpul eram foarte atentă, așteptând parcă să mi se întâmple ceva rău.			
		Niciodată	Rar	Uneori	Deseori
Vârsta	18-24 ani	14,0%		14,0%	72,0%
	25-30 ani		10,0%	30,0%	60,0%
	31-35 ani			15,0%	85,0%
	36-40 ani		8,0%	38,0%	54,0%
	41-50 ani			29,0%	71,0%
Mediul de reședință	urban	8,0%	8,0%	7,0%	77,0%
	rural		3,0%	32,0%	65,0%
Studii	medii incomplete	12,0%		25,0%	63,0%
	medii		5,0%	28,0%	67,0%
	colegiu/școală profesională			23,0%	77,0%
	superioare/postuniversitare		9,0%	27,0%	64,0%
Numărul de copii	0				100,0%
	1	8,8%		15,0%	77,0%
	2		9,0%	32,0%	59,0%
	3			33,0%	67,0%
	4			25,0%	75,0%

Anexa 1k. Distribuția variantelor de răspuns la afirmația „Mă străduiam să nu vorbesc cu nimeni despre cele întâmplate.” în dependență de profilul socio-demografic al VVF (numărul respondenților – 50)

		Mă străduiam să nu vorbesc cu nimeni despre cele întâmplate.	
		Uneori	Deseori
Vârsta	18-24 ani	29,0%	71,0%
	25-30 ani	10,0%	90,0%
	31-35 ani	8,0%	92,0%
	36-40 ani	15,0%	85,0%
	41-50 ani	14,0%	86,0%
Mediul de reședință	urban	23,0%	77,0%
	rural	11,0%	89,0%
Studii	medii	22,0%	78,0%
	colegiu/școală profesională	8,0%	92,0%
	superioare/postuniversitare	9,0%	91,0%
	medii incomplete	12,0%	88,0%
Numărul de copii	0	50,0%	50,0%
	1		100,0%
	2	23,0%	77,0%
	3	11,10%	89,0%
	4		100,0%

Anexa 1l. Rezultatele analizei datelor pentru Subscala Intruziune (IN)

		Frecvență	Procent
Valid	intensitate medie	5	10,0
	intensitate înaltă	11	22,0
	intensitate foarte înaltă	34	68,0
	Total	50	100,0

		IN		
		Intensitate medie	Intensitate înaltă	Intensitate foarte înaltă
Vârsta	18-24 ani	14,0%		86,0%
	25-30 ani		20,0%	80,0%
	31-35 ani	8,0%	23,0%	69,0%
	36-40 ani	23,0%	23,0%	54,0%
	41-50 ani		43,0%	57,0%
Mediul de reședință	urban	8,0%	15,0%	77,0%
	rural	11,0%	24,0%	65,0%

Studii	medii	17,0%	11,0%	72,0%
	colegiu/școală profesională	8,0%	46,0%	46,0%
	superioare/postuniversitare		18,0%	82,0%
	medii incomplete	12,0%	13,0%	75,0%
Numărul de copii	0			100,0%
	1	8,0%	23,0%	69,0%
	2	9,0%	23,0%	68,0%
	3	11,0%	33,0%	56,0%
	4	25,0%		75,0%

Anexa 1m. Rezultatele analizei datelor pentru Subscala Evitare (AV)

		Frecvență	Procent
Valid	intensitate medie	3	6,0
	intensitate înaltă	13	26,0
	intensitate foarte înaltă	34	68,0
	Total	50	100,0

		AV		
		Intensitate medie	Intensitate înaltă	Intensitate foarte înaltă
Vârsta	18-24 ani		43,0%	57,0%
	25-30 ani		30,0%	70,0%
	31-35 ani	15,0%	8,0%	77,0%
	36-40 ani	8,0%	38,0%	54,0%
	41-50 ani		14,0%	86,0%
Mediul de reședință	urban		8,0%	92,0%
	rural	8,0%	32,0%	60,0%
Studii	medii	11,0%	17,0%	72,0%
	colegiu/școală profesională	8,0%	23,0%	69,0%
	superioare/postuniversitare		18,0%	82,0%
	medii incomplete		63,0%	37,0%
Numărul de copii	0		50,0%	50,0%
	1		38,0%	62,0%
	2	9,0%	23,0%	68,0%
	3	11,0%	22,0%	67,0%
	4			100,0%

Anexa 1n. Rezultatele analizei datelor pentru Subscala Excitare Fiziologică (AR)

		Frecvență	Procent
Valid	intensitate joasă	1	2,0
	intensitate medie	2	4,0
	intensitate înaltă	6	12,0
	intensitate foarte înaltă	41	82,0
	Total	50	100,0

		AR			
		Intensitate joasă	Intensitate medie	Intensitate înaltă	Intensitate foarte înaltă
Vârsta	18-24 ani	14,0%			86,0%
	25-30 ani		10,0%	20,0%	70,0%
	31-35 ani			8,0%	92,0%
	36-40 ani		8,0%	15,0%	77,0%
	41-50 ani			14,0%	86,0%
Mediul de reședință	urban	7,0%	8,0%		85,0%
	rural		3,0%	16,0%	81,0%
Studii	medii		11,0%	11,0%	78,0%
	colegiu/școală profesională			15,0%	85,0%
	superioare/postuniversitare			18,0%	82,0%
	medii incomplete	12,0%			88,0%
Numărul de copii	0				100,0%
	1	7,0%		8,0%	85,0%
	2		4,0%	9,0%	86,0%
	3		11,0%	11,0%	78,0%
	4			50,0%	50,0%

Anexa 1o. Rezultatele analizei datelor privind Impactul Stresului Posttraumatic (IES-R)

		Frecvență	Procent
Valid	intensitate medie	2	4,0
	intensitate înaltă	10	20,0
	intensitate foarte înaltă	38	76,0
	Total	50	100,0

		IES-R		
		Intensitate medie	Intensitate înaltă	Intensitate foarte înaltă
Vârsta	18-24 ani	14,0%		86,0%
	25-30 ani		20,0%	80,0%
	31-35 ani		31,0%	69,0%
	36-40 ani	8,0%	31,0%	61,0%
	41-50 ani			100,0%
Mediul de reședință	urban	8,0%	15,0%	77,0%
	rural	3,0%	22,0%	75,0%
Studii	medii		33,0%	67,0%
	colegiu/școală profesională	8,0%	7,0%	85,0%
	superioare/postuniversitare		18,0%	82,0%
	medii incomplete	13,0%	12,0%	75,0%

Numărul de copii	0			100,0%
	1	8,0%	15,0%	77,0%
	2	4,0%	23,0%	73,0%
	3		22,0%	78,0%
	4		25,0%	75,0%

Anexa 2. Testul de autoeficacitate generală

Vârsta _____; Reședință: urban/rural ; Raionul: _____
 Studii _____; Starea civilă _____; Nr. copii _____
 Data ” _____ ”2014

Instrucțiuni: Mai jos sunt câteva afirmații, evaluați, acordând un anumit punctaj pentru fiecare dintre acestea, în dependență de modul de cât de mult sunt specifice pentru situația Dvs.

Nr.	Afirmații	Acord total =1	Acord parțial =2	Dezacord parțial =3	Dezacord total =4
1.	Dacă ceva mi se pare prea complicat, nici nu mă voi strădui să încerc.				
2.	Evit să încerc să învăț lucruri noi dacă ele mi se par prea dificile.				
3.	Când încerc ceva nou și nu am succes, mai degrabă renunț.				
4.	Când îmi fac planuri, sunt sigur că le pot realiza.				
5.	Dacă din prima încercare nu reușesc să îndeplinesc sarcina, încerc până îmi reușește.				
6.	Când trebuie să fac ceva neplăcut, dar important pentru mine, nu renunț până nu duc până la capăt.				
7.	Când iau o decizie de a face ceva, imediat trec la realizarea ei.				
8.	Insuccesul nu mă face decât să încerc mai mult.				
9.	Când îmi propun scopuri importante, rareori le realizez.				
10.	Nu mă văd capabil de a rezolva majoritatea problemelor care intervin în viața mea.				
11.	Când apar probleme neprevăzute,, nu mă isprăvesc cu ele prea repede.				
12.	Mă simt nesigur în privința abilității mele de a face ceva.				

Scurtă descriere:

Scalele identifică capacitatea de:

1. Inițiativă;
2. Efort social;
3. Persistență.

Testul măsoară nivelul autoeficacității generale, astfel spus, al simțului uman combinat cu competență și încredere pentru realizarea unei sarcini date într-un domeniu dat pentru atingerea scopului propus.

Este compus din 12 itemi care sunt componenți ai 3 factori: Inițiativă, efort, persistență.

Astfel, punctajul maxim posibil de acumulat este de 48 de puncte. Segmentele de punctaj corespunzătoare nivelelor de autoeficacitate sunt:

1-16 -- nivel scăzut;
 17-32 -- nivel mediu;
 33-48 -- nivel înalt

2.a. Eșantion

Variabila		Număr	%
Vârsta	18-24 ani	7	14,0
	25-30 ani	9	18,0
	31-35 ani	12	24,0
	36-40 ani	11	22,0
	41-50 ani	11	22,0
Mediul de reședință	urban	12	24,0
	rural	38	76,0
Studii	studii medii	23	46,0
	studii liceale	1	2,0
	colegiu/școală profesională	11	22,0
	studii superioare/postuniversitare	8	16,0
	gimnaziale	7	14,0
Stare civilă	căsătorită	29	58,0
	divorțată	2	4,0
	celibatară	5	10,0
	concubinaj	14	28,0
Număr de copii	0	3	6,0
	1	5	10,0
	2	29	58,0
	3	13	26,0
TOTAL		50	100,0

Anexa 2.b. Rezultatele generale ale analizei Testelor de autoeficacitate generală (nr. de respondente-50)

	acord total	acord parțial	dezacord parțial	dezacord total
1. Dacă ceva mi se pare prea complicat, nici nu mă voi strădui să încerc	38,0%	54,0%	4,0%	4,0%
2. Evit să încerc să învăț lucruri noi dacă ele mi se par prea dificile	48,0%	38,0%	4,0%	10,0%
3. Când încerc ceva nou și nu am succes, mai degrabă renunț	48,0%	36,0%	12,0%	4,0%
4. Când îmi fac planuri, sunt sigură că le pot realiza	10,0%	46,0%	22,0%	22,0%

5. Dacă din prima încercare nu reușesc să îndeplinesc sarcina, încerc până îmi reușește	18,0%	42,0%	26,0%	14,0%
6. Când trebuie să fac ceva neplăcut, dar important pentru mine, nu renunț până nu duc până la capăt	20,0%	26,0%	48,0%	6,0%
7. Când iau o decizie de a face ceva, imediat trec la realizarea ei	18,0%	38,0%	24,0%	20,0%
8. Insuccesul nu mă face decât să încerc mai mult	20,0%	22,0%	42,0%	16,0%
9. Când îmi propun scopuri importante, rareori le realizez	48,0%	36,0%	12,0%	4,0%
10. Nu mă văd capabilă de a rezolva majoritatea problemelor care intervin în viața mea	52,0%	36,0%	6,0%	6,0%
11. Când apar probleme neprevăzute, nu mă isprăvesc cu ele prea repede	60,0%	30,0%	6,0%	4,0%
12. Mă simt nesigură în privința abilității mele de a face ceva	62,0%	24,0%	10,0%	4,0%

Anexa 2c. Distribuția variantelor de răspuns la afirmația „Când îmi fac planuri, sunt sigură că le pot realiza” (nr. respondenților-50)

		Când îmi fac planuri, sunt sigură că le pot realiza			
		acord total	acord parțial	dezacord parțial	dezacord total
Vârsta	18-24 ani	14,0%	43,0%	29,0%	14,0%
	25-30 ani		44,0%	22,0%	33,0%
	31-35 ani	17,0%	50,0%	8,0%	25,0%
	35-40 ani		55,0%	27,0%	18,0%
	41-50 ani	18,0%	36,0%	28,0%	18,0%
Reședința	urban	17,0%	25,0%	50,0%	8,0%
	rural	8,0%	53,0%	13,0%	26,0%
Număr de copii	0	34,0%	33,0%	33,0%	
	1	20,0%	40,0%	40,0%	
	2	7,0%	45,0%	21,0%	27,0%
	3	8,0%	54,0%	15,0%	23,0%
Stare civilă	căsătorită	3,0%	59,0%	21,0%	17,0%
	divorțată			50,0%	50,0%
	celibatară	40,0%	40,0%	20,0%	
	concubinaj	14,0%	29,0%	21,0%	36,0%

Anexa 2d. Distribuția variantelor de răspuns la afirmația „Dacă din prima încercare nu reușesc să îndeplinesc sarcina, încerc până îmi reușește” (nr. respondenților-50)

		Dacă din prima încercare nu reușesc să îndeplinesc sarcina, încerc până îmi reușește			
		acord total	acord parțial	dezacord parțial	dezacord total
Vârsta	18-24 ani	43,0%	57,0%		
	25-30 ani	22,0%	11,0%	33,0%	33,0%
	31-35 ani	17,0%	42,0%	33,0%	8,0%
	35-40 ani	18,0%	55,0%	18,0%	9,0%
	41-50 ani		46,0%	36,0%	18,0%
Reședința	urban	17,0%	50,0%	25,0%	8,0%
	rural	18,0%	40,0%	26,0%	16,0%

Număr de copii	0	100,0%			
	1		60,0%	40,0%	
	2	14,0%	48,0%	17,0%	21,0%
	3	15,0%	31,0%	46,0%	8,0%
Stare civilă	căsătorită	14,0%	52,0%	24,0%	10,0%
	divorțată			50,0%	50,0%
	celibatară	80,0%	20,0%		
	concubinaj	7,0%	36,0%	36,0%	21,0%

Anexa 2c. Distribuția variantelor de răspuns la afirmația „Când iau o decizie de a face ceva, imediat trec la realizarea ei” (nr. de respondente-50)

		Când iau o decizie de a face ceva, imediat trec la realizarea ei			
		acord total	acord parțial	dezacord parțial	dezacord total
Vârsta	18-24 ani	43,0%	57,0%		
	25-30 ani	11,0%	44,0%	11,0%	34,0%
	31-35 ani	25,0%	42,0%	33,0%	
	35-40 ani	9,0%	27,0%	36,0%	27,0%
	41-50 ani	9,0%	27,0%	28,0%	36,0%
Reședința	urban	25,0%	25,0%	42,0%	8,0%
	rural	16,0%	42,0%	18,0%	24,0%
Număr de copii	0	67,0%	33,0%		
	1	20,0%	60,0%		20,0%
	2	14,0%	35,0%	31,0%	20,0%
	3	15,0%	39,0%	23,0%	23,0%
Stare civilă	căsătorită	10,0%	38,0%	31,0%	21,0%
	divorțată				100,0%
	celibatară	80,0%	20,0%		
	concubinaj	14,0%	50,0%	21,0%	15,0%

Anexa 2f. Distribuția variantelor de răspuns la afirmația „Insuccesul nu mă face decât să încerc mai mult” (nr. de respondente-50)

		Insuccesul nu mă face decât să încerc mai mult			
		acord total	acord parțial	dezacord parțial	dezacord total
Vârsta	18-24 ani	57,0%	43,0%		
	25-30 ani	22,0%	33,0%	11,0%	33,0%
	31-35 ani	17,0%	8,0%	58,0%	17,0%
	35-40 ani	18,0%		73,0%	9,0%
	41-50 ani		36,0%	46,0%	18,0%
Reședința	urban	17,0%	25,0%	50,0%	8,0%
	rural	21,0%	21,0%	40,0%	18,0%
Număr de copii	0	67,0%	33,0%		
	1	40,0%	20,0%	40,0%	
	2	14,0%	17,0%	45,0%	24,0%
	3	15,0%	31,0%	46,0%	8,0%

Stare civilă	căsătorită	10,0%	28,0%	41,0%	21,0%
	divorțată			100,0%	
	celibatară	80,0%	20,0%		
	concubinaj	21,0%	14,0%	50,0%	15,0%

Anexa 2g. Distribuția variantelor de răspuns la afirmația „Nu mă văd capabilă de a rezolva majoritatea problemelor care intervin în viața mea” (nr. respondenților-50)

		Nu mă văd capabilă de a rezolva majoritatea problemelor care intervin în viața mea			
		acord total	acord parțial	dezacord parțial	dezacord total
Vârsta	18-24 ani	29,0%	29,0%	14,0%	28,0%
	25-30 ani	67,0%	33,0%		
	31-35 ani	58,0%	25,0%	8,0%	7,0%
	35-40 ani	44,0%	45,0%	9,0%	
	41-50 ani	55,0%	45,0%		
Reședința	urban	50,0%	33,0%	8,0%	8,0%
	rural	53,0%	37,0%	5,0%	5,0%
Număr de copii	0	33,0%	33,0%		33,0%
	1	20,0%	40,0%	20,0%	20,0%
	2	59,0%	38,0%	3,0%	
	3	54,0%	31,0%	8,0%	7,0%
Stare civilă	căsătorită	55,0%	45,0%		
	divorțată	50,0%	50,0%		
	celibatară	20,0%	20,0%	20,0%	40,0%
	concubinaj	58,0%	21,0%	14,0%	7,0%

Anexa 2h. Distribuția variantelor de răspuns la afirmația „Când apar probleme neprevăzute, nu mă isprăvesc cu ele prea repede” (nr. respondenților-50)

		Când apar probleme neprevăzute, nu mă isprăvesc cu ele prea repede			
		acord total	acord parțial	dezacord parțial	dezacord total
Vârsta	18-24 ani	14,0%	57,0%	29,0%	
	25-30 ani	89,0%		11,0%	
	31-35 ani	67,0%	17,0%		17,0%
	35-40 ani	55,0%	45,0%		
	41-50 ani	64,0%	36,0%		
Reședința	urban	59,0%	25,0%	8,0%	8,0%
	rural	60,0%	32,0%	5,0%	3,0%
Număr de copii	0		67,0%	33,0%	
	1	40,0%	40,0%	20,0%	
	2	69,0%	28,0%	3,0%	
	3	62,0%	23,0%		15,0%

Stare civilă	căsătorită	66,0%	31,0%	3,0%	
	divorțată	100,0%			
	celibatară		40,0%	40,0%	20,0%
	concubinaj	64,0%	29,0%		7,0%

Anexa 2i. Distribuția variantelor de răspuns la afirmația „Mă simt nesigură în privința abilității mele de a face ceva” (nr. respondenților-50)

		Mă simt nesigură în privința abilității mele de a face ceva			
		acord total	acord parțial	dezacord parțial	dezacord total
Vârsta	18-24 ani	43,0%		29,0%	28,0%
	25-30 ani	78,0%	22,0%		
	31-35 ani	59,0%	33,0%	8,0%	
	35-40 ani	55,0%	27,0%	18,0%	
	41-50 ani	73,0%	27,0%		
Reședința	urban	75,0%	17,0%	8,0%	
	rural	58,0%	26,0%	11,0%	5,0%
Număr de copii	0	34,0%		33,0%	33,3%
	1	80,0%		20,0%	
	2	69,0%	21,0%	7,0%	3,0%
	3	46,0%	46,0%	8,0%	
Stare civilă	căsătorită	59,0%	31,0%	10,0%	
	divorțată	100,0%			
	celibatară	20,0%	20,0%	40,0%	20,0%
	concubinaj	79,0%	14,0%		7,0%

Anexa 2j. Date privind nivelul de autoeficacitate a VVF (nr. de respondenților-50)

Nivel de autoeficacitate

		Frecvență	Procentaj	Procentaj valid	Procentaj cumulativ
Valid	Nivel mediu	50	100,0	100,0	100,0